Tartu Riiklik Ülikool

NSV Liidu ajaloo kateeder

E l g i R e i l e s

M A R T N A 8 - K L . K O O L I A J A L U G U

D i p l o m i t ö ö

Juhendaja: S. Vahtre

TRÜ NSV Liidu ajal. aat.
mat. ar. 1749

Tartu 1963

M A R T N A 8.kl. K O O L .

S i s s e j u h a t u s

Nõukogude koolile kuulub meie noorsoo kommunistliku maailmavaate kujundamisel juhtiv osa. Just koolis pannakse alus tulevaste kodanike kommunistlikule maailmavaatele ja moraalile, koolis kujunevad nende ideelised veendumused.

Suurt osa õppiva noorsoo ideelise kasvatustöö edasises tõusus etendab õpetuse ja kasvatussidemete tugevdamine. eluga, tootmisega ja kommunistliku ülesehitustöö praktikaga. Seetõttu pööratakse suurt tähelepanu nõukogude tegelikkuse osale õpilaste teadmiste ja maailmavaate kujundamisel.

Et edukalt täita Nõukogude kooli ette seatud ülesandeid, on kahtlemata tarvilik kooliajaloo tundmine, sest nagu märkis V.I. Lenin, "... noorsoo õpetamine, kasvatus ja haridus peab lähtuma sellest materjalist, mille on jätnud meile vana ühiskond."[1] Ei või unustada fakti, et Nõukogude Eesti kodanikest paljud on saanud hariduse ja töötanud vanas koolis, mille tõttu on vajalik kriitiliselt hinnata minevikupärandit. On tarvis tutvustada meie rahvast, eriti aga õppivat noorsugu varajasema kooli tegeliku olukorraga, et paremini mõista Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse

---

1) V.I. Lenin, Teosed, 31 kd., Tallinn 1955, lk. 253.

pidevat hoolitsust nõukogude inimeste,meie noorsoo kasvatamisel.

Tuleb näidata,et võitlus rahvakoolide eest on osa meie rahva revolutsioonilise võitluse ajaloost.

Käesolev diplomitöö annab ülevaate Haapsalu rajooni Martna 8-kl. Kooli ajaloost,alates selle asutamisest 2.novembrist 1836.a. kuni 1963.a. Kooli ajalugu on püütud siduda kohalike oludega ja üldise rahvahariduse arenguga Eestis.

Antud uurimus on esimene katse anda ülevaade Martna 8-kl.Kooli arengust,materiaalsest baasist,õpetajate kaadrist ja õppe-kasvatustööst mitmesuguste ühiskondlike suhete perioodil.Sellega seoses on töö lähimaks ülesandeks vaadelda koolide tegevust,mis on praeguse Martna kooli eelkäijateks,märkida fakte,mis põhjustasid nende koolide liitumist;jälgida edaspidiseid muudatusi kooli õppetöös,õpilaste arvus,koolikohustuse täitmises;näidata,kuidas kulgeb pioneeride ja kommunistlike noorte töö ning millised on klassi-ja koolivälise töö tulemused.

Üldiselt on kooli ajalugusid uuritud vähe.Suurimad tööd selles on ilmunud kodanlikul ajal P.Põllult ja needki käsitlevad rahvakoolide arengut vääralt ning seejuures väga pinnapealselt.Ajalooliste nähtust tõelisest tõlgitsemisest ollakse kaugel.

P.Põllu"Eesti kooli ajaloos"[2] on enam valgustamist leidnud maakoolid.

---

2) P.Põld,Eesti kooli ajalugu,Tartu 1933.

Nimetatud raamat on tendentslik,kuna ta tugineb võimule tulnud eesti kodanluse seisukohtadele ja käsitleb rahvakooli arengut idealistlikult.

Rahvakoolide tõelist olukorda näitab V.Alttoa,endine Läänemaa koolide inspektor,koguteoses "Läänemaa",[3] kus on analüüsitud teiste seas ka Martna kihelkonna koolide tegevust.

Nõukogude ajaloolaste poolt on kooliajalugu valgus - tanud A.Liim,Õ.Elango, A.Raadik,H.Kurm,M.Esser.Käesolevas töös on neist kasutatud järgmisi uurimusi:A.Liim "Rahvahariduse arengust Eestis Oktoobrirevolutsiooni eelsel perioodil"[4], H.Kurm "Võitlus avalikkude algkoolide seaduse ümber Asutavas kogus"[5],A.Raadik "Kodanliku Eesti koolipoliitika fašistliku diktatuuri ajajärgul(1934-194o)"[6] ja M. Esser "Eesti kodanluse reaktsiooniline hariduspoliitika ja töörahva võitlus demokraatliku kooli eest"[7]

Eelpool nimetatud tööd olid suureks abiks kooliaja-

---

3) Eesti VIII , Läänemaa , Tartu 1938.

4) A.Liim,Rahvahariduse arengust Eestis Oktoobrirevolutsiooni eelsel perioodil."Nõukogude Kool",196o,nr.2.

5) H.Kurm,Võitlus avalikkude algkoolide seaduse ümber Asutavas kogus."Nõukogude Kool",1961,nr.3,4.

6)A.Raadik,Kodanliku Eesti koolipoliitika fašistliku diktatuuri ajajärgul(1934-1940)."Nõukogude Kool",1962,nr.7.

7) M.Esser,Eesti kodanluse reaktsiooniline hariduspoliitika ja töörahva võitlus demokraatliku kooli eest,Tallinn 1962.

loo periodiseerimisel ja haridusoludest pildi saamisel kogu Eesti kohta.

Kooli ajalugusid on käsitlenud ka mõned Tartu Riikliku Ülikooli ajaloo osakonna üliõpilaste diplomitööd,näiteks : Hele-Mall Kilk " Tartu Linna XI 7-klassilise Kooli ajalugu", Leida Sepik " Rapla rajooni Kõue 7-klassilise Kooli ajalugu"jt.

Martna Kooli ajalugu on varem uurinud endine koolijuhataja Jüri Aguraiuja.1927.a. alustas J.Aguraiuja Martna kooli kroonikat,mille eessõnas kirjutab ka kooli asutamisest.Andmed on kroonika kirjutaja kogunud Martna kiriku ja valla arhiivist ning vanemate inimeste jutustustest. Kuid puuduvad täiesti nimed,missugustest dokumentidest on tehtud märkmeid ja kellelt on saadud suusõnalised andmed. Vaatamata puudustele oli kroonika väärtuslikuks allikaks käesoleva töö autorile,kuna kodanliku aegse Martna kooli kohta on säilinud vähem materjali.

Töö kirjutamisel on kasutatud peaasjalikult arhiivimaterjale.

Enamik neist pärineb Eesti NSV Riiklikust Ajaloo Keskarhiivist Tartus(ENSV RAKA),kusjuures eriti olulised olid rahvakoolide direktoraadi ja rahvakoolide inspektori fondid,vallavalitsuse ja kiriku fondid.Peale selle on saadud väga olulist materjali Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklikust Keskarhiivist(ENSV ORKA) Haridusministeeriumi ja Rahvakomissariaadi fondidest.

Lisaks neile on kasutatud ka Haapsalu Rajooni Arhiivist haridusosakonna fondi ja Haapsalu rajooni TSN TK Haridusosakonna ja Martna 8-kl. Kooli arhiivimaterjale.

Silmas pidades, et osa arhiivimaterjalidest pärineb otseselt siiski valitsevate klasside esindajate sulest, kes püüdsid oma tegevust õigustada , on tulnud selle osa materjalisse eriti kriitiliselt suhtuda, et ajaloolist tõde välja tuua.

Mis puutub arvukasse statistikasse, mida autor on kasutanud töös, siis peab märkima, et varajasem statistika ei pretendeeri täpsusele. Kuid sellest hoolimata on tal kooli ajaloo uurimise seisukohalt oluline väärtus, sest temas kajastuvad konkreetselt teatavad suhted ja muutused koolielus. Selles mõttes on statistilisi andmeid ka käesolevas töös kasutatud.

Huvitavaid suulisi andmeid kooli tegevuse kohta andsid autorile veel Martna kooli endised õpetajad ja õpilased.

Käesoleva töö teoreetiliseks aluseks on võetud V.I. Lenini tööd, mis käsitlevad rahvahariduse arengut.

I peatükk

M A R T N A K O O L

XIX JA XX S A J A N D I L K U N I

S U U R E S O T S I A L I S T L I K U

O K T O O B R I R E V O L U T S I O O N I N I

(1836.-1917.a.)

1. MARTNA KOOLI ASUTAMINE XIX SAJANDIL

R a h v a h a r i d u s M a r t n a k i h e l k o n - n a s XVII s a j a n d i v i i m a s e l a a s t a - kümnel ja XVIII s a j a n d i l . Eestis puudusid talu-rahvakoolid kuni XVII sajandi teise pooleni. Alles XVII sajandi 80-ndatel aastatel hakati kirikute juurde looma köst-rikoole. Koolide loomise mõte oli valitsevate ringkondade poolt tol ajal üles tõstetud muidugi mitte tahtest talurahvale haridust anda, vaid selleks, et orjastatud rahvale, kes võõramaiste vallutajate teenistuses seisvast kirikust ei - male hoidus ja seda vihkas, ristiusu ideoloogiat tugevamini peale suruda ning selle abil rahva ekspluateerimist suurendada. Seepärast õpetati köstri-ehk kihelkonnakoolides peamiselt usuõpetust, kusjuures paratamatult tuli õpetada ka vähesel määral lugemist.

1690.a. Eestimaa maapäeval võeti vastu otsus,[1] millega olid koolid ette nähtud igasse kihelkonda, kuid tegelikult edenes nende loomine kaunis visalt. Valitseval klassil ei olnud tahtmist talupoegadele haridust anda. Takistuseks koolide asutamisele olid kruntide ja materjalide puudumine, koolmeistrite vähesus ja nendele palga mittemaksmine. Olukord kooliasjus Läänemaa kihelkondades XVII sajandi lõpul oli väga ebaühtlane. Pildi nendest koolidest annavad kirikuvisitatsioonid, mis teostati 1694. aastal.[2] Visitatsioonide protokollidest võib näha, kui palju oli tol ajal kihelkondades koole, kus olid koolimajad ja kus neid veel ei olnud, kes õpetasid lastele lugemist ja missugune oli õppeedukus. 2. veebruaril 1694. a. peetud visitatsiooni protokollist ja Martna pastor Madeyka aruandest[3] samal aastal selgub, et kihelkonnas koolimaju ei olnud, üksikud lapsed lähedalt käisid Joahimus Madeyka juures õppimas. Õppijaid oli kolm, kellest kaks juba oskasid lugeda. Visitatsioonil ilmnenud puuduste kõrvaldamiseks andis piiskop Gerth Tallinnast[4] korralduse , mis kohustas mõisnikke viivitamata alustama koolimaja ehitamist ja lastevanemail laste kooli saatmist.

---

1) Eesti VIII, Läänemaa, lk. 219.

2) ENSV RAKA , f. 1187, nim. (A_1) 2, a. 1694-1698, sü. 5169, l. l.

3) ENSV RAKA, f. 1184, nim. (A_1) 2, a. 1694-1698, sü. 5169, l. 226^a - 227^b.

4) Sealsamas l. 232^b.

Sajandi lõpul õpetas lapsi ka köster.Tema äraolekul, kirjade viimisel Tallinna jm.,mis kestis vahel mitu päeva, õpetas Joahim Madeyka 15-aastane kasulaps,kes rahvuselt oli sakslane [5].

Üldiselt talurahvakoolid arenesid tol perioodil äärmiselt aeglaselt,sest balti-saksa mõisnikud suhtusid nende loomisse äärmise vaenulikkusega,pidades talurahva lugemisoskust tarbetuks ja kirjaoskust kehtivale korrale isegi ohtlikuks. Mõisnikud kartsid kirjaoskuse levimisega talupoegade hulgas kaotada kuulekaid pärisorje.Peale selle kohustati neid koolimaju ehitama,millest nad igaviisi kõrvale hiilisid.

Köstrikoolid olid küll ette nähtud igasse kihelkonda, kuid tegelikult loodi neid ainult Liivimaa kubermangudes, kus mõisate reduktsioon toimus suuremas ulatuses.[6] Eestimaal,kus absolutism vähem riivas balti-saksa aadli privileege, oli koolegi vähem.Neis vähesteski koolides,kus õpilasteks olid ainult poisslapsed,jäi õpilaste arv väikeseks - ainult 2 - 3 , sest enamik talupoegi ei suutnud lapsi kooli saata riietuse ja toidu puudumise tõttu.

17o7.a. 22. septembri visitatsiooni andmeil olid Martnas haridusolud endiselt halvad ja puudus koolimaja [7].

---

5) ENSV RAKA ,f.1184,nim.(A_1)2,a.1694-1698,sü.5169, l. 257^a - 258^b.

6) Eesti NSV ajalugu , I kd.,Tallinn 1955,lk.387.

7) ENSV RAKA,f.1187,nim.(A_1)2,a.17o7-17o9,sü.5172, l. 36 - 39.

Lapsi õpetas vahete-vahel köster, kes elas kirikust poole miili kaugusel,sest tegelikku kooli veel Martnas sel ajal ei olnud.

Need üksikud õpetamiskatsed aga panid teataval määral aluse lugemisoskuse levikule talupoegade keskel.Arvata võib et lugemist õpiti ainult kodus,lugeda oskajad õpetasid oma teadmisi teistele.Seda tõendavad andmed laste lugemisoskuse kohta 1724 - 1726.aastast,[8] kus 20 õppimisealisest lapsest (8-15 a.) oskas lugeda 7,4 %.

1711. aastal tegi kindralkuberner Peeter I algatusel korralduse,mille kohaselt talupoegade lapsed pidid koolis käima.[9] Aga mõisnike haridusvaenuliku poliitika tõttu jäi see korraldus veel põhiliselt täitmata.

Visitatsiooniprotokollide järgi 1739.a.pidas Martnas köster suvel ja võimaluse korral ka talvelgi 4-5 näda - lat kooli,mis oli täiesti kiriku huvide teenistuses,õpe - tati ainult usuõpetust .[10] Märgitakse, et vanematel oli see vastumeelt ja nad ei tahtnud lapsi õppima saata.

Peamiselt omandas talurahvas kirjatarkust kodusel viisil.Kodus õpetamine sai XVIII sajandil valdavaks õppi-

---

8) Eesti VIII , Läänemaa , lk. 220.

9) Eesti NSV ajalugu I kd., lk.481.

10) Eesti VIII , Läänemaa lk. 222.

misviisiks,mis,tõsi küll, oli samuti pastorite järelvalve all.Laste õppimist kodus kontrolliti talvel.Lugemisoskus levis noorte seas kiiresti.1749.a. andmete järgi ei osanud Martnas vanemad inimesed veel lugeda,kuid nooremad lugesid juba üsna rahuldavalt.[11]

Lugemisoskuse levikul aitasid mõnelppol kaasa ka koolmeistrid.1749.a. olid Martna kihelkonnas Ehmjas ja Rannamõisas ametis koolmeistrid, mujal aga õpiti üksteiselt.[12] Rannamõisa kool püsis kuni 1811.a.,Ehmja mõisas aga hiljem kooli ei olnud.Raamatut loeti juba peaaegu igas peres. Harva leidus neid,kes oskasid kirjutada või kirjutatud teksti lugeda.

Talurahvakoolide loomise küsimus tõstetakse tsaarivalitsuse poolt uuesti üles XVIII sajandi teisel poolel. 1765.aastal tegi kindralkuberner Browne Liivimaa maapäeval ettepaneku , mille alusel otsustati asutada köstriehk kihelkonnakoolid sinna,kus neid polnud , ning luua mõisa - ehk külakoolid iga mõisa juurde, mille suurus oli 5 adramaad ja üle selle .

Sellele vaatamata et koolikorralduse eesmärgiks oli feodaalse ideoloogia kindlustamine talupoegade hulgas,ei olnud kohalikud mõisnikud sellest kuigi palju huvitatud.

---

11) Eesti VIII , Läänemaa , lk. 222.

12) Sealsamas.

13) Eesti NSV ajalugu I kd.,lk.481.

Kui loiult seda koolikorraldust ellu rakendati,näitab asjaolu,et isegi paarkümmend aastat hiljem leidus kihelkondi, kus polnud ainustki kooli.Tegutsevad koolid olid aga äärmiselt raskes olukorras ja majanduslikult kindlustamata.[14]

Rahvakoolide puudulikku taset iseloomustab ka Lääne - maa kooliajalugude uurija Villem Alttoa:"Pärisorjuse kaotamise eelõhtuks jõutakse olukorda,millest allapoole minna ei saa".[15]

Edasi esitab V.Alttoa koolide kohta tabeli"Külakoolide arv 1785 - 1813 ", millest on tehtud väljavõte koolide seisu kohta Martna kihelkonnas.

	1785	1788	179o	1796	1798	18o3	18o6	1813
Martna kihelkond [16]	1	7	o	1	o	1	o	o

Võib oletada , et olemasolevad koolid töötasid ainult mõned talved, sest need suleti mõnikord õpilaste puudumise tõttu, mida põhjustas elanikkonna vaesus.

<u>K u l u s e - P u t k a s t e l u t e r i u s u k o o l .</u> Seoses kapitalistlike suhete arenguga oli tsaarivalitsus sunnitud rohkem tegelema talurahvakoolide küsimusega, mille tulemusena XIX sajandi esimesel poolel anti rida koolikorraldusi.

---

14)Eesti NSV ajalugu I kd., lk. 481.

15) Eesti VIII , Läänemaa , lk. 223.

16) Sealsamas.

1803.a. rahvahariduse ajutiste määruste ja 1804.a. koolikorraldusega loodi ühtne koolisüsteem kogu Venemaal ja organiseeriti õpperingkonnad.Neid juhtisid kuraatorid, kellel oli ülesanne rahvakoole korraldada.Eestimaa kuulus Tartu õpperingkonda,mida juhtis 1803.-1836.a. Tartu üli - kooli juurde kuuluv koolikomisjon.[17)]

1816 - 1819. aastal kehtestatud talurahvaseaduses oli ette nähtud külakoolide võrgu laiendamine ning kihelkonna- koolide asutamine,mis pidid olema teiseks kooliastmeks. Kooliseaduse järgi pidi iga vald või vallad, kelle meeshin- gede arv ei ületa 500 , ühiselt asutama ühe vallakooli,pal- kama koolmeistri ning kandma kõik muud kulud.[18)]

Tegelikult pärast seda muutus koolide olukord veelgi halvemaks,sest kohalikud saksa mõisnikud ja pastorid ei ol- nud huvitatud talurahvakoolidest.

Nad püüdsid talurahvaseadustes ettenähtud valla- ja kihel- konnakoole kasutada selleks, et feodaal-pärisorjusliku kor- ra tingimustes kindlustada oma võimu talupoegade üle.Nad ei tahtnud koolide alal mingeid muudatusi ega keskvõimude va - helesegamist.kartes selles oma positsiooni nõrgenemist.[19)]

Uued korraldused tegelikku olukorda ei parandanud.

Elanikkonna hulgas oli laialt levinud kodune õpetamis- viis.Lastevanemailt nõuti kirikukaristuse ähvardusel laste õpetamist ning lapsed pidid katekismuse ja teatud hulga ki- rikulaule pähe tuupima.

---

17) Eesti NSV ajalugu I kd., lk.728.
18) P.Põld,Eesti kooli ajalugu,lk.76.
19) Eesti NSV ajalugu I kd.,lk.728.

Oli kujunenud kombeks,et kodus tegelesid laste õpetamisega peamiselt naised.[20] Mitmel pool olid rändõpetajad,kes liikusid külasid mööda ja õpetasid lugemist.[21]

30-ndail aastail anti praostidele koolikomisjoni poolt korraldus koostada õppmisealistest lastest nimekirjad (12-15.a.), mille nad pidid esitama valdadele. Kooliõpilaste nimekirja hakati koostama ka Martna kihelkonnas,küla - koolide kohta,millest on võrsunud praegune Martna 8-kl. Kool.Jüri Aguraiuja märgib kooli kroonikas,et praegune Martna kool on võrsunud neljast endisest koolist: Kuluse, Putkaste,Ehmja luteri usu ja hilisemast Enivere õigeusu abikoolist.[22]

Esimene nimestik koostati 2.novembril 1836.a.Kuluse kooli õpilaste kohta,mis on ühtlasi praeguse Martna 8-kl. Kooli asutamise aluseks.Alles hiljem hakati Kuluse kooli kutsuma Martna kiriku mõisa maa järgi Martna kooliks.[23]

Putkaste kooli kohta oli nimestik 18.oktoobrist 1837. a. ja Ehmja kooli kohta 7.novembrist 1838.a.[24]

Kas nimetatud kolm kooli juba sel ajal tegelikult eksisteerisid või olid ainult õpilaste nimestikud nende koolide avamise kavatsuseks kokku seatud,sellejuures kroonika kirjutaja sel ajal kahtles.

---

20) Eesti NSV ajalugu I kd.,lk.728 - 729.
21) ENSV RAKA,f.855,nim.1,sü.22,1-3.
22) Martna kooli kroonika,lk. 4.
23) Sealsamas.
24) Sealsamas.

Sest andmed nende koolide varajase tegevuse kohta Martna kiriku ja valla arhiivides puudusid.Martna kiriku arhiiv, mille juurde nimetatud koolide dokumendid kuulusid,on möödunud sajandil kolm korda tulekahjus hävinud:1807,1821.a., mil kõik vanemad dokumendid hävinesid ja 1867.a.,mil hävinesid dokumendid ja kroonika.[25)]

Seega oli kroonika kirjutajal tõesti raske täpseat kindlaks määrata koolide tegevust,kuna täiendavaid dokumente teistest arhiividest pole uuritud.

Arhiivimaterjalide osaline puudumine raskendas ka käesoleva töö autoril nende koolide esialgset tegevust kontrollida.Uurides täiendavalt teiste selleaegsete kooliasutuste fonde ja Villem Alttoa poolt uuritud andmeid Martna kihelkonna koolide kohta,õnnestus siiski leida paar fakti, mis tõestavad Martna kihelkonnas nende koolide olemasolu.

1. Martna praost Höselmann märgib oma aruandes Eestimaa Ülemkoolikomisjonile 1862.a.juunist,et 1836.aastast tegutsevad Martna kihelkonnas koolid.[26)]

2. Läänemaa koolide ajaloo uurija V.Alttoa toob Martna kihelkonna koolide kohta järgmised andmed:[27)] 1836.a. oli 7 kooli,milles õppis 123 p. ja 93 t.,1837.a. - 5 kooli, 1840 - 9 kooli, 1852.a. töötas 6 kooli jne.

See näitab , et Martnas sel ajal töötasid nimetatud koolid.

---

25) G.Haller,Martna kirik."Ristirahva pühapäeva leht", nr. 11, lk.43.

26) ENSV RAKA, f.855,nim.1,a.1862,sü.22,l.3.

27) Eesti VIII , Läänemaa , lk. 216-248.

28) ENSV RAKA , f.1864,nim.2,sü.X-295,l.3-4.

Umbes kümme aastat hiljem,s.o.1846.a. tegutses kool Kuluse küla Kondi talutares.Õpetajana mainitakse 5o-ndate aastate lõpul kohaliku talupoja poega,17-aastast Aleksander Kustase p. Massalini.[28)]

Kogu õpetamine piirdus ainult lugemise ja laulmisega, kuna Massalin isegi kirjutada polevat osanud.Õppetöö toimus rehetoas,kus õpilased istusid pikkadel pinkidel.Tasuks koolitöö eest olid õpetajal kasutada Kondi talu vähesed ja kivised põllud.

1850.aastast peale olnud õpetajaks Karl Sarapik.[29)] Keda kohapeal tuntud Kooli-Kaarli nime all.Koolil oli suuri raskusi ruumidega,sest Kondi talus elasid Aleksander Massalini vanemad ja õde.Seetõttu viidi kool Kondi talust Reinu sauna.

Veidi parem olukord oli naaberkülas Putkastes,kus kooli mainitakse juba 1837.aastast.[3o)] Sajandi keskel ehitati siia koolimaja praeguse Lauri maja juurde.Koolimaja ehitamise ja kooli ülalpidamise kulud lasusid külarahval. Koolimaja jaoks vajaliku maatüki ning ehituspalgid andis mõis,mille eest aga talupojad pidid mõisas rohkesti tööd tegema.Kool töötas tol ajal kolm päeva nädalas,lapsi käis õpetamas Kuluse külakoolist õpetaja Kaarel Sarapik.

---

28) ENSV RAKA,f.1864,nim.2,sü.X-295,l.3-4.

29) ENSV RAKA , f.1246,nim.1,a.187o,sü.166,l.18.

30) Martna kooli kroonika,l.5.

31) ENSV RAKA, f.1246,nim.1,a.1870,sü.166,l.18.

Kolm päeva nädalas oli K.Sarapik Kuluse ja kolm päeva Putkaste koolis.Mõni aasta hiljem ühendati need kaks kooli Koolitööst vabal ajal töötas Karl Sarapik Putkaste mõisas rehepapina.Karl Sarapiku järeltulijana tuntakse Priidik Pihki, kes külakoolis juba kuus päeva nädalas töötas.[32]

Tolleaegses koolitöös puudus täiesti ühtsus.Õppetöö kestis 1-3 aastat, kusjuures tavaliselt vahet ei tehtud üksikute aastate vahel,vaid õpiti niipalju, kui igaüks suutis.Koolitöö algas sügisel mardipäeval ja kestis vaheaegadega kuni jüripäevani.Õpetus seisis eeskätt usuõpetuse tuupimises,mille eesmärgiks oli kasvatada kuulekaid teoorje. Vähesel määral õpiti ka lugemist,kirjutamist ja rehkendamist.[33] Kes juba seda oskas,võis koolist ära jääda.

Õpetaja ameti kõrval pidas Priidik Pihk ka Putkaste ja Enivere valla sekretäri ametikohta.Pidi ju lisateenistust otsima,sest õpetaja väike töötasu(kas palgamaa või selle puudumisel loo rubla aastas) ei elatanud rahvavalgustajat.

Mõisnikud ja vaimulikud. kes seisid rahvahariduse korraldamise eesotsas, ei hoolitsenud mingil määral rahvakooliõpetajate eest.Lepinguid polnud sõlmitud,mistõttu õpetajad vahetasid oma töökohti ja otsisid viletsale töötasule lisaameteid(rehepapp,vallasekretär jm.).

Tavaliselt oli õpetajaks keegi kohalik talupoeg(nagu Massalin jt.),kes teadmisi olid omandanud iseõppimise teel[34].

---

32) ENSV RAKA , f.1246,nim.1,a.187o,sü.166,l.18.
33) ENSV RAKA, f.855,nim.1,a.1862,sü.22,l.3.
34) ENSV RAKA , f.855,nim.1,a.1862,sü.22,l.16.

"Heade õpetajate puudusel" olid ka koolides õppetulemused halvad.[35] Seda põhjustas Eestis üldine talurahvakooli õpetajate puudulik ettevalmistus. Kuna õpetajate seminare oli vähe (Läänemaal Jädiveres, asutatud 1844 ja Kuudas-1854) ja nad suutsid ainult vähestele koolidele õpetjaid anda.

Lisaks sellele takistas rahvakoolide arengut ka talupoegade vaesus ja viletsus. Tihtipeale polnud koolil üldse kindlat asupaika, see asus kord talumajas, kord kuskil metsa ääres saunas jne. Oli veel muidki majanduslikke raskusi, nagu koolitarvete ja valgustuse puudus jne.[36]

1856.a. väljaantud talurahvaseadustes kohustati kogukondi hoolitsema vallakoolide asutamise ja ülalpidamise eest. Kogukonda, kus oli üle 300 mõlemast soost hinge [37] kohustati omal kulul vallakooli asutama, ning seda ülalpidama. Kuid neid hariduse eeskirju ei saadud rahuldavalt lahendada, sest isevalitsuse seisuslik poliitika pidurdas igati hariduse levimist rahva hulgas. Mõisnikud seisid avalikult eestlastele parema koolihariduse andmise vastu, mis neid "rikkuvat".[38]

Seega ei paranenud talurahvakoolide olukord veel mitte.

---

35) ENSV RAKA , f.855, nim.1, a.1862, sü.22, l.3.

36) ENSV RAKA, f.855, nim.1, a.1869-187o, sü.27, l.16.

37) P.Põld, Eesti kooli ajalugu, lk.115.

38) Eesti NSV ajalugu, Tallinn 1957, lk.2o5.

1861.aastal kirjutas teose "Eestlane ja tema isand"autor: "Eestimaal pole mitte looo talurahwakooli, nagu peaks olema , vaid vast viiendik neist, nii et mitte 3oo hinge kohta, vaid keskmiselt 15oo hinge kohta on üks kool olemas. Ilma koolita on mitte ainult terveid kihelkondi,vaid isegi terve ringkond 6 kihelkonna, 39 mõisa ja umbes 23.ooo hingega on veel ilma ühegi koolita.[39)]

Nendest andmetest nähtub, et valdavas enamuses olid kihelkondades kooliolud veel kaunis rasked.Sest maata vabastatud talupojad olid sattunud lepingu alusel raskesse teoorjusesse ja polnud suutelised oma lapsi kooli saatma. Kaugemal elavatel lastel muutus see hoopis võimatuks.Suure - malt osalt kohtades toimus veel lugema õppimine koduõpetuse teel või rändõpetajate kaudu.[4o)] XIX sajandi keskel toimunud ulatuslikud talupoegade rahutused sundisid valitsevat klassi senisest rohkem tegelema rahvakooli küsimustega.

1875.a. ilmus Eestimaal koolikorraldus,millega kohustati kogukondi talurahvakoole asutama ja neid ülalpidama.[41)] Seoses sellega ehitati Martnas Eniveresse uus koolimaja, kuhu toodi üle Kuluse-Putkaste kool.[42)]Selles koolis töötasid õpetajatena vennad Hans ja Peeter Hansenid.[43)]

---

39) Eestlane ja tema isand,Tallinn 1959,lk.129.
40) ENSV RAKA, f.855.nim.1,sü.22,l.3.
41) P.Põld , Eesti kooli ajalugu , lk.116-117.
42) Martna kooli kroonika,lk. 5.
43) ENSV RAKA,f.1246,nim.1,a.1864-1894,sü.178,l.3-4.

Hans Jaagu p. Hansen töötas 1877.a. - 1884.a. ,õpetaja ameti kõrval pidas ta veel köstri kohta.
Peeter Jaagu p. Hansen töötas 1884.a. - 1887.a.
See kool oli täiesti parunite ja kiriku meelejärgi, kelle eesmärgiks oli kasvatadan talupojalstes alandlikkust,vastuvaidlematut ja orjalikku alistumist mõisnikule,ustavust tsaarile ja kirikule.

Kool töötas 5 päeva nädalas.Kuuendal päeval, s.o. laupäeval, käisid vanemad , nn. ühepäevalapsed,kellega korrati varemõpitut.

See talurahvakool oli vormiliselt kõigile 10 - 13 aasta [44] vanustele lastele kohustuslik.Tegelikult aga käisid koolis ainult jõukamate talupoegade lapsed,kuna kehvematel puudusid selleks ainelised võimalused.

Koolikohustust täideti halvasti,näiteks ei käinud koolis 1878/1879. õppeaastal 13 õpilast, 1879/1880. - 7 õpilast 1884/1885 - 8 õpilast.Koolis mittekäivate laste vanemaid trahviti a 5 kop. päev.[45] Trahvirahad pidid jääma kehvematele õpilastele toetuseks ja õppevahendite muretsemiseks.Toetust määras kogukond nii"kuidas heaks arvas," miinimum oli üks karnits vilja nädalas.[46]

Kooli õpilaste arvu näitab järgnev tabel.[47]

---

44) ENSV RAKA,f.1246,nim.1,a.1869-1912,sü.167,l.35.
45) ENSV RAKA,f.1246,nim.1,a.1876-19oo,sü.186,l.7.
46) ENSV RAKA,f.855,nim.1,a.1871-1877,sü.31,l.1.
47) ENSV RAKA,f.1246,nim.1,a.1877-1914,sü.169,l.1-3o.

T a b e l 1

Õppeaasta	Koolikohustuslikke lapsi	5 päeva lapsed.	1 päeva lapsed	Kokku õpilasi
1877/1878	43	23	16	39
1878/1879	66	24	29	53
1879/1880	72	28	27	65
1880/1881	60	32	28	60
1881/1882	57	28	29	57
1882/1883	33	32	-	32
1883/1884	62	34	28	62
1884/1885	74	32	34	66
1885/1886	69	37	30	67
1886/1887	44	22	19	41

Vaatamata sellele, et kool oli uues majas,olid ruumid antud õpilasarvule väikesed.Ainult üks klassi ja kaks väikest eluruumi õpetaja jaoks.Peale selle asetses majas ka Putkaste,Martna ja Enivere ühendatud vallakohus.

Kooliinventari ja õppevahendite poolest valitses samuti halb olukord.Kõike oli väga vähe: 1 orel, 1 seinakell, 1 tool, 1 kõnetool, 4 koolilauda , 1 laelamp, 2 kaarti , 1 gloobus , 12 kooli lauluraamatut, 6 maateaduse käsiraamatut,3 matemaatika raamatut , 5 usuõpetuse käsiraamatut.[48)]

Majanduslikest raskustest tingituna suleti kool 1887.a ja õpilased viidi Ehmja luteri usu kooli.

Et Ehmja luteri usu koolis ajavahemik 1887 - 1896 omab küllalt tähtsat osa Martna kooli ajaloos , siis enne

selle perioodi käsitlemist peame vaatama ka sama kooli eelnevat perioodi.

E h m j a l u t e r i u s u k o o l. Ehmja luteri usu kool asutati 7.novembril 1838.a. Üks esimesi õpetajaid nimetatud koolis oli külarätsep Mihkel Madise p.Vidas [49]. Kooli peeti õhtuti peerutule valgusel metsavahi saunas. [50] Ruumis puudusid lauad ja pingid, rääkimata tahvlist. Õpilased istusid kus juhtus: puupakul või ahjuredeli pulgal. Püstiseismine suitsutares polnud mõeldav. Õppetöös polnud välja kujunenud mingit kindlat tööaega, vaid töötati selle järgi, kuidas rätsepast koolmeistril parajasti oma kutsetöö kõrval juhtus õhtuti aega üle jääma. Sageli istunud ta rätsepatöö põlvedel ja töötanud väledasti nõelaga, samaaegselt õpilaste lugemist kuulates.

Mingisugust pedagoogilist haridust Mihkel Vidasel polnud. Iseõppimise teel oli talupoeg omandanud lugemisõ oskuse ja hiljem pastori juures "eksamineeritud". Koolis käisid need lapsed, kes vanematelt mingit õpetust ei saanud. 1861.a. suri Mihkel Vidas ja tema asemele asus 13-aastane poeg Mihkel, kes oli alles alaealine ja võis koolitunde anda teistele külapoistele ema järelvalve all. [51]

---

48) ENSV RAKA, f.1246, nim.1, a.1876-1900, sü.186, l.11.
49) ENSV RAKA , f.1864, nim.2, sü.IX-148, l.234-235.
50) Leena Ernemaa mälestused oma vanematelt.
51) ENSV RAKA, f. 855, nim.1, sü.15, a.1860, l.15.

Oma ameti juures oli aga noor Mihkel "väga tubli".[52] Mihkel Vidase pojast ei saanud kooliõpetajat, vaid Ehmja mõisa aednik.[53] Kooliõpetajaks tuli keegi kohalik talupoeg Jaan Poom, kes töötas Ehmja külakoolis kuni 1869. aasta sügiseni.[54]

Majanduslikult oli see külakool eelmistest veelgi kehvemal järjel. Kooliruumiks oli akendeta suitsutare, kus õpiti rasvaküünla või peerutule valgusel. Raamatutest,[55] koolitarvetest ja valgustusest[56] oli koolil suur puudus.

Kooli kõrgemaid juhte ja järelvalvajaid - kohalikku parunit ja pastorit huvitasid aga kooli majanduslikud olud kõige vähem, peamist tähelepanu osutati usuõpetusele ja saksa keelele.

Ajavahemikul 1869-1871. ja 1885.-1886. seisis Ehmja kool õpetaja puudusel.[57] Kooli tegevuse aastatel 1871.-1885. on koolitöös märgata mõnevõrra paremat seisundit võrreldes eelnevate koolidega.

---

52) ENSV RAKA, f.855, nim.1, a.1861, sü.19, l.5.

53) Leena Ernemaa mälestused.

54) ENSV RAKA, f.855, nim.1, a.1869-1870, sü.27, l.16.

55) ENSV RAKA, f.855, nim.1, sü.22, l.3.

56) ENSV RAKA, f.855, nim.1, sü.27, l.16.

57) ENSV RAKA, f.855, nim.1, a.1869-1870, sü.22, l.16.

1871.a. jätkab Ehmja kool oma tegevust uues kohas,korst-naga talumajas,mida hiljem hakati kutsuma Kooli taluks. Selles majas esimeseks õpetajaks oli Madis Jaansoo,kes töötas siin lepingu järgi 3 aastat(23.apr.1871.a. - 23. apr. 1874.a.).[58] Kooliõpetaja ameti kõrval oli Madis Jaansoo veel vallakirjutaja.

Koolitöö algas 1. novembril ja lõppes 23.aprillil. Koolis oli juba kindel tunniplaan,[59] mille koostas kihel-konna koolikomisjon:

kell 9.oo - 1o.oo hommikune laul ja palvus,
" 10.oo - 11.oo lugemine,
" 11.oo - 12.oo kirjutamine
" 12.oo - 13.oo arvutamine,
" 13.oo - 14.oo lõunavaheaeg,
" 14.oo - 15.oo suurematel etteütlus,väikestel vaikne lugemine,
" 15.oo - 16.oo usuõpetus.

1874.a. - 1885.a oli Ehmja koolis õpetajaks Hindrek Saal, 6o) kes oli rahva poolt väga hinnatud ja lugupeetud mees. H.Saali järglasteks olid Kaarel Karell(1886-1887) ja Jüri Spuul(1887 - 1889), mõlemad Kuuda seminari kasvandikud.[61]

---

58) ENSV RAKA,f.1246,nim.1,a.1871-1888,sü.179,l.1.
59) ENSV RAKA,f.855,nim.1,a.1871-1872,sü.31,l.1.
60) ENSV RAKA,f.1246,nim.1,a.1873-1915,sü.179,l.15.
61) ENSV RAKA,f.1246,nim.1,a.1877.-1914,sü.169,l.4.

1887.aastal Kuluse-Putkaste kool suleti ja õpilased viidi üle Ehmja kooli, milline oli paremas seisundis.Suurenenud oli kooli inventari ja õppevahendite kogu,mille moodustasid järgmised esemed: 1 orel, 1 klassitahvel, 5 pinki, 3 koolilauda , 1o väiksemat tahvlit, 1 gloobus, 3 kaarti,39 raamatut - nendest 8 geograafia käsiraamatut,6 kodu ja isamaa juhti,23 usuõpetuse käsiraamatut.[62] Peale selle toodi siia veel eelnevate koolide inventar ja õppevahendid.

Palju uut tõid 1878.a. kooliellu uued õppeplaanid, mis nägid juba koolis ette "ilmalike" ainete õpetamise,nagu geograafia.Raamatutest olid tarvitusel C.R.Jakobsoni "Uus aabitsaraamat","Koolilugemise raamat","Väikene geograafia" ja "Vanemuise kandle hääled".

Suuremad muudatused endisse koolisüsteemi tõid uued koolikorraldused.

1885.a. allutati rahvakoolid haridusministeeriumile ja seejärel algas nende ümberkorraldamine.Koolide järelvalve seati ümber:1887.a. seati ametisse rahvakoolide inspektorid, usuõpetus jäi veel kirikute kontrolli alla. 1887.a. mindi kõigis koolides üle kohustuslikule venekeelsele õpetusele.Ainult maal lubati kahel esimesel aastal anda õpetust emakeeles.

---

62) ENSV RAKA,f.1246,nim.1,a.1876-19oo.sü.186,l.6.

Allpool toome üheklassilisele külakoolile ettenähtud tundide jaotuse.[63)]

T a b e l 2.

Õppeained	I(alamas) jaos tunde	II jaos tunde	III jaos tunde.
Usuõpetus	5	5	5
Emakeel	12	10	8
Rehkendamine	6	6	6
Laulmine	3	3	3
Võimlemine poeglastel-käsitöö tütarlastel	3	3	3
Geograafia	-	2	2
Saksa keel	-	-	2
Vene keel	-	-	2
Kokku:	29	29	31

Reaktsioonilist venestamispoliitikat ellu viies püüdis tsarism likvideerida emakeelset haridust,vene keelt mitte-valdavad õpetajad vallandati(H.Saal,P.Hansen).Koolid seisid õpetajate puudusel.Samal ajal osa õpetajate seminare suleti.[64)](Tartu,Kuuda ja Valga seminar).Õpilastel keelati emakeeles kõnelemine ka vahetundidel.Need muudatused mõjusid negatiivselt hariduse edasisele arenemisele.Õppetöö tase koolides langes.Õppematerjali teadliku omandamise asemel hakati õpilastelt üha enam nõudma venekeelse teksti

pähetuupimist.

Esimestel reformijärgsetel aastatel vähenes õpilaste arv koolides. Kui 1886.a. oli Martna ja Ehmja koolis kokku 82 õpilast, siis 1896.a. oli ühes järelejäänud koolis 60 õpilast.[65]

Kuid üleminekut venekeelsele õpetusele koolis tuleb lugeda teataval määral vastukaaluks senisele saksastamispoliitikale. Kasvav noorus sai võimaluse omandada vene keelt ja selle abil lähemalt kokku puutuda vene rahva ja vene kultuuriga.

1891.a. 17.novembrist määrati Ehmja kooli õpetajaks 18-aastane Jakob Mändmets,[66] Kaarma seminari lõpetaja, kellest hiljem kujunes Eesti vanema põlvkonna kirjanik.

Maja, kus noor koolmeister oma esimest tööd alustas, pole säilinud, küll aga teavad sellest jutustada Mändmetsa endised õpilased. Külastasime üht nendest, praegust Martna sovhoosi pensionäri Leena Eernemaad, kes jutustas: "Koolimaja oli rehetoa ja muude vajalike kõrvalehitustega.

---

63) P. Põld, Eesti kooliajalugu, lk. 119.

64) Eesti NSV ajalugu , lk. 254.

65) ENSV RAKA, f. 1246, nim. 1, a. 1877-1914, sü. 169. 1-1-72.

66) ENSV RAKA , f. 1246, nim. 1, s. 1873-1915, sü. 181, l. 38.

Hoone üldpikkus oli 11 sülda,koosnes paekivipõrandaga kooliruumist,kaugemas nurgas asuva suure pae-ja raudkivist ahjuga,mis soojendas ühtlasi mõne meetri suurust õpetaja eluruumi. Üle klassiruumi käis plekktoru,mille kaudu suits korstnasse juhiti.Toru ise oli niivõrd madalas,et suuremad poisid oma pea selle vastu ära lõid. Plekktorule asetati kuivama kindad, mis aga mõnikord kuumusest kõrbema läksid ja kogu klassitoa suitsuga täitsid.Rehetuba oli koolimajale vajalik, kuna õpetajal tuli kooli maal kasvav vili kuivatada ja peksta."

Ehmja külakoolis ei olnud J.Mändmets kaua,sest "üldiselt tundus too Läänemaa nurk noorele koolmeistrile kõledana ja võõrana",[67] siit siirdus ta 29.augustil 1892.a. uuele koolmeistri-kohale Harjumaale Kose kihelkonda Alavere vallakooli.[68] Aga Läänemaad ei unusta ta ära.Paljudes Mändmetsa jutustustes leiame rohkesti kilde Läänemaa külaelust ja siinseid geograafilisi kohanimesid(Martna, Kirbla, Kasari, Taebla, Parila jt.).Jakob Mändmetsa järel olid Ehmja koolis veel õpetajaiks Jüri Kuljus[69] (1892-1893) vene keele õpetaja kutsega,Aleksander Melsas[7o] (1893-1894) Kaarmaa seminarist ja Villem Vaiküll[71](1897--1897),õppinud Haapsalu linna vene koolis.

---

67) O.Kruus,Jakob Mändmets,Tallinn 1961,lk.16.
68) ENSV RAKA,f.1246,nim.1,a.1873-1915,sü.181,l.37.
69) Sealsamas l.36.
7o) Sealsamas.
71) ENSV RAKA,f.2599,nim.2,a.1895-1899,sü.16,l.3.

Kool töötas samas majas kuni 1897.a.sügiseni,[72] mil valmis uus ajakohasem koolimaja Ristamäel.

Kõrvuti luteriusukooliga oli Martna vallas veel õigeusukool,mis asus Enivere külas.

E n i v e r e õ i g e u s u a b i k o o l .Enivere õigeusu abikooli loetakse ka üheks Martna kooli eelkäijaks, mis kõige hiljem liitus.Seetõttu anname järgnevalt lühikese ülevaate selle kooli tegevusest.

Sajandi teisel poolel algas Läänemaal nagu mujalgi Eestis õigeusu levik ja koolide ehitamine.[73] Koole avati kahetüübilisi: 2- klassilised kihelkonnakoolid 5-aastase kursusega ja abikoolid, mis olid 3-aastase kursusega.Vastavalt usu levikule avati 1882.a. Riia õigeusu konsistooriumi ppolt õigeusu kihelkonnakool Väike-Lähtrus[74] ja 1886.a. abikool Eniveres.[75] Külastasime üht tolle kooli vanimat kasvandikku Elisabet Kustavi t. Kiisajõed,kes elab endises koolimajas ja oma vanadusele vaatamata hea tervise juures lööb kaasa suvel sovhoositööle.

Esimeste õpetajatena on siin töötanud endine ränd-kooliõpetaja Filippos Saaremaalt , Leier,Jürgens ja Hans Massu.

---

72) ENSV RAKA,f.2599,nim.2,a.1895-1899,sü.16,l.3.
73) Eesti VIII , Läänemaa, lk. 232.
74) HRRA , f.65,akt 19,Koolide ajalood,l.85.
75) Ridala ja Martna kihelkonnas,"Olevik" nr. 8 1887.

ENIVERE õigeusu abikool.

1888. aastast oli Jaan Liik , Muhumaalt, keda jutustaja mäletab hästi , sest siis oli ta ise kooliõpilane.

Ruum ,kus lapsed õppisid, oli sisustatud ja valgustatud äärmiselt viletsalt,õpetati rasvaküünla ja hiljem petrooleumilambi valgusel.Koolis oli peamiseks õppeaineks usuõpetus, mida peast nõuti , siis veel vene keel ja vähesel määral kirjutamine ning rehkendamine.Tol ajal õppis Enivere koolis pikkade pinkide ääres 15-16 õpilast, väikesed iga päev , suured aga laupäeviti.

Karistusvahendina kasutati joonlauaga sõrmede vahele ja sõrmeküüntele löömist,nurkapanekut,raskemal juhul põlvili hernestele , aga et õpilased need ära sõid, siis ka soolale.

Enivere koolis ei õppinud mitte ainult kohalike elanike lapsed , vaid ka kaugemalt - Kirimäelt, Kesust,Rannamõisast ja mujalt oli siin õpilasi.

Kaugemalt lapsed elasid talvel ümbruskonna peredes, sest ööbimiskohta koolimajas ei olnud.

Viimane kooliõpetaja Eniveres Baumanni majas oli Ivan Jaani p. Paulus,kes hiljem,19o5.aastal,oli Läänemaal Velise vallas üheks aktiivsemaks ja teadlikumaks revolutsionääriks.[76)]

J.Paulus pidas õpetajaameti kõrval ka rätsepaametit. 1891.a. viidi õigeusukool Eniverest Rannamõisa,[77] kus J.Paulus oli õpetaja 1891-1899.a.

---

76) Eesti VIII , Läänemaa , lk. 3o6.
77) HRRA , f. 65,akt.19,l.7o.

Kolmel viimasel aastal aga õppetöö seisis õpilaste puudumise tõttu.Majanduslikult oli see kool väga raskes olukorras nagu üldse õigeusukoolid tol ajal meie maal."Tsaarivalitsus ja õigeusu kirik,kes pidasid ennast küll õigeusukoolide "peremeesteks" ning nägid neis oma poliitika tööriista,ei tahtnud ometi kumbki kanda nende ülalpidamiskulusid.Seetõttu olid õigeusukoolide hooned kõige kehvemad ning inventar ja õppevahendid kõige kasinamad."[78]

Alles 1899.a. oli Väike-Lähtru õigeusu preester P. Poska nõus ehitama koolimaja ja vald lubas toetust 750.- rbl. [79]

Ajutiselt koolitöid alustati Mardi talutares,kus töötamistingimused nii väletsad olid,et vahepeal kooli juba sulgemisoht ähvardas.Õpetajaks oli Juljan Mihhaili p Peterson.[8o] 19o2.a. märtsis algasid uue koolimaja ehitustööd,[81] mille asukoht oli endise luteriusu koolimaja lähedal(1877.a. - 1887.a.) 1902/1903. õppeaastal peeti kooli juba uues majas, kuhu meelitati ka mitteõigeusklike vanemate lapsi naaberküladest, kokku oli 16 õpilast.[82]

Koolimajaks ehitatud hoone oli mõnevõrra parem eelmistest,sest tal oli korsten ja klassitoal oli kolm akent.Uuel õppeaastal osteti koolile ka kirjandust lo.- rbl. väärtuses , mis oli venekeelne.

---

78) A.Liim,Rahvahariduse arengust Eesti Oktoobrirevolutsiooni-eelsel perioodil ."Nõukogude Kool"196o,nr.2,lk 88.
79) ENSV RAKA,f.2599,nim.2,a.1899,sü.314(7),l.12.
8o) Elisabet Kiisajõe mälestused.
81) ENSV RAKA,f.2599,nim.2,a.19o2,sü.317(7),l.12.
82) ENSV RAKA, f.93,nim.1,a.19o2-19o3,sü.66,l.53.

Alates 19o2.a. kandis kütte ja valgustuskulud vald, kuna muud kulud kiriku kanda jäid.[83)]

Õppe-ja kasvatustöö oli koolis piiratud ja pinna - pealne , mis olenes õpetajast M.Petersonist,preester-salmilugejast,kes õpilaste õpetamisele vähe rõhku pani. Kooli inspektor Šumakov revideeris kooli 19o3.a.talvel ja tunnistas õppe-ja kasvatustöö Enivere õigeusu abikoolis nõrgaks.[84)]

Kuna Enivere õigeusukooli majanduslik olukord oli pidevalt raske, liideti ta 1915.a. Martna kooliga.[85)]

---

83) ENSV RAKA,f.2599,nim.2,a.19oo-19o4,sü.17,l.1o3.

84) ENSV RAKA,f.2599,nim.2,a.19oo-19o4,sü.17,l.155.

85) Martna kooli kroonika,l.4.

M A R T N A K O O L I M A J A (1897-1926).

2. MARTNA VALLAKOOL XIX SAJANDI LÕPUL JA XX SAJANDI ALGUL.

1896.a. alustas Martna vald Ristamäele uue kooli-maja ehitamist.Maja ehitamiseks tehti riigilt laenu,ehituskrunt osteti Putkaste ja Enivere mõisalt 1600 m^2 à 6,25 kop.,mis tasuti 1897. aastaks.[86]

Ruumid olid avaramad kui seni ja vallakool asetses kooli piirkonna keskel. Endine Ehmja koolimaja aga suleti, maja saadi Ehmja mõisale ära müüa 250 rbl. eest,mis läks uue koolimaja ehituskulude katteks.

Õppetöö uues koolimajas algas 1897.a. sügisel.Esimeseks õpetajaks Martna vallakoolis oli Villem Vaiküll (1897 - 1900),[87] endine Ehmja kooli õpetaja.

Kool oli 3-aastase õppeajaga,kus õppetöö lugemise, kirjutamise ja arvutamise algetest palju kaugemale ei jõudnud.Selliste vallakoolide jaoks oli kehtestatud alljärgnev õppeplaan:[88]

---

86) ENSV RAKA,f.2599,nim.2,a.1895-1899,sü.16,l.3-8.

87) ENSV RAKA,f.2599,nim.2,a.1895-1899,sü.16,l.4.

88) Pedagoogika ajaloo küsimusi,Tartu 1958,lk.117.

T a b e l 3

Õppeaine nimetus	I õppea.	II õppea.	III õppea.
Usuõpetus	6	6	6
Vene keel	8	8	8
Emakeel	6	5	5
Aritmeetika	6	6	6
Geograafia	-	2	2
Ilukiri	2	2	2
Laulmine	3	3	3
Kokku	31	32	32

Selles tunniplaanis on suuremat rõhku osutatud vene keele ja usuõpetuse õpetamisele,mistõttu teiste ainete õpetus kannatas.Õppematerjali teadliku omandamise asemel nõuti õpilastetlt teksti pähetuupimist.Vene keeles teostatav õppetöö raskendas nendegi väheste teadmiste omandamist , mida õpetati .Õppetase ei olnud kuigi kõrge.Eriti madal oli see 1897/1893.õppeaastal,kus 56 õpilasest ei osanud lugeda ja kirjutada 11 õpilast.[89)]

89) ENSV RAKA ,f,1246,nim.1,a.1877-1914,sü.169,l.52.

Kool oli kõigile talurahvalastele kohustuslik,kuid tegelikult ei ,suutnud kehvikud igal aastal oma lapsi kooli saata, kuna neil puudusid selleks ainelised võimalused.Näiteks 1898/1899. õppeaastal jäi kooli tulemata 10 õpilast, neist 3 ühepäevaõpilast.[90] Kooliskäijad aga täitsid koolikohustust halvasti,näiteks 1898/1899.õppeaastal oli koolis puudumispäevi 719,vabandamatuteks tunnistati 115p. ja trahviti a 5 kop.,kokku 5 rbl.75 kop. 1899/19oo.õppeaastal puudusid õpilased - 575 p.,trahvi sel aastal ei võetud.

Järgnevalt anname tabeli Martna vallakooli õpilaste arvu kohta : 91)

T a b e l 4

Õppeaasta	Iga päev käijad lapsed	Üks kord nädalas koolis käijad lapsed.
1896/1897	43	16
1897/1898	42	16
1898/1899	41	19
1899/19oo	22	33

Igal aastal lahkusid koolist pooled õpilased kursust lõpetamata.Õppevahendite poolest oli seegi kool halvemas olukorras.Vallavolikogu,kes pidas ülal vallakoole,oli väga kitsi kulutustega õppevahendite ja kooliinventari muretsemisel.

---

90) ENSV RAKA ,f.1246,nim.1,a.189o-19o4,sü.17o 1.1oo.
91) Sealsamas,l.53.

Sellest , kui palju vald ühele koolile aastas toetust andis,näitavad sama kooli kahe aasta kulutused:[92]

T a b e l 5

Õppeaasta	Remont	Küte	Õpetaja palk.	Kokku
1898 / 1899	8.-	16.5o	116.6o	141.1o
1899 / 19oo	8.-	28.-	116.6o	152.6o

Isegi valgustuse eest pidid lapsed maksma 5 kop.

28.augustil 19oo .a. lahkus Villem Vaiküll ja siirdus tööle Piirsalu vallakooli.[93] Uueks õpetajaks määrati 7. septembril 19oo.a. Juhan Peetri p. Kutti,[94] 21.a.vana, kes varem töötas Mäemõisa vallakoolis.

Koolisüsteem jäi XX sajandi algul üldjoontes samasuguseks , nagu ta oli kujunenud pärast XIX sajandi 80-ndate aastate reforme.Algkoolis tuubiti ulatuslikult piiblilugu,katekismust ja kirikulaule.

Missugused olid tolleagse koolitöö tulemused? Seletust sellele annab üks endine kooli kasvandik Maria Sooba:"Kooliklassis oli umbes 40 õpilast,kus õpetaja kolmele jaoskonnale üksi pidi tarkust jagama,pealegi veel vene keeles."Loomulikult ei olnud ka selle kooli õpilaste

---

92) ENSV RAKA,f.1246,nim.1,a.189o-19o4,sü.17o,l.1oo.
93) ENSV RAKA,f.2599,nim.2,a.19oo,sü.315(7),l.1.
94) Sealsamas.

teadmised sellise õpetamise viisi juures kuigi suured ja õpilaste väljlangemine koolist aasta jooksul oli ikka nii 9-lo õpilast.

16.sept.19o6.a. lahkus Martna vallakoolist J.Kutti ja asemele tuli uus õpetaja Aleksander Jaks [95](lõpetanud Haapsalu linna algkooli), kes töötas kuni 1917.a.

Kooli ja õpetaja majanduslik olukord oli endiselt vilets.1905/19o6.õppeaastal vähendas vald õpetajate palka-sid.Martna vallakooli õpetaja palk aastas oli 69.-rbl.31 kop.[96], mis on juba katastroofiline.

Kooli üle võimutsesid tsaarivalitsuse ametnikud:inspektorid ja direktorid.

Nende asjaolude tõttu oli 19o5-19o7.a.revolutsiooni päevil üheks tähtsamaks nõudeks emakeelse demokraatliku ja ilmaliku hariduse nõue.Revolutsiooni survel oli tsaarivalitsus sunnitud koolis kahel esimesel õppeaastal võimaldama emakeelset õpetamist.

Vaatamata revolutsioonijägsetel aastatel pealetungivale reaktsioonipoliitikale arenes siiski rahvaharidus edasi.Maal laienes mõnevõrra koolide ~~jx~~ võrk ja kasvas õpilaste arv.Kui 1899.a. õppis Martna vallakoolis 22 õpilast,siis 19o8.a. kasvas õpilaste arv 44-ni,1911.a.-34.

---

95) ENSV RAKA,f.1817,nim.1,a.19o6,sü.7,l.64.

96) ENSV RAKA,f.2599,nim.2,sü.18,l.96.

97) ENSV RAKA,f.1246,nim.1,a.19o7-1913,sü.177,l.6,29.

Koolikohustust täideti paremini .Näiteks 1907/1908.a. ei ilmunud kooli 18 õpilast,siis 1910/1911.a. - 9 [97] Koolikursuse lõpetajate arv aga tõusis 10-le.Edasi õppima keskkooli,s.o.gümnaasiumi läksid aga enamasti jõukamate kihtide lapsed,sest õppemaksud olid kõrged.

Tõelise vabaduse tõi rahvale Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon.Nõukogude valitsuse poolt seati sisse koolis emakeel,kool lahutati kirikust ja usuõpetus jäeti koolide õppeprogrammist välja.[98]

Oktoobrirevolutsiooni mõju konkreetselt Martna kooli õppetöösse 1917 .a. ja 1918.a. ei jõudnud.

1917.a. kevadel lahkus õpetaja A.Jaks ja õppetöö Martna koolis seisis kuni 1918.a. 1.märtsini,mil asus tööle kohaliku vallasekretäri tütar Linda Johannese tr. Vessart .[99]

Arhiivimaterjale Martna kooli tegevuse kohta sel perioodil pole säilinud,rahvapärimuste järgi erilisi muudatusi koolis veel ei toimunud.

---

97) ENSV RAKA,f.1246,nim.1,a.1907-1913,sü.177,l.6,29.

98) Ülevaade Eestimaa Kommunistliku Partei ajaloost I osa, Tallinn 1961,lk.281.

99) Martna kooli kroonika, lk. 4.

L. V e s s a r t (1918-1919).

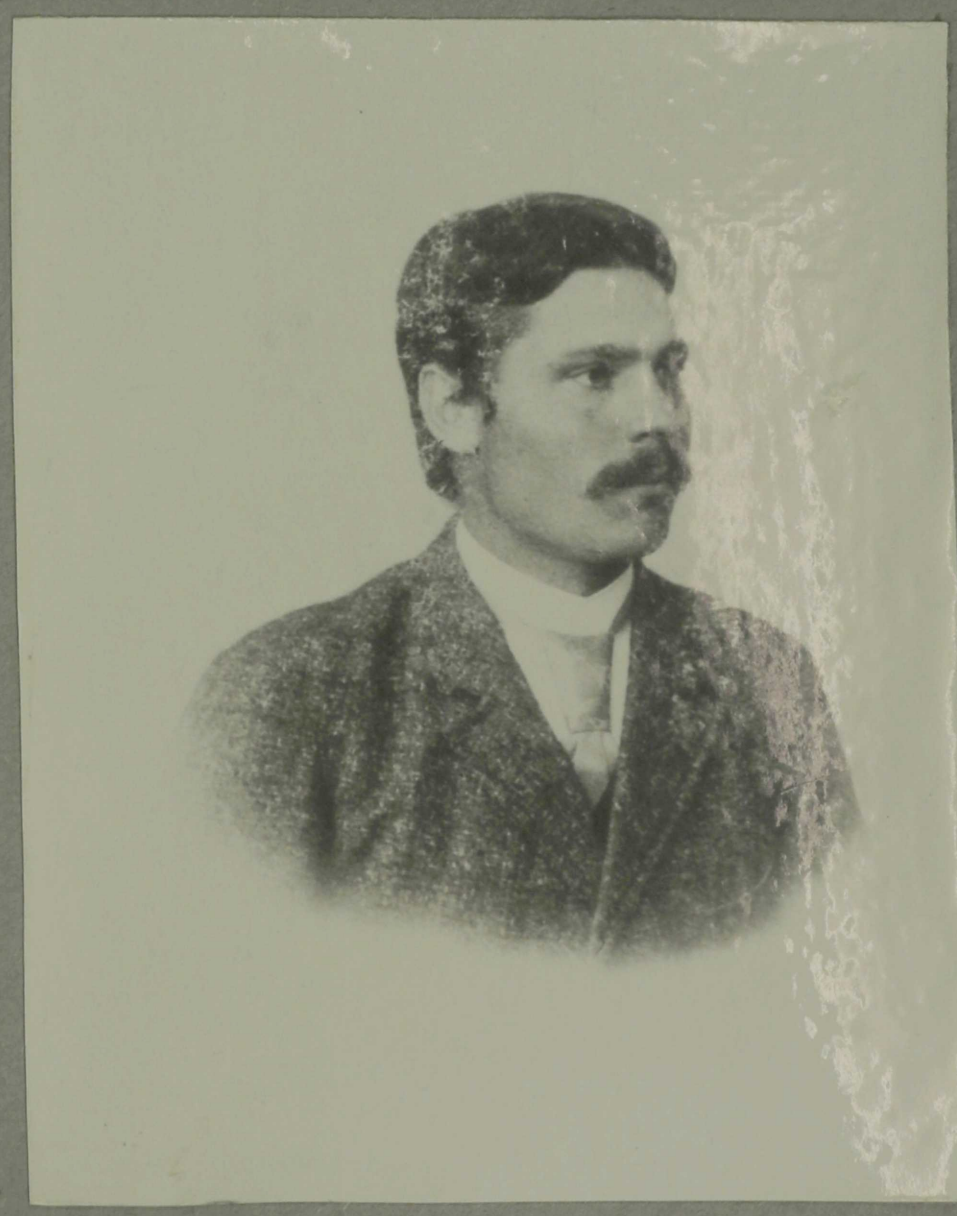

P.H u n t e r (1919-1925).

II peatükk

M A R T N A A L G K O O L

K O D A N L I K - N A T S I O N A L I S T L I K U

D I K T A T U U R I T I N G I M U S T E S

Kodanliku võimu esimestel algaastatel jäid nõukogude võimu uuendused rahvahariduse alal püsima.

Rahvahariduse aluseks jäi ühtluskool,mille esimeseks astmeks oli kohustuslik emakeelne maksuta ning usuõpetuseta algkool. Sellist järelandmist oli kodanlus sunnitud tegema ainult töörahva revolutsioonilise võitluse mõjul.

Martna kool jätkas tööd õpetaja Linda Vessardi juhatusel. Kool oli 3-aastase õppeajaga,kus õppis üle 30 õpilase.[1)]

Kodanlus tundis äärmiselt vähe huvi kooli majandusliku materiaalse baasi parandamise vastu.Tõsiseks probleemiks kujunes koolimaja küsimus.Lapsevanemad esitasid Martna vallavalitsusele nõudmise,et koolile antaks kasutada Ehmja mõisa hoone,[2)] kuid see jäi ainult unistuseks.

---

1) ENSV ORKA , f.1108,nim.4, sü.1243,l.84.

2) ENSV ORKA,f.1108,nim.4, sü.1243,l.83.

Kehvemate õpilaste toetamiseks ja sel teel kooli - kohustuse kindlustamiseks ei võetud midagi ette. Kõige rohkem puudusid koolist saunameeste ja mõisateenijate lapsed. Ainuüksi 192o.a. lahkusid koolikursust lõpetamata 6 õpilast jalanõude ja riiete puudumise pärast.[3] Samal ajal suurendas kodanlik valitsus kulutusi sõjaliseks otstarbeks.[4]

Kodanluse ekspluataatorlik poliitika töötavate massi suhtes määras ka kodanliku koolipoliitika suuna. Kodanliku Eesti kooli kohta kehtis Lenini poolt avaldatud seisukoht, et kool oli "tervenisti muudetud kodanluse klassivõimu tööriistaks , ta oli täielikult läbi imbunud kodanlikust kastivaimust, tema eesmärgiks oli anda kapitalistidele teenistusvalmis sulaseid ja taibukaid töölisi."[5]

Kodanlus püüdis aga neid oma otseseid eesmärke hoolikalt maskeerida, püüdis töötava rahva laiu hulki petta ja andis selleks kodanliku vabariigi algpäevil ka rahvahariduse alal välja seadusi, mis sisaldasid mõningaid demokraatlikke jooni.

Esimeseks kooliküsimust korraldavaks seaduseks oli 7. mail 192o. aastal avalikkude algkoolide seadus, kus fikseeriti koolikohustus 7.-16. eluaastani või algkoolikursuse (6.a.) lõpetamiseni.[6]

---

3) ENSV ORKA, f. 11o8, nim. 2, sü. 75, l. 36.
4) M. Esser, Eesti kodanluse reaktsiooniline hariduspoliitika ja töörahva võitlus demokraatliku kooli eest, lk. 31.
5) V. I. Lenin, Teosed, 28. kd., lk. 69.
6) H. Kurm, Võitlus avalikkude algkoolide seaduse ümber Asutavas Kogus, "Nõukogude kool", 1961, nr. 4, lk. 3o5.

Tegelik seaduse rakendamine aga lükkus mitmetes maakohtades edasi,sest kodanlus ei tahtnud teha selleks vajalikke kulutusi.Kohustuslikuks kuulutati vaid 4 algkooli klassi, 8.-15.eluaastani.

Mainitud seadusega määrati kindlaks ka koolides õpitavad kohustulikud õppeained:kodulugu,emakeel,laulmine, võimlemine,käsitöö,joonistamine, aritmeetika,loodusteadus,geograafia,ajalugu ja kaks võõrkeelt.Usuõpetust nende hulgas ei olnud,kuid tegelikult jäi põhimõte kooli ilmalikkusest paljaks deklaratsiooniks.Kohe pärast algkooliseaduse vastuvõtmist asus reaktsiooniline suurkodanlus seda põhimõtet ründama,mille tulemusel usuõpetus muudeti 1923.a. koolidele kohustuslikuks ja õpilastele vabatahtlikuks õppeaineks.[7)]

Avalikkude algkoolide seadus tõi muudatusi ka Martna koolielllu.1921.a. sügisel muudeti kool 4.-klassiliseks algkooliks.Koolijuhatajaks oli 1919.a. sügisest Peeter Hunter,46.a. vana,ametis 189o.aastast.[8)] Teiseks õpetajaks valiti kreiskooli haridusega Kondrad Mattiase p.Redlich (51.a. vana).[9)] Ruumid teise komplekti jaoks leiti endises Enivere koolimajas , mis asetses ühe kilomeetri kaugusel.

---

7) H.Kurm,Kooli klerikaliseerimine kodanlikus Eestis, "Eesti Kommunist",1958,nr.6,lk.45.

8) ENSV ORKA,f.11o8,a.1919/192o,nim.2,sü.75,l.12.

9) HRA f.65,a.1921-1925,Avalikkude koolimajade nimestik, l.4.

5,mail 1922.a. otsustas Martna vallanõukogu valda "... ühe 6-klassilise algkooli avada ja selleks riigilt 3.ooo.ooo marka koolimaja ehituslaenu paluda."[10] Sama aasta sügisel avati kooli V kl.,kuid uue koolimaja ehitamisest midagi välja ei tulnud,sest valitsus oli rahadega "väga kitsi".

1923.a. sügisel oleks võidud Martna algkoolis avada ka VI kl.,kuid õpilaste puudumisel jäi see avamata. Raskete majanduslike tingimuste tõttu jäid vanemad lapsed koju, kus kasutati neid karjastena ja põllutöölistena. Üldse puudus koolist sel aastal väga palju lapsi,näiteks karjaskäimise tõttu 1.-4.klassi õpilastest 16 %.

Et vältida massilist puudumist,samuti vastu tulles suurtalunikele,kes peamiselt võõraid karjalapsi kasutasid,korraldas Läänemaa Haridusnõukogu maal kooliskäimise aja ümber.[11] Õppetöö algus viidi esialgu 2o.septembrile,järgmisel aastal isegi 1.oktoobrile ja lõpp 1. juuniks , kuna "... maikuu lõpus veel karjast ei nõuta."[12]

Järgneval õppeaastal s.o. 1924/25.,alustas kool tööd 6.klassiga, aga kõik õpilased lahkusid koolist juba enne 1.jaanuari.Põhjuseks , miks Martna algkoolis VI klass suleti,märgitakse arhiividokumentides "... lapsevanemad ei suuda lapsi majandusliku puuduse tõttu kooli saata."

---

10) HRRA,f.65,akt.nr.5,Kooliõpetajate maad ja koolihooned, l.7.

11) HRRA, f.65,Haridusnõukogu ja hariduskogu koosoleku protokollide raamat,nr.6,l.16.

12) HRRA,f.65,Haridusnõukogu ja hariduskogu koosoleku protokollide raamat,nr.6.l.12.

Eeltoodud faktidest näeme,et kodanlus ei suutnud oma olemasolu esimestel aastatel isegi kindlustada täieliku koolikohustuse täitmist.Paljud lapsed jäid vaesuse ja toetuse puudumise pärast kooliuste taha,neil polnud võimalusi isegi lugemise ja kirjutamise oskuse saamiseks. Eriti tõsiseks probleemiks kujunes koolimajade küsimus. Rahvahulkade survel ja nõudmisel ning revolutsioonilise liikumise elavnemise tõttu oli kodanlus sunnitud astuma samme rahvakoolide toetamiseks.Puudust kannatavatele lastele määrati toetust,millest küll ei piisanud kõigile, leiti koolile uued ruumid,suurendati klassikomplekte ja õpetajate koosseisu.

1925/1926.õppeaasta algul vallandati Lääne-Maa - koolivalitsuse poolt omavaheliste tülitsemiste ja kohtuskäimiste pärast ametist koolijuhataja Peeter Hunter ja õpetaja Kondrad Redlich.[14]

Uueks koolijuhatajaks määrati maavalitsuse poolt Eevald Soosaar(20.a.vana,keskharidusega),õpetajaks Erika Israel,saksa keele õpetaja kutsega .[15]

Õpilaste arvu suurenemise tõttu avati koolis kolmas klassikomplekt ja kolmandaks õpetajaks määrati Aglaida Teenus (21.a. vana,keskharidusega).[16]

13HRRA,f.65,akt.nr.10,1,3.

14) Martna kooli kroonika, lk. 7.

15) ENSV ORKA,f.1108,nim.4,a.1925-1926,sü.920,l.176.

16) ENSV ORKA,f.1108,nim.4,a.1925-1926,sü.920,l.176.

MARTNA ALGKOOLI ÕPILASED JA ÕPETAJAD (1926).

MARTNA ALGKOOLI ÕPILASED JA ÕPETAJAD(1927).

Õppeaasta esimesel poolel lahkus koolist õpetaja Erika Israel,kes siirdus Tartu Ülikooli edasi õppima. Asetäitjaks tuli kutseta õpetaja Marie Matveus.Seega oli õpetajate koosseis järgmine:koolijuhataja Evald Soosaar,õpetajad- Aglaida Teenus,Marie Matveus.[17] Kõik olid esimest aastat tööl.

Sellest, missuguste raskustega tuli kokku puutuda noortel algajatel õpetajatel kodanliku korra tingimustes, jutustab Anne Kumari(endine Aglaida Teenus):"Kooli pecti sel ajal kahes majas,mis olid üksteisest 2 km eemal. Enivere endises koolimajas olid I + II kl. ja elasid kaks naisõpetajat,Ristamäel III + IV ja V kl. ning koolijuhataja.Majad olid siis mõlemad viletsad ja koolimajaks kõlbmatud,V klassis oli isegi kivipõrand.

Esimene koolitund oli mul võimlemine.Seda tundi ei saa muidugi võrrelda tänapäeva kehalise kasvatuse tunniga.Tahtsin seda siis anda niiviisi,nagu olin ise näinud keskkoolis,kuid sellest ei tulnud midagi välja. Õpilased olid arad,kohmetunud ja õpetaja oskamatu. Üldse mulle tundus ,"räägib A.Kumari"et koht,kus olin ise kasvanud ,rannaääres Puises,oli rohkem arenenud ja riietus paremini,kui siin üksikus Läänemaa nurgakeses. Pooled õpilased käisid pasteldes,tüdrukutel seljas pikad kleidid.

---

17) HRRA,f.65,a.1925-1926,Läänemaa õpetajate nimekiri, l.5.

Pidu või mingisugust ilmalikku üritust ei olnud siin varem keegi korraldanud.Ainult mõnikord oli jõulupuu. Rääkisin vanemate klasside õpilastega peo korraldamisest,lapsed olid sellest mõttest väga haaratud.Valisime näidendi ja hakkasime õppima.Koolijuhataja E.Soosaarele see ei meeldinud: "Ruume ei ole,niikuinii sellest midagi välja ei tule.Miks oma energiat kulutada?!"

Kuid teotahtelisel noorel tütarlapsel ei olnud siin millestki kahju.Pea oli selge 1,5 tunnine eeskava , oli vaid vaja leida paik, kus pidu pidada.Siinjuures näitasid õpilased M.Ilme ja A.Saagelmann juba ise oma initsiatiivi - suur küün Eeniveres Martna jõe ääres leiti parajaks peopaigaks.Siia parvetati mööda jõge kohale kased,lauad ja luugid lava ning pinkide valmistamiseks ja seati korda ühisel jõul"pidusaal".

Pidu toimus viimasel maikuu pühapäeval,kuhu olid kogunenud kõik ümbruskonna vanad ja noored.

Veel praegugi tuletavad meelde endised õpilased seda esimest peoõhtut Martnas,kui võimlemise õpetaja A.Kumari lava taga takti ette luges,kuna sel ajal veel mingisugust mänguriista polnud kohapeal leida.

Järgmisel aastal läks noor teotahteline õpetaja pedagoogilistele kursustele, mis toimusid Haapsalus.

Nagu õpetajate koosseisust ilmneb,oli kutsega algkooliõpetajatest terav puudus.Tsaariaegsete seminaride töölerakendamise kõrval Tartus ja Rakveres avati uued seminarid Tallinnas,Võrus ja Haapsalus.Õpetajate teadmiste tõstmiseks korraldati Haapsalus kolmes kohas õpetajate päevad.[18)]

1926/1927.õppeaastal toimusid kõlis suured muudatused. Lahkusid omal soovil koolijuhataja Evald Soosaar ja asetäitja õpetaja Marie Matveus.[19]

Uueks koolijuhatajaks määras maakoolivalitsus Jüri Aguraiuja ja õpetaja Sinaida Posti,mõlemad kutsega õpetajad.Kooli tuli tagasi ka õpetaja E.Israel,kes töötas pedagoogilistel kursustel Tartu Ülikooli juures.

Teine suurem muudatus koolielus toimus kooli ümberkolimisega Ristamäelt Putkaste mõisa,kus praegugi asetseb Martna 8.-kl.Kool.

Kool sai siit neli ruumi: kolm klassituba ja ühe toa koolijuhataja elukorteriks, mis ühtlasi oli ka õpetajate tuba ja kantselei.Koolimajas elasid veel jaoskonnaarst ja asunik Kurvits.

Nii ei lahendatud uude kohta kolimisega veel ruumide kitsikust.Peale selle tuli kahel õpetajal jääda kortérisse endisesse Enivere koolimajja ,mis oli 2 km koolist kaugel.[20]

"Säärane äärmiselt vilets olukord püsis kuni 1926.aasta lõpuni,"[21] mil jaoskonnaarst kolis Ristamäele .Vabanenud ruumid said kahele kooliõpetajale elukorteriks.

Võitlus kooli eest jätkus.Koolimajas elas veel asunik Kurvits,koolile oli vaja kõrvalhooneid , aia- ja põllumaad.

---

18) ENSV ORKA,f.11o8,a.192o-1926,nim.4,sü.92o,l.18o.

19) ENSV ORKA,f.11o8,nim.4.sü.92o,l.176.

2o) Anne Kumari (Teenuse) mälestused.

21) MARTVA Kooli kroonika, lk.7.

Detsembrikuus 1926.a. esines kooli hoolekogus kooli - juhataja Jüri Aguraiuja julge nõudmisega: paluda liita kooli juures olev politsei talukoht ühes kõigi hoonetega kooli külge, mis varem oli ja antud juhul "... oleks väga tarvilik kooli edaspidiseks arenguks."[22] Kooli viletsast olukorrast räägib ka Läänemaa koolinõunik Univer oma aruandes Haridusministeeriumile. Arvestades õpilaste tervislikku olukorda , märgib ta õpilaste suurt koolitee pikkust (40 % õpilastest käis üle 5 km kauguselt) ja leiab väga vajaliku olevat Martna koolis avada internaat ja ehitada lähemal ajal uus kooliä maja.[23]

Eelpool toodud küsimusi ei suutnud kodanlus lahendada , või ei tahtnud,näiteks politsei talukoha tagasiandmine koolile.

Kooli ruumide küsimuse lahendas alles nõukogude kord. Ka õppeinventari poolest oli kool sel ajal väga raskes olukorras. Seda märgib samuti kooli kroonika kirjutaja"... mööblit koolil peale neljaistmeliste koolilaudade ja kahe klassitahvli peaaegu midagi ei olnud. Kooli hoolekogu suurel pealekäimisel muretses vallavalitsus uue harmooniumi(hind 36.5oo marka),kaks klassitahvlit,kaks kantseleilauda ja 6 tooli.Uusi õppevahendeid sel aastal kooli ei ostetud."[24]

---

21) ~~Martna kooli kroonika lk. 7~~

22) Sealsamas, lk. 9.

23)ENSV ORKA,f.11o8,a.1926-1927,nim.4,sü.921,l.188-189.

24) Martna kooli kroonika, lk. 9.

Klassikomplektide koosseis oli endine:

I + II kl ; III + IV kl ; V + VI kl.

Õpilasi oli koolis 83.Õpetajate tundide norm oli 28 tundi, üle selle antud tunnid arvati eraldi tasu alla. Koolijuhataja andis iga juhatatava klassi kohta 2 tundi nädalas vähem õpetaja nädalatundide normaalarvust.[25]

Seoses laste suure arvuga koolis avati 1927/1928. õppeaastal juurde veel üks komplekt.Uueks õpetajaks määrati 1927.a. Läänemaa Õpetajate Seminari lõpetanud noor õpetaja Jaan Kraanfeld(praegune Kurepalu),[26] Koolist lahkusid Sinaida Post ja Erika Israel,asemele tulid Hella Aro ja endine õpetaja Aglaida Teenus.

Seega oli õpetajate koosseis järgmine: koolijuhataja J.Aguraiuja,õpetajad - H.Aro , J.Kraanfeld,A.Teenus.

Sel õppeaasta sügisel oli Martna koolis "ajalooline sündmus"",nii märgib kroonikakirjutaja ,"kool sai esimesed uued kaheistmelised koolilauad,"27) Kuid neid oli kõigisti 4 (!),jätkus vaevalt vanemale klassile.

Teiseks tähtsaks võitluse tulemuseks oli klassiruumide probleemi lahendamine.

---

24) Martna kooli kroonika,lk. 9.

25) Eesti Maa Rahva Kultuur,Tartu 1926,lk.964.

26) HRRA,f.65,Läänemaa õpetajate nimekiri,l.34.

27) Martna kooli kroonika,lk.11.

Kodanik Kurvits kolis koolimajast välja ja kool sai kõik ruumid oma valdusse.Neis ruumides tehti kapitaalremont:üks kivist vahesein lammutati,raiuti välismüüri uus aken,tehti uued puust vaheseinad,uued laed. Vallavalitsus tegi remondi,mis läks maksma umbes 15o.ooo marka."[28] Paranenud oli kooli majandusbaas, paranenud olid õppimistingimused ja paremad olid ka töötulemused.

Õpilasi oli 75,klassikomplektide koosseis:I kl.; II + III kl; IC + V kl; VI kl.Õpetajate tundide norm oli 28 tundi, üle selle antud tunnid arvati eraldi tasu alla.Koolijuhataja andis iga juhatava klassi kohta 2 t. nädalas vähem õpetaja nädalatundide normaalarvust. 29)

Võõrkeeleks oli saksa keel,ingliskeelt sel aastal enam ei õpetatud.Kuna puudus vastava osakusega õetaja ja avalikkude algkoolide seaduse järgi oli teise võõrkeele õpetamine koolis ainult "vanemate või hoolekandjate" soovil.3o)

Igal õppeaastal revideeris kooli kaks korda koolinõunik ja arvas kooli "heade koolide hulka".Esile tõsteti koolijuhatajat Jüri Aguraiujat ja õpetajat Aglaida Teenust.[31]

---

28)Martna kooli kroonika,lk. 12.

29) Eesti Maa Rahva Kultuur, lk.964.

30) H.Kurm, Võitlus avalikkude algkoolide seaduse ümber Asutavas Kogus,"Nõukogude Kool"1961,nr.4, lk. 3o5.

Hea töö tulemusena tõusis rahva hariduse tase ja oli märgata õpilaste arvu suurenemist. Seda, kinnitavad ka järgmised arvud:

T a b e l 6

Õppeaasta	Õpilasi	Lõpetajaid
1925/26	71	1
1926/27	83	4
1927/28	75	9
1928/29	93	6

1927/1928. õppeaasta kohta kirjutab Jüri Aguraiuja kroonikas: "Mainimisväärt on , et sel õppeaastal leidsid kõik , nii õpetajad kui ka õpilased aega oma igapäevase töö kõrval veel seltskondlikuks tööks."[32)]

1928/1929. õppeaastal lahkus koolist õpetaja Jaan Kraanfeld, Tema asemele määrati üheks aastaks Tallinna Õpetajate Seminari lõpetanud Aleksander Getrei.

Et klassiruumid olid väga väikesed (koolis oli 93 õpilast), avati 1. jaan. 1929. a. koolis viies klassikomplekt.

Viiendaks õpetajaks oli Heino Aro.[33)]

Kahele õpetajale lahenes võimalus saada korter kõrvalmajast, seega oli korter nüüd igal õpetajal.

---

31) ENSV ORKA, f. 1108, a. 1926-1927, nim. 4, sü. 921, l. 192.

32) Martna kooli kroonika, lk. 14

Tartu Ülikooli Raamatukogu
ARHIIVKOGU

1928.a. sügisel esines koolijuhataja vallavolikogu ees sooviga,et koolimajja saaks telefon üles seatud.Volikogu sellele soovile vastu ei tulnud,pidades säärast asja "üleliigseks luksuseks".[34] Koolijuhataja pidas telefoni koolile siiski tarvilikuks ja laskis selle enda kulul üles seada.Enne õppetöö algust muretseti koolile uut inventari juurde: 6 kaheistmelist koolipinki,4 klassilauda, üks kapp ja õpilaste joogiveenõu.

Märgata on kooli majandusliku olukorra paranemist.

1929/3o.õppeaastal töötas Martna algkooli juures ühepäevane üldhariduslik täiendusklass,mis oli mõeldud 6-klassiliste algkoolide lõpetajaile.Koolis süvendati varem õpitud algkooli õppeaineid ja juurde võeti põllumajanduslikke aineid ja tervishoid.Õpetajateks üldainetes olid algkooli õpetajad ja eriainetes agronoom Arnst Ant ja arst Arthur Lepp.

Kevadel korraldas täiendusklass peo ja matka jalgratastel Haapsallu.

Õpilasi täiendusklassis oli 3o,lõpetas 28.[35] Tunnid toimusid igal kolmapäeval pärast lõunat.

Rohke osavõtt täiendusklassist näitab,et maanoorsool oli õppimistahe,kuid kodanlik ühiskond ei suutnud rahuldada rahva elulisi vajadusi hariduskü̈simustes.

---

33) Martna kooli kroonika,lk. 14.

34) Sealsamas.

35) Martna kooli kroonika,lk.19-2o.

Järgnevatel aastatel koolis enam täiendusklass ei töötanud. 1929/3o.õppeaastal toimus jällegi muudatus õpetajate koosseisus: A. ~~Petrey~~ Jetrei asemele tuli kooli endine õpetaja J.Kraanfeld ja H. Aro asemele Heinrich ~~Petrey~~ Jetrei (Heino Nurmiste).Muud erilist 1929/30.õppeaastal Martna kooli elus ei toimunud."Kuid juba on kerkinud tumedad , kurjaennustavad pilved algkoolide kohale,mis ähvardavad suurte koondamistega ja mitmesuguste muudatustega,"[36] kirjutab koolijuhataja Jüri Aguraiuja kooli kroonikas.

Pärast 1923/24.aasta majanduskriisi ja EKP juhtimisel toimunud tööliste relvastatud ülestõusu 1924.a. detsembris hakkas reaktisooniline kodanlus tugevdama oma ideoloogiat ja nõudma tõörahvale hariduse andmise piiramist ning õppekavade revideerimist. Kool muutus kodanlik-natsionalistliku propaganda tööriistaks.Eriti otsustavalt tõsteti aga koolide koondamine päevakorda majanduskriisi aastail(1929-1933). Riigi sissetulekute vähenemisega otsis kodanlus teid kulude kärpimiseks.

11.juulil 193o.a. kodanliku valitsuse poolt vastuvõetud "Avalikkude algkoolide seaduse muutmise seadus"[37] suurendas õpilaste arvu klassikomplektides kuni 5o-ni, vaatamata sellele,kas see oli üksik-või liitklass.Varem võis õpilaste arv tõusta klassis kuni 5o-ni ainult üksikklassi puhul.Nii võimaldas "Avalik algkoolide muutmise seadus"õpilaste arvu komplektides suurendada.

---

36) Martna kooli kroonika,lk.32.

37) RT 193o,nr.56,lk.135.

Tagajärjed aga olid kurvad,eriti maal.Vähendati koolide,klasside ja klassikomplektide arvu.Paljud õpetajad vallandati või nad pidid töötama niisuguse klassikomplektiga, kus oli 6 klassi koos ühe õpetaja juhendamisel.Arusaadav, et sellise olukorra juures kannatas õppetöö väga palju.Koondamine avaldas õpilaste õppimis-ja elamistingimustele negatiivset mõju.

Koondamiste all kannatasid eriti maakoolid,linnades jäi endiselt ühe õpetaja kohta üks klass.

"Seega pidid maa-algkoolid vaeselapse osaga leppima.Oli tunne, et haridust on vaja ainult rikastele linnakodanikele,kuid "matsidele",maalastele,haridust ei ole vaja,nad lähevad liiga targaks...", [38] märgib kroonika kirjutaja.

Eesrindliku õpetaja Jaan Kraanfeldi abiga nõuti maakoolivalitsuselt Martna algkoolis ruumide kitsikuse tõttu endiste klassikomplektide säilitamist.

Nii jäi Martna algkoolis veel aastaks püsima viis klassikomplekti ja viis õpetajat.

1930/31.õppeaastal toimus õpetajate koosseisus muudatus:lahkusid õpetajad H.Yetrey ja H.Aro,asemele määrati 1.augustist 193o.a. Karl Korsen ja Miralda Leital, mõlemad kutsega.[39]

---

38) Martna kooli kroonika, lk. 22.

39) Sealsamas, lk. 29.

MARTNA ALGKOOLI JUHATAJA J.A g u r a i u j a (keskel),
ÕPETAJAD:(vasakult) J.K r a a n f e l d , M.L e i t a l,
A.T e e n u s , K. K o r s e n (1932).

V - VI KLASS MATEMAATIKA TUNNIS (õpetaja-
koolijuhataja J.A g u r a i u j a,1936.a.).

Muudetud kooliseadusega maa-algkoolide õpetajail enam kindlat tundide normi ei olnud. Iga komplekti kohta arvestati üks õpetaja. Kui õpetaja tundide arv ületas 3o tundi , ei kuulunud need eri tasu alla nagu varem.

1931/32.a. sügisel viidi muudatud läbi ka Martna algkoolis. Klasskomplektide arvu vähendati viielt kolmele. Koondamisel püüti esijoones vallandada sotsialistliku maailmavaatega õpetajaid, kel olid sidemed Läänemaa progressiivsete haritlastega (Aleksander Tänav, Paul Rummo) ja endiste Läänemaa Õpetajate Seminari marksistliku ringi liikmetega.[4o] Paul Rummo oli Läänemaa tagavaraõpetaja ja Aleksander Tänav haridusosakonna juhataja.)

Jaan Kraanfeldi peeti eriti ohtlikuks, arvestades eelmise aasta sündmusi, ja õpetaja lahkus Läänemaalt.[41]

Nüüd jäi õpetajate koosseis järgmiseks: koolijuhataja Jüri Aguraiuja(25 t), Miralda Viikmaa (Leital 22 t) ja Anne Kumari (Aglaida Teenus 31 t). [42]

Kui 1934.a. kehtestati Eestis natsionalistliku kodanluse terroristlik diktatuur, mis hävitas demokraatia viimased jäänused, siis algas ohjeldamatu rünnak ka senisele koolikorraldusele.

4o) A, Tolk, Marksistlike ideede levikust kodanliku Eesti koolinoorte hulgas, Tallinn 1959, lk. 9.

41) Anne Kumari mälestused.

42) HRRA, Läänemaa õpetajate nimekiri 1931/32. õppeaastal, l. lo.

1934.a.teostati tolleaegse haridus-ja sotsiaalministri N.Kannu algatusel reaktsiooniline koolireform. Kohustusliku õpetuse vanusepiiri alandati seniselt 16.eluaastalt 14.eluaastale.[43)]

Likvideeriti ühtluskool ja kehtestati dualistlik koolikorraldus,millega koolisüsteem muudeti kolmeastmeliseks: algkool,keskkool ja gümnaasium.

1934.a. koolireformi tulemusi võime hinnata ülemineku na seniselt maskeeritud koolipoliitikalt avalike fašistlike seisukohtade läbiviimisele meie hariduselus.

Kodanliku rahvahariduse mandumine väljendub eelarves, kus kooli ja hariduseluks minevate summade osatähtsus oli äärmiselt väike.

"Riik aina vähendas eelarvelisi kulutusi rahvahariduse le.Kui veel 1929/30.a. eraldati riigieelarvest algkoolidele 8 milj. krooni , siis 1933/34.a. eraldati 5,9 milj. krooni , s.o. 2,1 milj. krooni vähem."[44)]

Missugust mõju avaldas koolireform Martna algkooli edasisele arengule, näeme tabelist nr. 7 , mille viimane lahter annab andmeid vanuse tõttu koolist väljalangenud õpilaste kohta.Antud tabeli juures näeme,et kõige suurem koolikohustuse poolelijätjate arv oli just pärast kodanlikku koolireformi. Miks just nii ?

---

43) RT nr. 45,1.juunil 1934, lk.891.

44) A.Raadik,Kodanliku Eesti koolipoliitika fašistliku diktatuuri ajajärgul (1934-194o),"Nõukogude Kool" 1962, nr. 7, lk. 488.

T a b e l 7

Õppeaasta	Koolis õpilasi	VI klassi lõpetasid	Algkooli lõpetamata lahkus koolist.
1	2	3	4
1925/26	71	1	Andmed puuduvad
1926/27	83	4	
1927/28	93	9	
1928/29	93	6	
1929/3o	1o7	13	
1930/31	11o	18	3
1931/32	1o2	12	2
1932/33	99	12	3
1933/34	1o9	11	4
1934/35	119	15	23
1935/36	113	14	10
1936/37	115	15	6
1937/38	121	14	7
1938/39	118	13	12
1939/40	1o9	10	8

Märkus: andmed on kogutud kooli kroonikast ja Haridusministeeriumi statistilistest andmetest.

Kuigi algkool oli tasuta , osutus kooliskäimine töötava maarahva lastele siiski liiga kalliks. Kodanlikus Eestis esineva talurahva ja tööliste ruineerumise , tööllisklassi absoluutse ja relatiivse vaesumise tõttu ei olnud lajudel talupoegadel võimalik oma lapsi koolis käia lasta kuueklassilise algkooli lõpetamiseni. Alates 1934. aastast, millal alandati koolikohustuse vanusepiiri 14 aastani, lahkus samal aastal koolist pooliku haridusega 23 õpilast. Kroonika andmete kohaselt koostatud tabeli järgi ei lõpetanud kuueaastast algkooli 1930/31. õppeaastal 3 õpilast, 1934/35. õppeaastal 23 õpilast, 1935/36. õppeaastal lo õpilast jne.

Seega kõige suurem väljalangemine oli 1935. a. kevadel ja sellele järgnevatel aastatel.

Kodanliku valitsuse rahvavaenulik hariduspoliitika ilmnes sel ajal eriti ~~xxxxxx~~ teravalt.

Aasta-aastalt vähendati kehvematele õpilastele määratud toetust: 1929. a. oli 260,48 krooni , 1939. a. ainult 192,78 krooni.[45]

Suur osa lapsi pidi koolist juba teisel või kolmandal õppeaastal lahkuma ja neid ootas juba varakult sulasepõli ning leivateenimise mure. Mõned neist püüdsid küll koolis edasi käia aga koolikohustust täideti puudulikult.

Seda kinnitab koolijuhataja Jüri Aguraiuja aru-

---

45) Martna kooli kroonika, lk. 19, 56.

anne 1936/37.aastast Haridusministeeriumile:[46]

"Kooliskäimine oli takistatud järgmistel põhjustel:

1. vaesus - 5 õpilast
2. karjaskäimine- 10 "
3. põllutöö - 10 "
4. haigus - 6 "
5. muud põhjused- 9 "

Kokku 40 õpilast

Lapsed olid sunnitud põllutööst osa võtma ja said karjaskäimise tõttu kooli tulla kuu või poolteist pärast õppetöö algust ja pidid lahkuma õppetöölt ammu enne koolitöö lõppu.

Nii hilinesid kooli tulekuga 1935/36.a.sügisel 39 õpilast,1936/37.a.- 4o õpilast,1937/38.a.-26 õpilast , 1938/39.a. - 18 õpilast, 1939/4o.a. - 19 õpilast.[47]

Kodanlik reaktsiooniline koolireform avaldas mõju ka naaberkoolidele(Rannamõisa, Haeska ja Rõude algkool), mis muudeti neljaklassilisteks ning lapsed hakkasid koolis käima Martna algkoolis.

Koolide ja klasside koondamisel jäi kodanlikus Eestis mitusada õpetajat tööta,paljud pidid aga tööta-

---

46) ENSV ORKA,f.11o8,nim.4,a.1936,sü.1394,l.37.
47) ENSV ORKA,f.11o8,nim.4,sü.1374,l.37,sü.1394,l.37; sü.1413,l.37;sü.1425,l.38;sü.1446,l.44.

ma poole koormusega.Eriti raske oli noortel seminari lõpetajatel leida kohta praktikaaja täitmiseks.[48] 1936/37.a. määras Hæridusministeeriumi koolivalitsus ühe õpetaja kohale Martna algkooli kaks õpetaja kohusetäitjat: Ott Alasalu ja Valve Leitalu - kumbki 15 nädalatunniga.[49] Kuid see ei vähendanud noorte õpetajate töötahet.Oma otsese töö kõrval tegelesid nad klassivälise tööga ja võtsid aktiivselt osa seltskondlikust elust.

Suuremaks sündmuseks oli 1936.aastal 1.novembril kooli loo-aastane juubelipidustus.[5o]

Aktuse kõne pidas koolijuhataja Jüri Aguraiuja,kes andis ülevaate kooli ajaloost. Külalistest tervitas koolinõunik Villem Alttoa ja kooli endised lõpetajad.Rohkesti oli saabunud tervitustelegramme kooli endistelt õpetajatelt ja lõpetajailt.Haridusministeeriumi poolt kingiti koolile juubeli puhul emtsüklopeedia,maakoolivalitsuselt loodusloo pilte ja tabeleid, kooli endistelt lõpetajailt koolilipp, mille kuldkollasel põhjal oli aastaarv "1836 - 1936 " ja tõusva päikese kujutus.[51]

---

48) Anne Kumari mälestused.

49) Märkus: 1936/37.a. avati neljas klassikomplekt sellepärast, et III + IV kl. oli 53 õpilast."Avalikkude algkoolide seaduses"oli maksimaalne õpilaste arv 50.

ENSV ORKA,f.11o8,nim.4,a.1936,sü.1394,l.37.

50) Martna algkooli loo.a. juubelipidustus,"Päevaleht", 1936,nr.299,lk.7.

51) Martna kooli kroonika, lk. 46-47.

Aktusele järgnes pidusöök ja õhtul kontsert, kus kooli õpetajate(Laitalu,Kumari,Alasalu) ja endiste õpilaste (Kikajoni,Saagelmanni jt,) poolt kanti ette laulumäng.[52]

Kodanlüse koolireformi eesmärgiks oli mitte ainult töötava rahva lastele hariduse andmise takistamine,vaid ka õpetuse sisu muutmine.Koostati uued programmid ja õpikud.Programmi võeti kodaniku-,kõlblus-,ja usuõpetus. Laste süstemaatiline vaimne nüristamine algas,nagu näitab usuõpetuse programm , juba algkooli esimesest klassist.Mehhaaniliselt pidid algkooli esimese klassi õpilased pähe tuupima hommiku-,õhtu-ja söögipalveid ja rea kirikulaule.[53]

Kirjandus eriõppeainena algkoolis puudus.Ajaloo käsitlus ei olnud objektiivne,tõsteti esile neid küsimusi , mis toetasid valitseva kihi poliitikat.Selleks pandi rohkem rõhku klassisõjale, tõsteti eriti välja nn. lugusid hõimrahvastest jm.

Võõrkeel muudeti algkoolis vabatahtlikuks õppeaineks, mida võidi õpetada kohalike omavalitsuste või lastevanemate soovil ja kulul. Martna algkoolis õpiti saksa keelt (V , VI kl. 3 t. nädalas) [54]

---

52) Martnas peeti juubelit,"Lääne Elu",1936,nr.84(784) lk. 3.

53) Algkooli,keskkooli,gümnaasiumi õppekavad,Tallinn 1938, lk. 93.

54) ENSV ORKA, f.1108,nim.4,a.1934/35,sü.1364,l.38.

Kodanlusel õnnestus koondada koole,muuta programme ja õpikuid , kuid ei õnnestunud lämmatada kooli paremate õpetajate tahet noorsoole hariduse andmisel.

Pidevalt tunnistati õppetöös kooli inspektorite poolt parimaks Anne Kumarit,kes andis koolis eesti keelt ja võimlemist.[55]

"Oma kutsetöös oli Anne Kumari väsimatu"meenutab endine kasvandik Arnold Kotkas,"ja ka seltskondlikus elus lõi aktiivselt kaasa."[56]

Heaks traditsiooniks said Martna 6-kl.algkoolis iga aasta kevadel korraldatavad koolipeod õpilaste ksäitööde näitustega,metsapäevad ja sõpruspeod naaberkoolidega. Sügisel aga olid köögivilja kasvatuse näitused kooli juures. Auhinna väärilisi õpilasi premeeriti aiatöö riistadega .[57]

Pärast fašistliku kodanluse koolireforme hakkas muutuma ka kooli klassivälise töö sisu.Kooli - ja klassivälise töö eesmärgiks seati mitmetüübiliste laste- ja noorteorganisatsioonide kaudu tugevamini mõjutada kasvavat noorsugu,hoida töötava rahva lapsi ja noorsugu kodanluse pideva kontrolli alla ja suunata nende tähelepanu eemale neid huvitavatelt klassivõitluse ja revolutsioonilise liikumise küsimuselt.

---

55) ENSV ORKA,f.1108,nim.4,sü.981,l.9.

56) Arnold Kotka mälestused.

57) Sama.

Nii eksisteerisid Martna algkoolis 30-ndatel aastatel õpilasring "Koit" ja alates 1936.aastast militaristlikud noorsooorganisatsioonid"noorkotkad" ja"kodutütred".[58)]

Esimesel aastal tegutsesid "noorkotkad" ja "kodutütred" formaalselt,seda kinnitab ka koolijuhata aruanne "... suurt tegevust ei olnud."[59)]

1937/38.a. tegeles organisatsioonilise tööga õpetaja Ott Alasalu. Et noori meelitada , anti neile vormiriietus,korraldati sõjalisi mänge,spordivõistlusi ja laagreid.[6o)] 1938.aasta suvel võeti osa Lääne Ringkonna laagrist.Kahel järgneval aastal juhtisid õpilaste sõjalist väljaõpet ohvitserid Elmar Heinvee ja Priidik Hänni (juhatas laskeharjutusi).[62)]

"Kodutütred" pidid läbi tegema esmaabikursused.

Fašiseeruv eesti kodanlus oma kavatsusi kooli suhtes ei suutnud siiski täiel määral teostada.Tähtsaks teguriks oli selles küsimuses rahva ja progressiivsete õpetajate võitlus,kes nägid kooli eesmärki teaduslike ja praktiliste teadmiste andmises.

---

58) ENSV ORKA , f.1lo8,nim.7,a.1936/37,sü.65,l.77.

59) Sealsamas.

60) ENSV ORKA , f.1lo8,nim.1lo8,nim.7,a.1937/38,sü. 76,l.67.

61) ENSV ORKA,f.1lo8,nim.7,a.1938/39,sü.21,l.68.

62) August Allika mälestused.

III peatükk

M A R T N A A L G K O O L N Õ U K O G U D E K O R R A T A A S K E H - T E S T A M I S E J A S U U R E I S A M A A - S Õ J A A J A L 1940.-1945.a.

1. MARTNA 7-kl.KOOL NÕUKOGUDE VÕIMU ESIMESEL AASTAL

1940.aastal,kui eesti töörahvas Eestimaa Kommunistliku Partei juhtimisel kehtestas taas nõukogude võimu,algasid ümberkorraldused ka koolides.Uue riigikorra üheks tähtsamaks ülesandeks oli korraldada kogu rahvaharidus ümber nii sisu kui ka organisatsioonilisest struktuuri poolest, et ta täielikult teeniks töötava rahva huve.Kui kodanlikus Eestis oli haridus ainult rikaste eesõiguseks, sai see nüüd kõigile kättesaadavaks.Varem reaktsioonilise kodanliku hariduspoliitika tõttu lahkus Martna algkoolist igal aastal ligi 10 õpilast,kes jätsid kooli pooleli.Kodanlik omavalitsus ei võtnud selle vastu mingisuguseid abinõusid tarvitusele,rääkimata võimaluste loomisest kesk- ja kõrgema hariduse saamiseks.

Vastupidi kodanlik valitsus teadlikult lühendas veel rahva koolikohustuse aega.Kodanlikud algkoolid,gümnaasiumi ja re-

aalkooli plaanid erinesid tunduvalt üksteisest.Selleks et tõkestada töötajate lastel pääsu gümnaasiumi,kuhu pääses põhiliselt ainul pärast progümnaasiumi lõpetamist,oli näit. progümnaasiumi 1. ja 2. klassis (mis oli ealiselt vastav algkooli 5. ja 6. klassile) 5 tundi ette nähtud võõrkeelt,kuna algkoolis see täiesti puudus.[1)]

Nõukogude võim aga taastas fašistliku valitsuse poolt 1934.a.lõhestatud ühtluskooli ja likvideeris selle aja koolide mitmetüüpilisuse.

6. juulil 194o.a. muudeti senini kehtivat avalikkude algkoolide seadust,sellega laiendati koolikohustust kuni algkooli kursuse lõpetamiseni või mittetäitmise korral kuni 15.a. vanuseni.[2)]

Tehti olulisi muudatusi ning täiendusi üldharidus - like koolide struktuuris,õppeplaanides, programmides ja õpikutes.

Üldhariduslikke koolitüüpe oli kolm: 1-4 õppeaastat-algkool, 1-7 õppeaastat - mittetäielik keskkool ja 1-1o õppeaastat - keskkool.[3)]

Nõukogude haridussüsteemi iseloomustab lakkamatu ja plaanipärane koolivõrgu kasv,tingituna vajadusest anda haridust kõikidele koolikohustuslikele lastele ja luua

---

1) Algkooli,keskkooli,gümnaasiumi õppekavad,Tallinn 1938, lk. VI.

2) RT nr. 63 , 9. juulil 194o.

3) ENSV ORKA,f.R-14,nim.1,sü.49,l.4.

tingimused töötajate lastele õppimiseks kõikides koolitüüpides.

Uue koolikorraldusega toimusid suured muudatused ka Martna algkoolis - avati 7.klass , nn. üldhariduslik täiendusklass .[4)]

. Koolivõrgu laiendamiseks ja varustamiseks loodi vastav materiaalne baas. Kui fašistlik kodanlik valitsus oli pidevalt kärpinud kulutusi rahvaharidusele, tegi nõukogude võim sellele rahvavaenulikule poliitikale lõpu. Koolile alustati ulatuslikult toetuse andmist. Kui kodanlik valitsus 1939/4o. õppeaastal andis Martna algkoolile 254 krooni, siis 1940/41. õppeaastal andis nõukogude võim koolile toetust 560 krooni .[5)]

Suure kingituse said Martna algkooli õpetajad 194o. a. hilissügisel, millal valmis õpetajatemaja (esialgu 2 õpetaja korteriga).

Nõukogude võimu edusammud koolihariduse kõigile kättesaadvaks tegemisel Eesi NSV-s kajastavad väga ilmekalt järgnevais andmeis: 1) kui 1939/4o. õppeaastal õppis Martna algkoolis loo õpilast, siis 1940/41. õppeaastal suurenes see arv ligi 30 õpilase võrra, 2) selleks et lapsed saaksid normaalselt koolis käia, asutati kooli juurde internaat (15 õpilasele).[6)]

---

4) ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, a. 194o-1941, sü. 61, l. 39.

5) Andmed võetud Martna kooli kroonikast lk-delt 65, 7o.

6) ENSV ORKA, f. R-14, nim. 1, a. 1940/41, sü. 61, l. 39.

Kogu koolisüsteem viidi demokraatlikele alustele ja lastele loodi koolis head õppimistingimused.

Õppeplaanidest jäeti välja ained,mis olid kodanliku ideoloogia kasvatamise teenistuses - usuõpetus,kodanikuõpetus. Uute õppeainetena tulid juurde vene keel,konstitutsioon,NSVL ajalugu.Vene keele õpetamist alustati juba neljandast klassist.Rõhku pandi matemaatika õpetamisele, näiteks suurendati algklassides matemaatika tunde esimeses,teises ja kolmandas klassis kokku 3 tunni võrra nädalas.Kui kodanlus oli algkoolis täiesti kõrvaldanud võõrkeele, siis nõukogude võim tõi selle uuesti sisse 6.klassi 4 nädalatunniga.Põhiline koht anti uues õppeplaanis neile distsipliinidele, mis varustavad õpilasi teaduste alustega ja mis võimaldavad teostada kooli polütehniseerimist, suurendati loodusteaduslike distsipliinide arvu 1.-6.klassini 19 tunni võrra.

Seoses vene keele õpetamisega määrati Martna algkooli vene keele õpetajaks.Adeele Rõõmus , kel oli juba 21 aastat pedagoogilist tööstaaži.

Õpetaja Adeele Rõõmus on üks nendest progressiivsetest õpetajatest,kes elades kodanliku korra ajal Võrumaal, võttis osa kommunistide põrandaalusest tegevusest ja võitles tõelise rahvakooli eest.[7] Õpetajate koosseis uuel õppeaastal oli järgmine:[8]

---

7) Adeele Rõõmuse enda mälestused.

8) ENSV ORKA, f.R-14,nim.1,a.194o/41,sü.61,l.39.

T a b e l 8

Jrk. nr.	Nimi	Kellena töötab	Kutse	Vanus.	Töö-staaž	Tundide arv.
1.	Jüri Aguraiuja	juhataja	alg-kooli õpetaja	47	19	25
2.	Anne Kumari	õpetaja	õpetaja	36	14	32
3.	Adeele Rõõmus	"	kutse	47	21	32
4.	Miralda Viikmaa	"	"	35	14	32

Koolijuhataja Jüri Aguraiuja õpetas matemaatikat, füüsikat. Õpetajad: Anne Kumari - eesti keelt, ajalugu, võimlemist; Adeele Rõõmus - vene keelt, loodusõpetust, käsitööd; Miralda Viikmaa - maateadust, saksa keelt, laulmist.

Algaval õppeaastal ootasid õpetajaid uued ülesanded "... viia lõpuni 1917.a. Oktoobrirevolutsiooniga alustatud üritus: muuta kool kodanluse klassivõimu tööriistatst ühiskonna klassideks jagamise täieliku kaotamise tööriistaks, ühiskonna kommunistliku ümberkujundamise tööriistaks."[9)]

Siinjuures osutasid Nõukogude Eesti koolile väga suurt abi vennasvabariigid vilunud kaadri, vajaliku kirjanduse, õpikute, õppevahendite jm. näol.

---

9) Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kongresside, konverentside ja keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused, I osa, Tallinn 1956, lk. 419.

Ilmus rida uusi õpikuid:J.Käis "Esimesed vaod"[10], K.Ader " Emakeele lugemik"[11] A.V.Šestakov "NSV Liidu ajalugu"[12] jt.

Endised kodanliku-fašistliku kooli õpikud olid Nõukogude koolile kõlbmatud.Kõrvutades uute õpikute sisu endistega, näeme suurt murrangut. Uute koolilugemikkude kaudu avanes õpilastel esmakordselt võimalus tutvuda ka vene ja nõukogude kirjanduse aaretega.Õpilased lugesid oma õpikuis 194o.a. murrangulistest sündmustest Eesti NSV-s,nõukogude rahvaste kangelaslikust minevikust,sõprusest ja tööst kolhoosipõldudel.

Uued õpikud ilmusid vihikute kaupa, kuna nii oli neid võimalik kiirendatud korras välja anda ja koolide õppetöö ei kannatanud õpikute puuduse all.

Millised olid töö tulemused ?

Uue õppeaasta õppetöö tulemused jätsid mõnes aines soovida. Suurt mõju avaldas ka endine koolisüsteem mahajäänud õppeprogrammidega.Puudulikult edasijõudvate õpilaste arv oli eriti suur 4.klassis,[13] kus õpilased hakkasid korraga õppima 3 uut õppeainet (maateadus, ajalugu, vene keel).

---

10)J.Käis,Esimesed vaod,Tallinn 1941.

11) K.Ader , Emakeele lugemik, Tallinn 194o.

12) A.V. Šestakov,NSV Liidu ajalugu,Tallinn 194o.

13) MKA , Õpilaste raamat 1925-1941.a. l.49-6o.

Õppeainete järgi oli kõige enam puudulikult edasi - jõudvaid õpilasi matemaatikas,eesti keeles ja füüsikas. Kõige edukamalt töötasid 1.,2. ja 7. klass,kus puudusid mahajääjad.

Suured muudatused toimusid esimesel nõukogude aastal ka klassivälises töös.

Likvideeriti endised õpilasorganisatsioonid "noorkotkad" ja "kodutütred" ning asutati uued: pioneeride ja kommunistlike noorte organisatsioonid,viimaseid juhtis kooli endine õpilane Herman Tammela.

"See oli 1940.aasta ühel päikesepaistelisel sügispäeval, kui moodustati Martna koolis pioneeriorganisatsioon," meenutab õpetaja-pensionär Rõõmus."Mäletan veel,"räägib hallipäine õpetaja,"selle ülesande andsid mulle samal päeval kooliinspektorid H.Sommer ja R. Ruus.

Tundub, nagu oleks see alles eile toimunud,kui läksime klassiruumi , kuhu olid kogunenud õpilased,kes soovisid astuda pioneeriks. Rääkisin lastele Nõukogude Liidu pioneeriorganisatsioonist,selgitasin, mida üldse tähendab sõna "pioneer".Olla eesrindlane,esimene - see meeldis paljudele lastele ning nad avaldasid soovi astuda pioneeriorganisatsiooni ridadesse."

Kooli pioneerimalev, mis algul oli ainult 11-liikmeline,kasvas pidevalt.Konstitutsioonipäevaks oli pioneerimalevas juba 26 pioneeri.[14)]

---

14) Martna 8-kl.Kooli pioneerimaleva kroonika, lk.4.

Uue organisatsiooni loomine eitoimunud aga kaugeltki nii lihtsalt , nagu esialgsest jutustusest võis arvata. Eriti vaenulikult suhtusid pioneeriorganisatsiooni lastevanemad külakodanluse hulgast(Raiend,Suurkivi).Kodanluse tree äbilisena astusid siin välja ka vaimulikud,nii kirikuõpetaja ja mitmesuguste ususektide "jutlustajad-vennad", kes püüdsid paljusid lapsevanemaid veenda, et nad ei lubaks oma lapsi pioneerideks.[15)]

Millega tegelesid kooli esimesed pioneerid? Pioneerimalevas viidi läbi koondusi selle kohta,kuidas õppida ja kuidas saavutada kindlaid teadmisi.Õpetajate ühise töö tulemusel hakkasid pioneerid kujunema õppetöö eesrindlasteks. Õppeedukus pioneeride hulgas oli 100 %,näiteks VI klassi pioneeridel,kus klassijuhatajaks oli A.Rõõmus.Kooli tublimateks pioneerideks olid Kalju Raagsalu ja Aldur Paluste.[16]

Meie esimestel pioneeridel puudusid veel teadmised 1917.a. revolutsioonist,selle tähtsusest,Kommunistliku Partei paremat est poegadest ja sretõttu õpetajad püüdsid eelkõige anda pioneeridele ülevaadet Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni sündmustest jt.revolutsioonilstest tähtpäevadest.Seda teostati koolis vastavate tähtpäevade eel peetavatel koondustel,kus õpetajad vestlesid pioneeridega eelseisvatest sündmustest.[17)]

---

16) MKA , Õpilaste raamat 1925-1941.a.,l.70,72.

17) A. Rõõmuse mälestused.

Üks huvitavamaid pioneerikoondusi oli Nõukogude armee aastapäevale pühendatud koondus. Seda meenutades jutustas õpetaja A. Rõõmus: "Koonduse aukülalisteks olid Nõukogude sõdurid. Sõjamehi tervitas vene keeles VI kl. pioneer Aldur Paluste.[18] Koondusel lauldi "Katjušat", "Julgesti , vennad, nüüd tööle" ja "Laul kodumaast", viimast lauldi algul eesti ja siis vene keeles. Suur oli sõdurite üllatus , kui nad kuulsid meie pioneeri kõnelevat vene keeles. Nad imestasid kui hästi juba osati vene keelt , kuidas saab minna kohe üle venekeelsele laulule."

See näitab kui suur huvi oli meie maa pioneeridel ja kooliõpilastel vene keele vastu. Esimestel nõukogude aastatel meie progressiivsed õpetajad tegid kõik selleks, et kasvatada uut põlvkonda, et meie kooliõpilased omandaksid hästi vene keelt.

"Meil oli koolis ka oma punanurk," räägib A. Rõõmus" mis oli meie praeguste pioneeritubade eelkäijaks. Siia panime üles punasele riidele kirjutatud loosungeid, joonistasime plakateid, panime välja ajalehti ja ajakirju, laulumänge ja uusi raamatuid."

Agaralt andsid pioneerid välja seinalehte, millel oli omapärane, ajale iseloomulik nimi "Tulge meiega".

---

18) Aldur Paluste on praegu Martna 8-kl. Kooli direktor.

19) ~~A. Rõõmuse mälestused~~.

"Seinaleht alus ja tööd olid kaunistatud looduslike motiividega:lillede,loomade ja lindudega.Artiklite pealkirjad kirjutati värviliselt , esimesed algustähed kaunistati."[19])

1940.a. oktoobrikuus tuli kooli esimene pioneeri - ajakiri "Pioneer" number,mida loeti suure huviga õpilaste hulgas.

Kooli esimesed kommunistlikud noored olid Oskar Karu, Lembit Raagsalu,Helmut Kimsto.Kommunistlike noorte tööd koolis juhtis Herman Tammela,nagu eespool nimetasime.Pioneeri- ja komsomolitöö toimus koondustel ja huvi - ringides; male-,tantsu-,muusika-,spordi- ja käsitööringis. Töökoondustel valmistati õpetaja A.Rõõmuse juhendamisel nägusaid kardinaid ja linakesi punanurka, punaseid lippe ja loosungeid Oktoobrirevolutsiooni aastapäevaks ja 1. maiks.

Kommunistlike noorte abi kasutati 1941.a.jaanuaris toimunud NSVL Ülemnõukogu valimiste eel ja valimiste päevalgi.[20])Aktiivsemad kommunistlikud noored olid O.Karu, H.Kimsto.

Väga suurt tööd tegid pioneerid ja kommunistlikud noored kevadel kodu- ja kooliümbruse kaunistamisel,haljasalade korrastamisel.Selliste ühiskondlike ülesannete täitmise usaldamine noortele kasvatas viimastes uut laadi

---

19) A.Rõõmuse mälestused.

20) Martna kommunistlikud noored."Töötav Läänlane" 1941.a. nr. 3 (1o).

suhtumist töösse,ühiskonna hüvanguks tehtava töö õiget hindamist ja armastust.

Hoolimata vähestest kogemustest ja teadmistest tehti pioneeri-ja komsomolitööd vaimustuse ja armastusega.

Kokkuvõttes näeme,et 1940/41.õppeaasta oli Martna kooli ajaloos murrangulisekş aastaks,kus progressiivsed õpetajad tegid ära suure töö õpilaste kommunistlikul kasvatusel,arendasid nende võimeid igakülgselt ja võimaldasid neile huvitavat tegevust.Juba oma aastase tegevusega suutis pioneeri-ja komsomoli organisatsioon kasvatada selliseid noori,kes mitte ainult sõnades vaid ka tegudes olid valmis oma sotsialistliku kodumaa kaitseks.

Vabatahtlikult astusid Nõukogude armee ridadesse Herman Tammela ja Lembit Raagsalu, viimane langes lahingus fašistide vastu.

2. MARTNA ALGKOOL FAŠISTLIKU OKUPATSIOONI TINGIMUSTES 1941-1944.a.

1940/41. õppeaastal alanud hoogsa töö nõukogude kõlis katkestas hitlerliku Saksamaa kallaletung meie kodumaale.

Üldine koolitöö algas pärast Eesti okupeerimist sakslaste poolt 1.novembril , kuid Martna algkoolis algas see 19.novembril,[21] kuna koolimajja oli paigutatud saksa sõjaväelasi.Sõdurite hoolimatu suhtumise tõttu olid lõhutud klassitoa seinad, koja põrand ja aknaklaasid. Ka oli raskesti kannatada saanud koolimajas olev mööbel, mida kasutati kütteks.Remonti ega mingisuguseid parandusi ei tehtud enne koolitööd.

Endine koolijuhataja Jüri Aguraiuja oli sõjakeerises surma saanud [22] ja kohusetäitjaks määrati õpetaja Miralda Viikmaa.Õpetajatest vallandati töölt A.Rõõmus, keda süüdistati kommunistlikus tegevuses.

Õpetajate ja klassikomplektide arvu vähendati kolmele.Tühistati kõik nõukogudeaegsed kooliseadused ja määrused.Kehtestati endised kodanliku korra koolisead-
dused ja -korraldused.Koolikohustus taandati kuuele aas-

---

21) Martna kooli kroonika, lk. 6o.

22) Sealsamas.

tale ja vähendati kohustuse kestvust 1 aasta võrra (14 aastale).Üleminek ühest koolitüübist teise oli jällegi takistatud.

Kui eelneval aastal oli õppeplaanist kõrvaldatud usuõpetus , siis fašistid tõid selle kooli tagasi.Esikohale seati saksa keel, mida õpetati algklassidest peale 4-5 nädalatunni. Saksa keele kaudu taheti meie õppivasse noorsoosse juurutada fašistlikku ideoloogiat.

Paljudes õppeainetes puudusid õpperaamatud täiesti. Õpikud anti välja peamiselt nendes ainetes, mis olid vajalikud õpilastesse vallutajate ideoloogia juurutamiseks, näiteks ajalugu ja keeled.Matemaatikas,emakeeles,loodusõpetuses ja usuõpetuses kasutati vanu kodanliku Eesti aegseid , endistelt õpilastelt korjatud raamatuid.Õppeabinõusid kool juurde ei saanud.Kõiki olemasolevaidki ei lubatud kasutada,näiteks venekeelseid kaarte.Kooli endisest raamatukogust oli kõrvaldatud kõik,mis "kultuuritoojatele "veidigi kahtlasena tundus.Fašistliku kindralkomissari määruse põhjal 25.märtsist 1942.a.[23] keelati ja kõrvaldati väärtuslikum osa kooliraamatukogust - nõukogudeaegsed raamatud jne.

Talvel valitses koolis terav kütte-ja petrooleumi puudus. Petroleumi puuduse tõttu nii laste kodudes kui ka koolis lühendati tunni pikkust detsembris, jaanuaris ja veebruaris 30 minutile.[24]

---

23) Haridusdirektooriumi Teataja,1942,nr.2,lk.19.
24) Martna kooli kroonika, lk. 60.

1942.aasta sügisel oli õpetajate peres muudatus. Kõik endised õpetajad lahkusid ja uuteks määrati Lääne Maakoolivalitsuse korraldusega arvates 1.augustist 1942.a. koolijuhatajaks Juhan Reiles , 50.a. vana algkooliõpetaja kutsega ja õpetajateks Aino ja Albert Seffersid.

Klassikomplektide koosseis jäi endiseks.Õppetöö algas sügisel 12.oktoobril 1942.a. ja lõppes 8. mail 1943.a. Talvel kõreda pakasega koolitöö seisis.Üldse kestis õppetöö 161 õppepäeva.

Koolikohustust täideti väga halvasti.Nii ei ilmunud lo9 koolikohustuslikust lapsest kooli 6 jalatsite ja riiete puudusel.[25] Okupandid ei hoolitsenud elanikkonna rõivastuse ja jalatsite eest.Koolile määaratud ostulubadest ei jätkunud (25 paari nahkjalatseid, 18 paari kummikingi, 23 paari puukingi ja 3 paari kalosse või botikuid,12 paari pastlaid ja 31 paari sukki).Võitlust nende ostulubade pärast kajastab tolleaegne kooli kroonika.

Suur puudus oli kooliõpilastel vihikutest,sulgedest ja pliiatsitest.1942/43.õppeaastal võis Haridusministeeriumi jaotuskava järgi tarvitada iga õpilane maksimaalselt 9 vihikut, 3 joonistusblokki,lo sulge,5 pliiatsit ning alates III klassist ühe kaustiku.[26] Kustutuskummi asendas vana kingatalla kummitükk.Pintslid aga tegid õpilased vahetevahel ise tütarlaste juuksetukkadest.

Okupatsiooniaegne kool oli suurtes majanduslikes ras-

---

25) Martna kooli kroonika, lk. 64.

26) Sealsamas, lk.62.

kustes.Õppeabinõud olid koolist sõjaolude tõttu osalt laiali tassitud , hävitatud.Kütet ja valgustust,nagu eelmisel aastal, oli koolis vähe. Hoolimata kõigist raskustest töötasid õpetajad ja õpilased suure visadusega:talvel -27°C pakasega tehti metsas puid ja tassiti kelkudega koolimaja juurde.

1943.a. suvel koolimajas remonti ei tehtud.Koolist lahkusid omal soovil Aino ja Albert Seffersid. Martna algkooli õpetajateks määrati endine õpetaja Anne Kumari, kes vahepeal töötas Rõude algkoolis ja Ülo Raiend. Muud muudatust koolielus ei toimunud.Tegelik töö kulges nagu eelmistel okupatsiooniaja kooliaastatel viletsates tingimuste.

Raskete sanitaarolude tõttu levis õpilaste hulgas sügelisi ja nahahaigusi.Taudiliselt levisid nakkushaigused nagu difteeria,sarlakid,mille tagajärjel suleti korduvalt kool jaanuari ja veebruarikuus.

Sõjaolude tõttu lõpetati Haridusdirektori 1944.a. 7. märtsi korraldus nr. K-12308 järgi tegelik õppetöö kõigis 27)väljaarvatud need koolid, koolides 25.märtsil 1944.a., kus õppetöö lõpetati evakueerimise tõttu varem.Martna algkoolis anti õpilastele tunnistused kooli või klassikursuse lõpetamise kohta õppetöö viimasel päeval,25.märtsil 1944.a.

Samal päeval evakueerus Haapsalu linna lastekodu Martna algkooli ruumesse.Läänemaa Maavanema korraldusel anti kõik kooli ruumid lastekodule üle.

---

27) Martna kooli kroonika,lk. 64.

Kooli raamatute ja õppeabinõude kapid kõigi olemasolevaga tõsteti õpetajate toast koridori.

1944.a. suvel ilmusid peale lastekodu koolimajja saksa sõjaväelased. Kogu kooli mööbel, raamatud ning muu olemasolev varandus sai rängalt kannatada. Kapi uksed murti sisse, leiduvad õppeabinõud ja raamatud tassiti lgiali. Koolijuhatajal ei olnud enam luba koolimajja minna.[28]

Niisugused olid lühidalt tingimused Martna algkoolis, milles autor õppis 2o aastat tagasi.

---

28) Martna kooli kroonika, lk. 65.

3. MARTNA ALGKOOLI OLUKORD PÄRAST NÕUKOGUDE ESTI VABASTAMIST 1944-1945.a.

Olukord 1944.a. sügisel Martna algkoolis oli "masendav",märgib koolijuhataja Juhan Reiles oma mälestustes.[29] Kogu okupatsiooniaja kestel polnud remonti tehtud ega mööblit parandatud.Okupantidele oli ükskõik , millistes ruumides õppisid nende poolt hävitamisele määratud rahva lapsed.

Eriti haletsemisväärses olukorras oli kooli mööbel. Osa koolipinkidest oli lõhutud ja vedeles keldris või õuel tuule ja vihma käes.Õppevahendeist olid säilinud vaid üksikud,millest enamus rikutud(pildid,tabelid).[30]

Kooli raamatukogust oli hävitatud ja kaduma läinud ligi 800 raamatut.Osa õppevahenditest ja raamatutest suutis koolijuhataja siiski enne fašistide poolt kooli - maja ülevõtmist pööningule liiva sisse ära peita ja sel teel päästa.

Sellises olukorras tuli hakata Martnas taastama nõukogude kooli.

Ruumide töökorda seadmine polnud probleemiks.Kuid kestis ju veel Suur Isamaasõda , fašistlik armee polnud täielikult purustatud,seepärast tuli ainult omal jõul toime tulla.Peale koolijuhataja J.Reilesi ja kooliteenija

---

29) Martna kooli kroonika, lk. 65.
30) Sealsamas.

Leida Tiigi polnud mingit muud tööjõudu loota.Hiljem tuli abiks kooliteenija vend Evald Kruusmaa,kooli IV klassi õpilane.Visadus viis sihile ja 30.oktoobril 1944.a. alustas kool õppetööd.Muidugi ei tähenda see seda,et ruumid olid kõik laitmatult korras.Väikest remonttööd tehti kogu õppeaasta jooksul.

Algaval õppeaastal oli õppejõudude koosseis järgmine: endised - koolijuhataja J.Reiles ja õpetaja A.Kumari; uued - Venda Rajavere ja Elisabet Juuse.

Kohe pärast fašistide minemakihutamist taastati ühtluskool ja kehtestati uuesti koolikohustus kõikidele Eesti NSV lastele 7-ndast eluaastast kuni 16-nda eluaastani või 7.klassi lõpetamiseni.

Seoses üleminekuga nõukogude koolisüsteemile toimus sügav murrang ka õppetöö sisulises korralduses.Koolide programmist jäeti välja usuõpetus ning viidi sisse NSV Liidu ajalugu,vene keel ja kirjandus.Võrreldes 1944/1945.õppeaasta õppeplaani 1940/1941.õppeaasta õppeplaaniga , näeme , et suurendati eesti keele tundide arvu, eriti 1. ja 2. klassis, selleks et tagada eesti keele kindlat omandamist.Vene keele õpetamist alustati 1944/45. õppeaastal 3.klassist.Teistes klassides suurendati veel matemaatika ja loodusloo tundide arvu.[31)]

Õpikutest võeti tarvitusele endisi nõukogudeaegseid ja trükiti mõned uuedki.

Sõjaaegsetes oludes töötamine nõudis õpetajailt uusi teadmisi,erakordset leidlikkust,uusi tööviise ja metoodilisi võtteid.Raskustest saadi üle.

Mõnes õppeaines võtsid õpetajad aluseks venekeelsed õpikud ja dikteerisid lastele eesti keeles kõige olulisema , näiteks õpiti niiviisi NSV Liidu ajalugu ja kirjandust.[32)]

Sageli olid ruumid külmad,istuti klassis mantlites. Õpetajate ja õpilaste kannatlikkus neis viletsais tingimustes oli suur. Keegi ei virisenud ega hädaldanud,kõik mõistsid ja panid õppetöösse oma parima.Kevadeks võeti kõikides klassides õppekavad korralikult läbi ja kooliinspektor Gustav Tooming , revideerides kooli kahel korral, jäi koolitööga rahule.[33)]

Koolikohustust täideti korralikult,vaatamata sõjaoludele,ainult 3 õpilast ei saanud haiguse ja majandusliku puuduse tõttu koolis käia.Üldse õppis Martna Mittetäielikus keskkoolis sel aastal 1o4 õpilast.[34)]

Õpilaste aktiivsus avaldus ka klassivälises töös.

1944.a. sügisel taastati Martna Mittetäielikus Keskkoolis pioneeriorganisatsioon, kuhu kuulus 11 pioneeri.[35)] Koolis palgalistb pioneerijuhti ei olnud,töö tehti klassijuhatajate juhatusel.Suurt initsiatiivi näi-

---

31) Algkoolide programmist 1944/45.õppeaastal,Tallinn 1944.

32) Autori enda mälestused.

33) Haapsalu Rajooni TSN TK Haridusosakonna arhiiv,akt. 7.,l.6.

34) Martna kooli kroonika, lk.66.

35) Martna 8-kl.Kooli pioneerimaleva kroonika, lk. 6.

tas IV kl. pioneer Helmi Öeren. Noore pioneeri juhtimisel organiseeriti huvitavaid koondusi,sisustati punanurk ja anti välja seinalehte "Vikerkaar".

13. juunil 1945.a. oli Martna Mittetäieliku Keskkooli juures ülevallaline õpilaste isetegevuse ja omaloomingu olümpiaad.Sellel suurel peol esinesid Martna Mittetäieliku kooli õpilased väga hästi.[36)]

Martna kooli kroonika,lk. 66.

IV peatükk

M A R T N A 7-kl. K O O L I A R E N G R A H V A M A J N D U S E T A A S T A M I S E JA S O T S I A L I S M I Ü L E S E H I T A M I S E P E R I O O D I L 1945.-1958.

Suur Isamaasõda lõppes Nõukogude rahvaste võiduga. Saksa fašistliku okupatsiooni aastad olid laastanud Eesti majanduse ja löönud rahvale raskeid haavu. Fašistlike vägede taganemisteid tähistasid põletatud ja purustatud külade ja linnade varemed. Fašistlike okupantide timukakäed tapsid kümneid tuhandeid nõukogude inimesi. Ainuüksi Haapsalu linnas ja selle ümbruskonnas tapsid fašistlikud timukad Gerrets ja Laak üle looo rahulikku süütu inimese.

Kohe pärast vabastamist asuti sõjahaavu parandama. Eesti külades algas nõukogude maareform.

Üleliidulise rahvamajanduse taastamise ja arendamise neljanda viie aasta plaani alusel võeti Eesti NSV Ülemnõukogu poolt 1946.a. vastu Eesti NSV rahvamajanduse taastamise ja arendamise viie aasta plaan aastateks

1946-1950.See oli Nõukogude Eesti esimene viisaastak. Peatähelepanu esimesel viisaastakul oli koondatud raske-tööstuse taastamise ja sotsialistliku põllumajanduse arendamisele.Nõukogude Eesti valitsus ja Kommunistlik Partei pöörasid suurt tähelepanu ka rahvaharidusele.

Nõukogude võimu peamine ülesanne rahvahariduse alal seisis selles, et seada kool kõige laiemate rahvahulkade teenistusse.Juba 1940/41.õppeaastal kehtestati Nõukogude Eestis uus nõukogulik koolisüsteem,kuid sõda katkestas selle täielikult.Sõjajärgse neljanda viisaastaku jooksul seati nii linnas kui maal sisse üldine seitsmeklassiline haridus.Seoses kohustusliku alghariduse pikenemisega 7 aastale suurendati 1945.aastal Martna algkoolis klassi-komplektide arvu 4-le.Seega oli klassikomplektide koos-seis järgmine:

I + II; III + IV ; V + VI ; VII kl.[1)]

Õpilastele anti materiaalset abi: jalanõusid,riie-tusesmeid ja pesu.[2)] Nende vahendite tulemusena ilmusid sügisel kõik õpilased kooli korralikult ja õpilaste arv tõusis juba 1945.a. 110-le.[3)]

Mitmed noored,kellel puudusid võimalused õppimiseks kodanliku korra ajal või kelle õppimise katkestas sõda, said nüüd võimaluse hariduse täiendamiseks.

Martna

---

1) Martna kooli kroonika,lk.67.

2) MKA, Õppenõukogu protokollid 1940-1945,lk.13-20.

3) Martna kooli kroonika,lk. 67.

Õppejõudude koosseisus muutust ei olnud. Koolitöö algas määratud ajal , s.o. I-IV kl. 1. septembril ja V-VII kl. 1. oktoobril.

1944/45. õppeaastal keshtestatud õppeplaan püsis mõningate muudatustega ka järgnevatel aastatel.

Sõjajärgsetel aastatel ei kulgenud veel õppetöö normaalselt, tuli ette igasuguseid takistusi. Raskete sanitaarolude tõttu levis 1946. aastal õpilaste hulgas nakkuhaigus (sarlakid), mille tagajärjel veebruari-kuu algul haigestus 75 % õpilastest. Koolitöö seisis 4. veebr.-18. veebr. Alates 18. veebr.-4. märtsini töötas kool alla 50 % õpilastega.[4)]

Vaatamata haigusele täideti kevadeks õppeplaan. Üldse töötas kool sel aastal 180 õppepäeva. Õppetöö lõppes 19. mail , siis algasid vanemates klassides eksamid. Võrreldes eelmise aastaga oli õppeedukus langenud 68,5 %-le; VII kl. 8 õpilasest lõpetas kooli 5 õpilast.[5)]

1946. a. suvel toimusid koolis suured remonttööd: seati korda kõik kooliruumid ja parandati koolimööbel. Õpilaste ja õpetajate raamatukogusse osteti üle 3oo.- rbl. väärtuses uut kirjandust.

1946. a. sügisel õppetöö oli koolis jaotatud järgmiselt: direktor Johan Reiles - vene keel, saksa keel ja matemaatika(25 tundi), õpetajad - Elisabet Juuse-

---

4) Martna kooli kroonika, lk. 68.
5) MKA , Õpilaste raamat 1945-1946, lk. 63-78.

I + II klass ja joonistamine (31 tundi), Anne Kumari- eesti keel,ajalugu,laulmine,võimlemine(3o tundi),August Sarapuu - maateadus , bioloogia,füüsika, keemia (31 tundi).Septembrikuu lõpul haigestus õp. E.Juuse ja lahkus õppetöölt.Asemele määrati Kasari Mittetäieliku Keskkooli õpetaja Valve Orulepa.

Nagu eelpool toodud tundide jaotusest võisime näha, oli õpetajate nädalane töökoormus väga suur. Kool töötas nelja õpetaja ja nelja komplektiga - kuni 3. õppeveerandini , siis määrati viiendaks õpetajaks Mai Savimaa.

Õpikute ja õppetarvete olukord oli tunduvalt paranenud,, neid jätkus küllaldaselt igale õpilasele.

Muutunud oli ka kooli klassiväline töö.

Sõjajärgsel perioodil algab kooli klassivälises töös aktiivne periood.Koolis töötasid spordikollektiiv ja Noorte Punane Rist.Traditsiooniks sai igal aastal Martna kooli pargis korraldada spordivõistlusi naaberkooli õpilastega.Häid sporditagajärgi näitasid kergejõustikus Leo Laug ja Lilian Kingi.

Kui 1944.a. sügisel oli pioneerimalevas 11 pioneeri , siis 1945.a. samal ajal oli kooli pioneerimalevas 25 pioneeri.[6] Tööd pioneerimalevas aitas organiseerida väljaspool kooli Martna komsomoli algorganisatsiooni sekretär Heldur Siht.

---

6) Martna 8-kl.Kooli pioneerimaleva kroonika, lk. 9

Kevadel olid kooliõpilased abiks talumajandites ja määrasid kevadkülviks kindlaks seemne idanevust, suvel aga valmistasid lehissööta,rohisid juurvilja ja kogusid ravimtaimi.Üldse koguti sel aastal üle loo kg. kuivatatud ravimtaimi.

Alates 1946.a. sügisest töötas Martna Mittetäielikus Keskkoolis vanempioneerijuht Meeta Ebek (1946-1947)[7] Pioneerimalevas oli 18 pioneeri ja 15 oktoobrilast.

Suurt rõhku pandi kevadel kooli- ja kooliümbruse korrastamisele ja kaunistamisele.Seoses sellega toimus koolis kirjandusvõistlus "Kodu- või kooliümbruse loodusest kevadel!" Kolm esimest kohta premeeriti kirjandusega.[8]

8. mail toimus koolipidu, kus õpilased esinesid isetegvusettekannetega ja VI klassi õpilased esitasid näidendi "Kalle ja tema sõbrad".Samal päeval oli välja pandud õpilaste käsitööde ja joonistuste näitus.

Peo sissetuleku summast (525 rbl.) muretseti koolile hädavajalikke õppeabinõusid ja lava eesriided.

12. ja 14. mail olid koolis metsaistutamise päevad , istutati ja külvati üle 5 ha noort metsa.[9]

---

7) Martna 8-kl.Kooli pioneerimaleva kroonikast,lk. 1o.

8) MKA , Õppenõukogu protokollid 1946-1949, lk.2o.

9) Martna kooli kroonika,lk. 7o.

Sõjajärgseil aastail loodi ka Martna Mittetäielikus Keskkoolis lastekoor(24 liikmeline), mida,juhatas õpetaja Anne Kumari.

22. mail toimuval ringkondlikul õpilaste isetegevuse ja omaloomingu olümpiaadil saavutas see koor esikoha.

1947.a. suvel võttis lastekoor täies koosseisus osa laulupeost Haapsalus ja vabariiklikust üldlaulupeost Tallinnas.

1947/48. ja järgnevatel aastatel oli jällegi muudatus õpetajate koosseisus.

1947.a. sügisel avati kooli juurde viies klassikomplekt ja õppejõudude koosseis oli järgmine:endised - J.Reiles , A.Kumari, V.Orülepa ; uued - H.Pajuste, L.Vakk, vanempioneerijuht A.Eichen,kellest kaks viimast 1948.a. sügisel lahkusid ja asemele tulid Herta Laanemägi Halja Reinbach ja Lembit Õlekõrs.Suurt tähelepanu hakati neil aastatel osutama ka õpetajate enesetäiendamisele ja ettevalmistamisele kutse saamiseks.Kõik õpetajad võtsid osa suvel korraldatavatest õpetajate päevadest ja kursustest. Õpetajad , kes ei valdanud küllaldaselt vene keelt, asusid seda õppima.Kooli juures korraldati ühiseid vene keele õppimistunde.

Pideva enesetäiendamise tulemusena tõusis õpetajate poliitiline teadlikkus ja ideelis-poliitiline tase. Suurt abi õpetajate töökogemuste vahetamisel,metoodiliste ja pedagoogiliste töövõtete rikastamisel andsid aineõpetajate kokkutulekud ja metoodiline ring.

Martna 7-kl.Kooli õpilased ja õpetajad
1948.a.kevadel(keskel direktor J.Reiles).

Martna 7-kl. Kooli õpetajad 1957.a. kevadel, (vasakult) direktor A.Jürjer, õpetajad: R. Jürjer, E.Pöldma, J.Tiit, K.Siidam, E. Reiles, (puudub V. Soodam).

Kõige selle tulemusena näeme koolis õppe-ja kasvatustöö tõusutendentsi.

Õppeedukuse pideva tõusu näitajaks on järjest suurenev klassikursuse lõpetajate protsent.

Kui 1944/45.õppeaastal ulatus järgmisse klassi üleviidud õpilaste protsent ainult 72-12 ja järgmisel aastal veel langes õpilaste haiguse tõttu 68,5-le, tõusis see juba 1947/48.õppeaastal 82-le, jätkates ka hiljem mõningate kõikumistega tõusutendentsi.[10] Häid tagajärgi saavutasid õppetöös eesti- ja vene keele õpetajad.[11]

Häid õppe-ja kasvatustöö tulemusi kinnitab kiituskirjadega lõpetajate arv , mida näitab alljärgnev tabel: [12]

T a b e l 9

Õppeaasta	Kiituskirju antud
1945/46	12
1946/47	13
1947/48	10

Pärast sõda oli ära tehtud suur töö fašistlike okupantide poolt laastatud kooli taastamise, koolivõrgu laiendamise ja õppetaseme tõstmise alal.

Sõja-aastail umbes 75% ulatuses hävinenud kooli näitlike õppevahendite baas oli täiel määral taastatud.

---

10) MKA , Aruanded 1944 - 1946.a.
11) Sealsamas.
12) Andmed võetud "Õpilaste raamatust 1945.196o.a."

Juturaamatute hulk tõusis üle 4oo.
Eelarvelised kulutused Martna 7-kl. Koolile suurenesid iga aastaga (vanas rahas):[13]

T a b e l 10

Aasta	Kulutused
1945/46	24.5oo.-rbl.
1946/47	35.800.- "
1947/48	49.270.- "

Järgnevalt vaatame kulutusi ühe aasta kohta s.o. 1948.aastal:

T a b e l 11

A l a d	Kulutused(vanas rahas)
1. T ö ö t a s u d	21.505.-
2. Juurdearvestus töötasule	235.-
3. Kantselei ja majanduskulud	5.530.-
4. Komandeeringud	3oo.-
5. Õppekulud	4oo.-
6. Raamatute soetamine	5oo.-
7. Õppevahendid	9oo.-
8. Inventari soetamine	1.000.-
9. Remont	17.ooo.-
10. Muud kulud	9oo.-
Kokku :	49.270.-rbl.

13) MKA , Inventariraamat 1948 - 195o.a.,lk.25.

Sõjajärgseil aastail oli kooli materiaalne baas tunduvalt paranenud.

Samaaegselt tõusis ka külaelanikkonna elatustase. 1947.aastal teostati rahareform,kaotati kaardisüsteem toidu-ja tööstuskaupadele. Järgnevaid aastail viidi korduvalt läbi hinnaalandusi laiatarbe- ja tööstuskaupadele. Kõik need sammud parandasid töötava rahva elutingimusi ja innustasid teda viie aasta plaani elluviimisel.Sügav murrang Eesti külaelus toimus esimesel sõjajärgsel viisaastakul- tekkisid esimesed kolhoosid.1947 - 1948.a. arenes massiline kollektiviseerimine. 1950.a. oli juba peaaegu kõik Eesti talumajandid ühinenud kolhoosideks.Kolhoosid lõid avarad perspektiivid põllumajanduse võimsaks arenguks.

Põllumajanduse sotsialistlik ümberkujundamine kutsus esile vajaduse rahvahariduse edasisele arendamisele.

Eesti NSV-s algas kultuurirevolutsioon , mis oli sotsialismi ülesehitamise lahutamatuks koostisosaks.

Sõjajärgseil aastail oli koolide materiaalne baas kindlustunud ja hakati mõtlema ka koolides paremate ja suuremate õppimistingimuste loomisele.

1949.a. suvel teostati Märtna Mittetäielikus Keskkoolis kapitaalremont,juurdeehitusi tehti õpetajate majades. Senini pooleli olevale õpetajate majale ehitati valmis teine korrus, kust said kaks õpetajat korterid. Teisest kõrvalmajast sai aga kooli internaat 25 õpilasele.

1949.aasta sügisel oli õppejõudude koosseis:endised direktor Juhan Reiles, õpetajad:Halja Reinbach,Lembit

Õlekõrs;uued - Saima Jerem , Helmi Tomberg, Vilma Soodam ja Karla Soodam.[14)]

Vaevalt oli alustatud koolitööga,kui direktor J.Reiles haigestus ja katkestas töö. 2.nov.-9.nov.oli J.Reiles edasi Martna Mittetäielikus Keskkoolis vene keele õpetajaks , siis haigestus uuesti ja suri 28. nov.1949.a. Direktori kohusetäitjaks määrati lo.sept. 1949.a. sama kooli õpetaja Karl Karli pg. Soodam.

30.novembril 1949.a. loodi kooli esimene õpetajate komsomoli-algorganisatsioon, mille sekretäriks oli õp. H.Reinbach.Kooli õpilaste hulgas töötas pioneeriorganisatsioon, mida samuti juhtis H.Reinbach.

Detsembris toimus Martna Mittetäielikus Keskkoolis ajakirjanduse ja kirjanduse levitamise hoogtöö,kus telliti üle 5oo.-rbl. väärtuses ajakirjandust ja isiklikke raamatukogusid täiendati kirjandusega 1000 rbl.väärtuses.[15)] 1949/5o.aasta õppetöö tulemusi näitab alljärgnev tabel:

T a b e l 12

Klassid	I	II	III	IV	V	VI	VII	kokku
Õpilaste arv	22	2o	19	2o	18	14	12	125
Lõpetas klassi	2o	16	13	14	13	lo	9	95
Kordama jäeti	2	3	3	5	3	3	2	21

14) MKA , Tarifikatsiooni leht,1949.a.

15) MKA, Aruanded 1949-195o, lk. 29.

Kiitusega lõpetasid 5 õpilast. Kõige suurem mahajäämus oli algklassides. Kuigi aasta-aastalt olukord koolikohustuse elluviimisel paranes, ei ole veel suudetud koolikohustust loo % täita. Koolikohustust ei täitnud 7 õpilast. Õpilaste puudumispäevade arv oli väga suur, see osalt takistas ka õppetööd. Seda kinnitab direktori poolt antud lisaselctus Haridusosakonnale.[16]

T a b e l 13

Puudumise põhjus.	I - IV kl.		V - VII kl.	
	Õpil. arv.	Päev. arv	Õpil. arv.	Päev. arv.
1. Ilmastiku ja tee-olude tõttu	43	1o4	11	52
2. Kodused olud	3	7	4	15
3. Tööl	-	-	48	550
4. Vabandamata põhjus	7	496	6	1o2o
Kokku	53	6o7	69	1637.

Kevadeks täienes kooli õppevahendite hulk mõningate isevalmistatud füüsika katseriistadega. Haapsalu rajoonis korraldatud õppevahenidte näitusel pandi välja mitu katseriista - alaldaja, dünamomeeter, galvanomeeter, morse - aparaat, periskoop , Martna Mittetäielik Keskkool tunnistati paremate hulka ja eksponaadid saadeti vabariiklikule näitusele.[17]

---

16) MKA, Aruanded 1949-195o, nr. 29. 85. 17) Sealsamas, nr. 47

1950.aastail jätkusid meie külaelus sotsialistlikud ümberkorraldused,väikesed elujõuetud kolhoosid hakkasid ühinema, mis aitas kaasa kolhooside tugevdamisele.

Seoses sotsialistliku tööstuse ja põllumajdnuse edasiarendamisega Eesti NSV-s kasvas vajadus uute kvalifitseeritud töötajate järele.See tingis Kommunistliku Partei ja Nõukogude Valitsuse pideva hoolitsuse rahvahariduse igakülgse arendamise eest.Viiendal viisaastakul mindi üldhariduslikes koolides üle polütehnilisele õpetusele kui hädavajalikule eeldusele tööarmastuse kasvatamisel. Koolide juurde rajati õppe-katseaiad,spordiväljakud,tehnika - ja naturalistide ringid jne.

Martna Mittetäieliku Keskkoolis alustati õppe-katseaia rajamist juba 1950.a. sügisel,bioloogiaõpetaja Ruudi Jürgeni juhendamisel.Samal aastal laiendati ka koolis spordialast tegevust - lisaks talispordi ja kergejõustiku sektsioonile moodustati veel male-,kabe-ja jalgratta sektsioon.Spordikollektiivis oli 45 liiget,neist OVTK märklasi 15, VTK I -3.[18]

Kevadel korraldati spordiväljak, ehitati valmis jooksurada, hüppeplatsid,takistusriba.Kehalise kasvatuse õpetajate Õlekõrre ja Pajaste)juhtimisel arendati sporditööd mitmel rindel ja kevadel toimusid kohtumised naaberkoolidega males,kabes ja võrkpallis,milles kool saavutas kolm esikohta.[19]

---

18) MKA,Aruanded 1949-1950,nr.88

19) Martna 8-kl.Kooli arhiiv,Õppenõukogu protokollid, 1950-56, nr. 68.

1-2o. maini olid koolis matka-ja ekskursioonipäevad: I + II klass tegi 4 km. matka läbi metsa piki Martna jõe kallast Rannamõisa vesiveskisse. Matkalt koguti hulk taimi, millest valmistati hiljem herbaarium; III + IV klassi õpilased sooritasid matka Haapsallu, kus tutvuti kodulinna r[a]viasutuste, lossivaremete jm. vaatamisväärsustega; V, VI , VII klass sooritasid matka jalgratastel Kasari sillale ja selle läheduses asuvasse "Edu" kolhoosi.[2o)] Külastati Matsalu lahe linnuriiki, tutvuti jõeäärse taimestiku ja ENSV pikema sillaga, sotsialistliku ülesehitustöö saavutustega ja eeskujuliku kollektiivmajandiga.

Vanemates klassides algasid eksmid .1950/51. aasta õppetöö tulemusi näitab alljärgnev tabel:[21)]

T a b e l 14

Klassid	I	II	III	IV	V	VI	VII	Kokku
Õpilaste arv	14	16	18	2o	22	1o	1o	114
Lõpetas klassi	1o	14	13	11	16	8	7	79
Kordama jäeti	4	4	5	4	4	2	2	25
Otsus sügisel	-	1	1	5	2	-	1	10

2o) Martna 8-kl. Kooli arhiiv, Õppenõukogu protokollid 195o - 56, ~~xx~~. 1k. 65.

21) Sealsamas, 1k. 68.

Klassikursuse lõpetas kiitusega 4 õpilast.Kõige rohkem puudulikke hindeid oli IV klassis ,eesti keeles,matemaatikas, vene keeles , ajaloos ja gograafias.

Näiline õppetöö langus 1950/51.a.on tingitud võitlusest liberaalse hindamise vastu.Seda näitab ka kiituskirjade arv.

Õpikute ja õppevahendite suhtes on kooli olukord võrreldes esimeste sõjajärgsete aastatega väga suurel määral paranenud. Õpikute sisu on kodanliku ajastuga ~~b~~ võrreldes muutunud printsipiaalselt teiseks - need on nõukogulikud õpikud,mis pakuvad teaduslikul alusel põhjenevaid teadmisi.

Pidevalt igal aastal täiendati kooli raamatukogu. Ainiüksi 1949/50.õppeaastal muretseti koolile uut kirjandust 300 rbl. väärtuses.[22)]

1951/52.õppeaastal oli õppejõudude koosseisus suurem muudatus.Õpetajate arv tõusis 9-le. Uueks kooli direktoriks määrati Ivan Kertsmik(vene keele õpetaja,24. a. tööstaaži)[23)] ja õpetajateks Linda Laanesoo , Tenno Sillaste , Ilse ja Erich Birk.

Koolis oli palju õpetajaid, kellel puudus pedagoogiline ettevalmistus , kes kohe peale keskkooli lõpetamist asusid vastutusrikkale õpetajakohale.

---

22) MKA , Õppenõukogu protokollid 1950-1956,lk.67.

23) MKA , Tarifikatsiooni lehed 1949-1951.a.

Kõik need noored hakkasid edasiõppima pedagoogiliste õppeasutuste kaugõppeosakondades.Nii õppisid 1951/ /52.aastal Martna 7-kl. Koolist pedagoogiliste koolide kaugõppeosakondades 4 õpetajat ning õpetajate instituutide kaugõppeosakondades 2 õpetajat.

1952/53.õppeaastal vabastati kooli direktor I.Kertsmik ja tema asemele määrati sama kooli õpetaja Agnes Jürjer, [24] kelle juhtimisel kool töötas kuni 1960.a. 1.oktoobrini. Õpetajatest lahkusid L.Laanesoo ja H.Pajuste ning asemele määrati üheks aastaks Robert Rannaste.[25]

1952/53.a.vähendati võõrkeele tundide arvu 5.,6.,7. klassides neljalt kahele . See aasta oli järjekordseks sammuks edasi meie koolide programmide arengus.Õppeprogrammid olid veel ebatäiuslikud, ülekoormatud ja sageli mitte õpilaste eakohalised.

100 % -line õppeedukus oli 1. ja 7. klassis,klassijuhatajad V.Soodam ja R.Jürjer.

---

24) Haridusministri käskkiri nr.7540 , nr. 7770.

25) Robert Mardi pg. Rannaste oli ENSV Kunstiinstituudi IV kursuse üliõpilane ja töötas ühe aasta vahepeal õpetajana Martna 7-kl.Koolis.
Praegu elab R.Rannaste Tallinnas.

Seda kinnitab alljärgnev tabel:[26)]

T a b e l 15

Klassid	I	II	III	IV	V	VI	VII	Kokku
Õpilaste arv	10	1o	13	22	23	9	1o	97
Lõpetas klassi	1o	8	1o	17	15	7	1o	77
Kordama jäeti	-	2	3	2	6	2	-	15
Suvine töö ja eks.	-	-	-	3	2	-	-	5

Võrreldes selle aasta õppetööd kahe eelnevaga,näeme tõusu(1949/5o.a. kordama jääjaid - 21,1950/51.a.-25 ja 1952/53.a. - 15).

Kooli õpetajaskonna pidevaks abiliseks oli komsomoli - ja pioneeriorganisatsioon.Ka organisatsioonide töös näeme paranemist. Kui 195o/51.õppeaastal oli pioneere 35 ja kommunistlikke noori 1,siis 1952/53.a. oli pioneere juba 50, kommunistlikke noori 12.[27)]

Pioneerikoondustel ja komsomolikoosolekutel püüti välja selgitada , miks üks või teine õpilane sai mitterahuldava hinde.A Avastanud paari õpilase poolt mahakirjutamist,tehti välkkoosolek ja anti sellisele ebaausale võttele vajalik vastulöök.

---

26) MKA , Õppenõukogu protokollid 195o-56,1k.1o.
27) Martna 8 -kl. Kooli pioneerimaleva kroonika, (K nr. 15.

Suurt abi osutasid pioneerid ja komsomolid eksamite ettevalmistamisel. Kõige eeskujulikum oli 7. klass(õpetaja K. Soodam).

Aukohal oli pioneeride ja kommunistlike noorte hulgas sport. Kooli tublimateks sportlasteks olid : Laine Tiitsmaa , Ülo Kaubi , Olev Kingi.

Pidulikud aktused toimusid riiklikel pühadel ja tähtpäevadel : Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni aastapäeval, konstitutsioonipäeval, Nõukogude armee aastapäeval, 8. märtsil ja 1. mail.

Õpilasringid olid samad , mis eelmistel aastatel. Nimetamisväärselt töötas Punase Risti organisatsioon(õp. Vilma Soodam). Punase Risti organisatsioonis oli 82 liiget, neist OVTK märklasi 58 ja VSK - 24.[28)]

1953/54. õppeaasta. Muudatused õpetajate koosseisus- lahkus R. Rannaste; tulid uued õpetajad Juuli Tiit[29)] ja Ülo Allkivi.

Klassikomplektide arvus muudatust ei olnud. Kooli- kohustust täideti korralikult. Õpetajad A. Jürjer(ajaloo- õpetaja ja V. Soodam- algklasside õpetaja) saavutasid 100 %-lise eppeedukuse.

Klassiväline töö on iga aastaga muutunud elavamaks ja kaasakiskuvamaks, 1953/54. õppeaastal loodi Martna 7-kl. Koolis keelpilliorkester (õpet. Ü. Allkivi) ja näitering (õpet. J. Tiit).

---

28) MKA, Õppenõukogu protokollid 1950-56, lk. 15.

29) Õpetaja Juuli Tiit on õpetajana varem töötanud 3o. a. Martna 8-kl. koolis õpetab ta vene keelt ja käsitööd.

Kevadel toimusid spordivõistlused naaberkoolidega, kus paljud häid tagajärgi spordis saavutasid(Anneliis Tiit, Aldo Mänd jt) . Kiituse osaliseks said ka kooli noored naturalistid. Haapsalu põllumajanduse näitusel.

1953/54.õppeaasta õppetöö tulemusi näitab alljärgnev tabel :

T a b e l 16

Klassid	I	II	III	IV	V	VI	VII	Kokku
Õpilaste arv	3	12	12	1o	26	17	7	87
Lõpetas klassi	3	11	1o	6	21	12	7	70
Kordama jäeti	-	1	2	3	3	2	-	11
Otsus sügisel	-	-	-	1	2	3	-	6

100 % -line õppeedukus oli I ja VII klassis.Õpetaja J.Tiidule, kes saavutas kõrge õppeedukuse,avaldati kiitust.[3o)]

Aasta jooksul täiendati kooli õppevahendite baasi uute kaartide,piltide,tabelite jne.näol.Tõsisemat tähelepanu hakati pöörama laboratoorsete tööde läbiviimisele füüsika ja keemia tundides(õpetaja K.Soodam),tööle õppe-katseaias,ekskursioonide korraldamisele polütehnilise hariduse andmise eesmärgil.

3o) Haapsalu Rajooni TSN TK Haridusosakonna arhiiv. Haridusosakonna juhataja käskkirjad,1954.nr.11.

Suvel korraldati ekskursioonid: Matsalu lahe äärde, Haapsalu linna ja Lõuna-Eestisse.

1954/55.õppeaastal määrati kooli eesti keele ja muusika õpetajaks Evi Põldma. 100 %-line õppeedukus oli 1. 3. klassis (õpet.V.Soodam),halb edukus oli 4.klassis, kus 14 õpilasest ei lõpetanud 45 %.Märkimisväärseid tulemusi saavutati vene keele kõneoskuse arendamisel(õp-J.Tiit). Martna 7-kl. Kooli mandoliiniorkester tunnistati vabariiklikul isetegevusülevaatusel parimate hulka.

Kevadel abistasid õpilased kodukolhoosi "Molotov" uue puuviljaaia rajamisel.Suvel hooldasid õpilased maisi 2 ha ja juurvilja 3 ha,pidevalt käisid õpilased karjas,heina-ja põllutöödel.Paremad õpilased,kes töötasid kolhoosis olid Salme Leier(65 normipäeva),Mati Paemaa (42 normipäeva). Kooli paremad maisikasvatajad olid Helve Leier ja Laine Kõrsa.

1955/56.a. sügisel lahkusid õpetajad Ilse ja Erich Birk, asemele määrati E.Reiles.

Võrreldes 1955/56.õppeaastat eelnevaga (s.o.1954/55) oli saavutatud õppe- ja kasvatustöö organiseerimisel mõningat edu:tunduvalt oli kasvanud vajalikku ettevalmistust omavate õpetajate arv,mitmed õpetajad tõstsid oma kvalifikatsiooni täienduskursuste kaudu(J.Tiit ja A.Jürjer)

---

31) Evi Põldma töötab praegu Pärnu rajoonis Häädemeeste Keskkoolis.

kaugõppe teel õppisid R.Jürjer,K,Soodam ja E.Reiles Haapsalu Pedagoogilises Koolis,E.Põldma Tartu Riiklikus Ülikoolis.Kaadri tugevdamise tulemusena saavutati 1955/56 õppeaastal märksa kõrgem õppeedukus kui eelmisel aastal. 68-st õpilasest ei jõudnud edasi ainult 4.100 %-line õppeedukus oli II, VI, ja VII klassis. 10-st 7.klassi lõpetajast siirdus edasi õppima 7.

Head töötulemust näitas õppe-katseaed.Sügisel määrati Haapsalu rajooni põllumajanduse näitusel 7-kl.Martna Koolile III auhind.Silmapaistva eeskujuliku töö eest kooli katseaias premeeriti : Leili Umdat,Raivo Niiliski, Anton Hännit.

1956.aasta veebruaris toimus NLKP XX Kongress,millel oli suur ajalooline tähtsus. Nõukogudemaa rahvastele.

NLKP XX kongress mõistis otsustavalt hukka marksismi -leninismile võõra isikukultuse ja kutsus parteid võitlusele selle tagajärgede likvideerimise eest.Samuti võttis kongress vastu Nõukogude Liidu rahvamajanduse arendamise plaani 1956-196o.aastaks.See kuues viisaastak tähistab Nõukogudemaa rahvaste haridustaseme uut tõusu. Kuuendal viisaastakul teostatakse üleminekut keskharidusele,suurendatakse 7-kl.koolide võrku endiste algkoolide baasil ja arendatakse laialdaselt polütehnilist õpetust koolides.

Seoses muudatustega koolielus kerkisid ka pioneeri- ja komsomoliorganisatsioonide ette suured ülesanded õppe- ja kasvatustöö teostamisel.

1955/56. õppeaastal oli Martna 7-kl. Kooli pioneerimalevas 34 pioneeri.[32] Pioneeride sisuline töö oli pidevalt paranenud, mille tagajärjel pioneerimaleva rühmade ja salkade töö muutus huvitavamaks ning pioneerid kujunesid nõukogude kooliõpilaste tõelise poliitilise kasvatuse teguriks. Korraldati kohtumisi kolhoosi eesrindlike töötajate ja vanade sõjaveteranidega, isetegvuse ülevaatusi, võeti osa põllumajandusnäitusest jne. Uudiseks pioneeritöös oli kirjavahetuse loomine Tšehhoslovakkia pioneeridega. Näärivaheajal toimus Haapsalus pioneeride karneval, kus Martna 7-kl. Kooli 7 pioneeri saavutasid I auhinna. Õpetaja J. Tiidu abiga olid valmistatud kostüümid: siil, orav, jänes jt.

17. juunil 1956. a. oli Haapsalus rajooni pioneeride II kokkutulek, kus Martna 7-kl. Kooli pioneerimalev saavutas III koha ~~auhinna~~.

Suvevaheajal olid kooli õpilased abiks oma kodukoha kolhoosi voi sovhoosi juurviljapõldudel ja farmis.

1956/57. õppeaasta sügisel määrati Martna 7-kl. Kooli kehalise kasvatuse ja algklasside vene keele õpetajaks Viktor Topper.

Muud erilist muudatust sel aastal koolitöös ei toimunud.

1957/58. õppeaastal määrati kooli esimene kutsega vanem-pioneerijuht Anu Innos (1957-1959).

Koolis oli õpilasi 86, sellest pioneere 38 ja oktoobrilapsi 10.[33]

---

32) Martna 8-kl. Kooli pioneerimaleva kroonika, lk. 35.

33) Martna 8-kl. Kooli pioneerimaleva kroonika, lk. 37.

Traditsiooniliselt toimusid pidulikud pioneerikoondu-sed riiklikel pühadel ja tähtpäevadel,lõkkeõhtud,matkad, luuremängud jne.

Loodi sõprussidemed Leedu pioneeridega,valmistati stend "Vaateid Leedust" pioneerituppa jne.

1957/58.õppeaastal õppejõudude koosseisus muudatust ei olnud.Õpilaste arvus aga näeme vähenemist,seda põhjus-tas endise 4-kl.Rõude algkooli muutmine 7-kl.kooliks, kust varem õpilased Martna koolis õppisid.

Õppe-ja kasvatustöös on märgata tõusu.
Esiteks kinnitab seda õppeedukuse koondtabel.[34)]

T a b e l 17

Klassid	I	II	III	IV	V	VI	VII	Kokku
Õpilaste arv	8	1o	6	8	16	17	17	82
Lõpetas klassi	7	1o	6	7	13	14	13	7o
Kordama jäeti	1	-	-	-	3	3	3	1o
Otsus sügisel	-	-	-	1	-	-	1	2

Teiseks pioneeri-ja klassiväline töö oli muutunud mõnevõrra sisukamaks ja lastele huvitavamaks.Pioneeri-malevas oli 35 pioneeri , 8 oktoobrilast.Näärivaheajal toimus Haapsalus pioneeride sõpruspidu,kus Martna 7-kl. Kooli pioneerid esindasid Leedu pioneere.

---

34) MKA , Õppenõukogu protokollid 1956-196o,lk.3o.

Eriti tuleb esile tõsta spordikollektiivi, Punase Risti organisatsiooni ja käsitööringi, samuti lastekoori ja orkestrite tööd.

Haapsalu rajooni koolinoorte spartakiaadil saavutati noorte vanuserühmas esikoht(õpet. V.Topper). Samuti tõid Martna 7-kl. kooli sanitaarlased esikoha rajooni võistlustel (õpet. V.Soodam). Kõrgelt hinnati Martna 7-kl. kooli õpilaste käsitöid vabariiklikul näitusel(õp.J.Tiit).

1958.a. alustas koolis tööd ka puhkpilliorkester, õpetaja V.Topperi juhtimisel.

Hästi esines koolinoorte isetegevuse ülevaatusel lastekoor(õpetaja Põldma).

V peatükk

M A R T N A 8-kl. K O O L

H A R I D U S E L U Ü M B E R K O R R A L D A M I S E

P E R I O O D I L 1958-1963.a.

1958.a.lõpul võttis Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei ja Nõukogude Valitsus vastu seaduse:"Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning rahvahariduse süsteemi edasiarendamisest meie maal",[1] mille alusel algab ka Eesti NSV-s koolisüsteemi ümberkorraldamine ja praktilisele elule lähendamine.

Juba 1959.a. toob kooliellu suuri muudatusi - asuti ellu viima uut kooliseadust,endiste 7-kl.koolide baasile hakati looma 8-kl. koole.

8-kl.koolide loomine ei tähenda senisele 7-kl.koolile ainult ühe klassi juurdelisamist,vaid tegemist on õppe-ja kasvatustöö sisulise ning metoodilise külje ümberkorraldamisega.Seaduse " Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning haridussüsteemi edasiarendamisest NSV Liidus"põhjal on hakatud õpetamist seostama tööga,kasutama õpetamise

---

1) Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning rahvahariduse süsteemi edasiarendamisest meie maal,Tallinn 1958, lk. 5-36.

ja kommunistliku kasvatuse aktiivsemaid , elulähedasemaid vorme.

8-kl. kool on mittetäielik polütehniline töökeskkool, mis varustab noori üldhariduslike ja polütehniliste teadmistega,kasvatab neid ette ühiskondlik-kasulikuks tööks.

1958/59. õppeaastal veel Martnasse 8-klassilist kooli ei loodud ja muudatusi õppejõudude koosseisus ei olnud(direktor - A.Jürjer,õpetajad - A.Innos,R.Jürjer,E. Põldma, E.Reiles,K.Soodam, V.Soodam, J.Tiit,V.Topper).

Palju uut ja huvitavat tõi enesega koolireform ja seadis kooli ette uued küsimused.Peamiseks probleemiks kaheksaklassilisele koolile ülemineku oli materiaalse õppebaasi loomine.Seoses sellega oli vaja koolis organiseerida õppekabinette,töökodasid ja teha ümberehitusi internaadis,samuti olid klassiruumid liiga kitsad kasvavale koolile.Koolil oli olemas küll üsna korralik õppevahendite kogu,kuid puudusid vajalikud katseriistad ja laboratooriumitarbed uute plaanide järgi töötamiseks.

Haapsalu Rajooni TSN TK Haridusosakond eraldas selleks otstarbeks meie koolile 19.ooo.-rbl.(vanas rahas)[2], millega muretseti vajalikke õppevahendeid,töölaudpinke ja puurmasinaid töökojale.

Uues haridussüsteemis on ette nähtud laialdane tootmisalane õpetus juba algklassides,kus õpilased teevad jõukohast tööd.Suur ülesanne on siin kooli õppekatseaial tööharjumuste andmisel.

---

2) M K A , Eelarved , 1959. a. 8-61

Bioloogia õpetaja R.Jürjeri juhendamisel asuti laiendama kooli õppekatseaeda:istutati juurde viljapuid ja marjapõõsaid,laiendati katselappide maa-ala. Bioloogiaõpetaja juhendamisel teevad õpilased pidevalt katseid ja vaatlusi botaanika alal.Kooli juurde asutati küülikufarm 36 küülikuga, kelle eest hoolitsesid iga päev õpilased.

Seoses koolireformiga kerkis üles veel teine küsimus, s.o. ülemineк iseteenindamisele koolis.Võttes arvesse iseteenendamise suurt kasvatuslikku tähtsust,alustati Martna 7-kl.Koolis selle organiseerimist juba 1958/59. õppeaastal.Kui varem paljud õpilased suhtusid veel vastutustundetult kooliruumidesse,õppevahenditesse ja koolimööblisse,siis praegu, iseteenindamise juures on muutunud õpilaste suhtumine korra ja puhtuse hoidmisse,kooliruumide ja mööbli korrasolekusse.

Klassiväline tegevus haaras kõiki õpilasi.Selle hoogustamiseks aitasid kaasa igaastased õpilaste isetegevuse ülevaatused,kus selgitati välja kooli paremad isetegevuslased- Rein Morgenson,Helju Madisoo(laulusolistid),Helle Pavlenko (deklamaator),Liidia Lammas (võimleja)jt.Eriti intensiivne oli kehakultuurisektsioonide võimlemise,kergejõustiku(õp.V.Topper),samuti AIMAVÜ algorganisatsiooni (õp. K.Soodam) tegevus. Juba teist aastat saavutas Martna 7-kl.Kool Haapsalu rajooni koolinoorte spartakiaadil esimese kohal1959.a. kooli parimateks sportlasteks olid:Mati

Paemaa, Aldo Mänd, Ahti Kasemaa,Aino Raag, Selma Jõesaar ja Leili Umda.

Meie koolis töötasid sel aastal veel:kirjandus,tehnika-,foto-,bioloogia-,käsitöö-,rahvatantsu-ja näitering ning Punane Rist.

1958.aasta suvevaheaeg muutus õpilastele mitmekesisemaks ja huvitavamaks . Nii näiteks organiseeriti koõli õpilastele kolhoosidevaheline telklaager Rannakülas.Laiemaks muutus huvi matkamise, ekskursioonide ja spordiürituste vastu.Korraldati jalgratastel matku Lihulasse,Kiidevasse ja pikem ekskursioon VII klassiga Leningradi.

Kooli pioneerid moodustasid maisikasvatamise lüli ja hooldasid maisi 3-hektarilisel maa-alal.Suve jooksul töötasid õpilased kolhoosipõllul üle 1500 normipäeva. Õpilaste suvepuhkus kujunes tõeliselt sisukaks ja huvitavaks.

1959/60.õppeaastal oli muudatusi õpetajate koosseisus, lahkusid -E.Põldma , A.Innos , V.Topper, tulid uued - Linda Rünkla (eesti ja saksa keele õpetaja),Leida Västrik (muusika ja käsitöö õpetaja) ja vanempioneerijuht Talvi Peek.

1.septembril 1959.a.alustati tööd uute õppeplaanide ja programmide järgi 1.-5.kl.Õppetöö neis klassides on nüüd hoopis jõukohasem ja huvitavam , ning lähemalt seostatud eluga.Uue ainena toodi kooli õppekavva kodulugu 3.-4. klassis ja sellele lisandus alates 3.klassist kõigis klassides 2 tundi ühiskondlik-kasulikku tööd.

Klassivälises töös tuleb sel aastal esile tõsta muu-

sikaringi tööd.Haapsalu rajooni noorte kunstilise ja omaloomingu ülevaatusel tunnistati Martna 7-kl.Kooli lastekoor ja keelpilliansambel parimateks.Samuti tõid Martna kooli punaristlaste organisatsiooni sanitaarsalgad rajoonis esikoha.

Kooli õpilaste keskel on viimasel ajal,alates 1959.aastast , hoogustunud koduurimise töö.Ajaloo-alaseid uurimistöid on viidud läbi peaaegu kodukoha kõigis asustatud kohtades,rohkesti kogusid sel aastal IV klassi õpilased, õpetaja E.Reilesi juhendamisel materjali kolhooside asutamise ja vanade mälestusmärkide kohta.

1960.a. suvi kujunes töörohkeks.Kuigi 7-klassi lõpueksamid olid juba seljataga ning 1959/6o.õppe - aasta seega tegelikult lõppenud, ei vaibunud tööaeg koolis.Sel aastal organiseeriti esmakordselt kahenädalane õppepraktika ühiskondlik-kasuliku töö alal kolhoosis ja kooliaias jm.Õppepraktika toimus klasside kaupa:

5. klass - kooli õppe-katseaias,kooliümbruse kaunistamisel , korrastamisel.

6. klass - kooli õppetöökojas , ruumide ja inventari remonttööd, katseaias.

7. klass - Martna sovhoosi põldudel,karjafarmis ja töökojas.

Õppepraktika on tähtsaks sammuks kooli ja elu si-

demete tugevdamisel.

Organiseeriti jällegi telklaager Rannakülas ja pikem ekskursioon korraldati Riiga.

1960/61.õppeaasta algul lahkus koolist direktor Agnes Jürjer ja asemele määrati Aldur Paluste.[3)]

1960/61.õppeaasta oli teine tööaasta kooli reformimise teel.

Uued õppeprogrammid olid seni kasutusel 1.-5.klassis, sel aastal lisandub nendele veel 6.klass.Õpetajatel oli mõnevõrra kergem tööd teha,sest peaaegu kõigis ainetes tulid kasutusele programmikohased õpikud.Sel aastal sai kool arvukalt uusi füüsika-ja keemiaalaseid õppevahendeid.

Kevadel viibisid Martna 7-kl.Kooli õpilased õppepraktikal Martna sovhoosi põldudel,karjafarmis ja töökojas,süvendasid omandatud teadmisi ning õppisid uusi töövõtteid. Peale selle töötasid 5. ja 6. klassi õpilased kooli juures, aidates kaasa ruumide ja inventari remondile ning hoides korras kooliaeda.

Puudusi oli suvel Martna sovhoosi juures töötavate pioneerirühmade töös.Õpilased abistasid küll jõukohaselt vanemaid põllutöödel , umbrohutõrjel,loomade ja lindude eest hoolitsemisel,kuid mitte küllaldaselt.Vanempioneerijuht (T.Peek) oli ükskõikne ja jättis lapsed omapead.

1961/62.õppeaasta algas erilistes tingimustes.Kogu nõukogude rahvas elas NLKP XXII kongressi tähe all. Elavalt arutati suurepäraseid dokumente - partei pro-

grammi ja põhikirja,kongressi materjale.Rahvakoolide osatähtsus kasvas veelgi NLKP programmi ülesannete valguses.Seoses sellega suurenes vajadus hariduse alal üleminekuks 8-klassilisele koolikohustusele ning edaspidise täieliku keskhariduse laiendamiseks.Lähemal aastakümnel, vastavalt NLKP uuele programmile,on tarvis "...kehtestada 11-klassiline üldine ja polütehniline keskkoolikohustus kõigile kooliealistele lastele".[4]

Uue kooliseaduse esimesi rõõmustavaid tulemusi näeme juba 1961/62.õppeaastal.Nendes klassides,kus õpetatakse uute õppelaanide ja -programmide järgi oli kevadeks õppeedukus 100 % , n.o. 1.,2.,4. ja 6. klassis .5.klassis ei jõudnud 15 õpilasest 2 edasi.[5]

Algõpetuse õppetöö uute programmide ja õpikute alusel ning koduloolise printsiibi rakendamise tulemusena oli muutunud elulähedasemaks(V.Soodam).Ka 5-7-kl.õpetajate hulgas on rida loovalt töötavaid aineõpetajaid,

---

3) A.Paluste on lõpetanud Tallinna Pedagoogilise Instituudi, varem direktorina töötanud S-Lähtru 7-kl. Koolis.

4) Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm,Tallinn 1961,lk.113.

5) M K A , Õppenõukogu protokollid 1961-1963,lk.4.

oma ala entusiaste,nagu vene keele ja käsitöö õpetaja Juuli Tiit , saksa keele õpetaja Linda Rünkla jt.

Eriti suurt tähtsust meie kooli elu korraldamisel ja organiseerimisel omab pioneeriorganisatsioon,kuhu kuulus 47 pioneeri. Kui vahepeal pioneeritöö soikus,siis sel aastal see jällegi hoogustub uue vanem-pioneerijuhi Asta Pihlakase juhtimisel,kes määrati tööle 1961/62.õppeaasta sügisel lahkunud Talvi Peegi asemele.

Vaevalt oli alustatud koolitööga kui hakati mõtlema läheneva kooli 125.aastapäeva tähistamisest.[6)]

Juubelipidu toimus 6.novembril 1961.a.algusega kell 13.oo Martna 7-kl.Kooli ruumes.Ülevaate seni tehtud tööst andis nii sõnas kui ka pildis koostatud album teemal:"125 aastat meie kooli", mille valmistas ajalooring õpetaja E.Reilesi juhendamisel .

Pidulikul aktusel esines sõnavõtuga Martna 7-kl. Kooli direktor A.Paluste , andes ülevaate kooli ajaloost. Tervitustega esinesid Haapsalu rajooni TSN TK Haridusosakonna juhataja sm. Joonasing, Martna sovhoosi direktor sm. Klementsov, Suure-Lähtru 7-kl.Kooli direktor sm.Kuursalu ,kooli endised õpetajad Anne Kumari(Teenus),Elve Kurik, kooli endiste lõpetajate ja lastevanemate komitee esindaja Adeele Valper(Kikajon), Martna 7-kl.Kooli pioneerimaleva nõukogu esindaja VII kl.pioneer Leili Koitsaar.

---

6) Martna 8-kl.Kool on asutatud 1836.a.
Vt. käesolev töö lk.15.

VIII

M A R T N A K O O L I 125. A A S T A P Ä E V .

Ülal: direktor A.Paluste, all: Martna kooli endised õpetajad.

Anne Kumari (Aglaida Teenus).

Kingituse üleandmine Haapsalu TSN TK Haridusosakonna poolt.

125

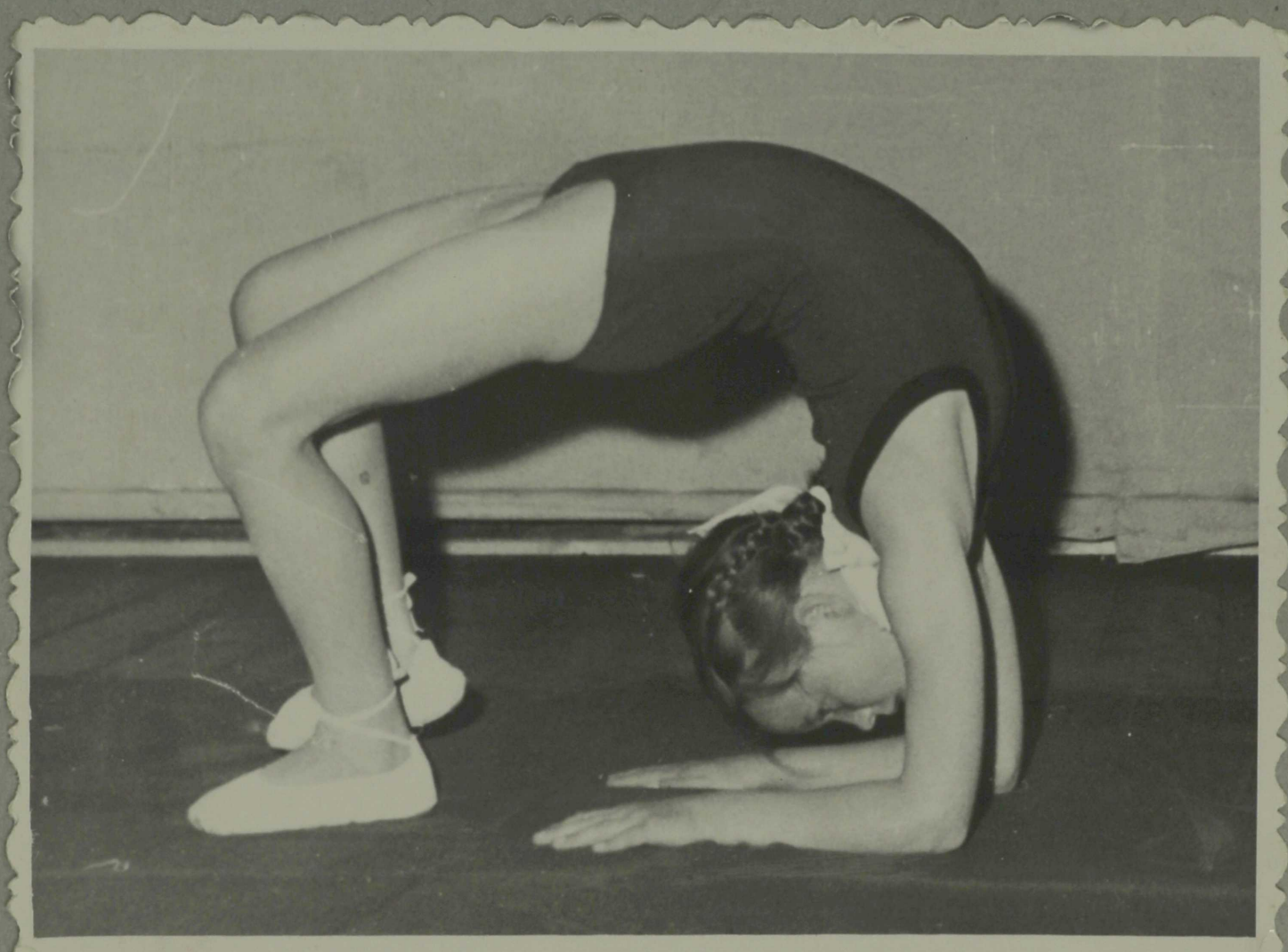

Haapsalu rajooni TSN TK Haridusosakonna poolt kingiti koolile juubeli puhul akordion ja Martna sovhoosi poolt grammofon.Rohkesti oli saabunud tervitustelegramme kooli endistelt õpetajatelt: Jaan Kurepalult(Kraanfeld)H.Numistelt , B.Rajaverelt, jt.Pärast aktust toimus õpilaste isetegevuslik kontsert, kus püüti anda läbilõige õpilaste võimetest sõna-ja näitekunsti,kehakultuuri, laulu,tantsu ja muusika alal. Kontserdile järgnes pidulik lõunasöök õpilastele ja õhtul kutsutud külalistele.Aktusest ja kontserdist võttis osa üle 150 inimese, kooli endistest õpetajatest olid Anne Kumari, Elve Kurik,Karl Korsen,Herta Laanemägi, Ilse Birk, Agnes Jürjer,Erich Birk, Ülo Allkivi, Harald Pajuste, Saima Viikmaa (Õlekõrs) ja kooli-juhataja Jüri Aguraiuja tütar Helle Aguraiuja.[7)]

5. jaanuaril 1962.a. toimus Haapsalus pioneeride sõpruspidu, kus meie kooli pioneerid tulid 4.-le kohale, esindati „Soome pioneere matkal ja lõkkeõhtul". Pioneeridel oli oma 2-aastak,mis täideti edukalt.Ühiskondlikkasulikku tööd tegid pioneerid Martna sovhoosis sügis-kevadisel tööperioodil 45 tundi iga pioneeri kohta,töö eest saadi sovhoosist 2040 rbl.Kooli juures töötas iga pioneer 6 tundi,vanapaberit koguti 524 kg,vanarauda 1500 kg,kirjandust levitati rohkem kui 250 rbl.eest jne. ÜLKNÜ 40.a. juubelipäeva eel võttis iga pioneer veel endale kohustused.Eriti hoogsalt toimus aastapäeva läbi - viimine.Nende ürituste raames toimus terve rida vestlusi,

---

7) vt. M K A 125 aastapäeva pidustuste materjalid.

Martna 7-kl.Kooli pioneerid Haapsalu rajooni isetegevuse ülevaatusel(montaaž "Soome pio - neeride laagrielust").

MARTNA 7-kl. KOOLI ÕPILASED JA ÕPETAJAD (1962).

koondusi,kohtumisi naaberkoolidega(Rannamõisa,Rõude). Ettevalmistuse käigus astus pioneeriks 11 parimat õpilast. ÜLKNÜ 40.a. juubelipäevaks koostasid pioneerid oma pioneerimaleva ajaloo,ajalooõpetaja E.Reilesi juhendamisel.[8] Iehti kokkuvõte pioneeritööst ja Martna 7-kl. Kool hinnati paremate hulka Haapsalu rajoonis.

Elavust pioneeritöösse on toonud pioneeriastmete täitmine.Suure huviga täidetakse astmete nõudeid ja tutvutakse pioneeri-ja komsomoliorganistasiooni kuulsusrikka ajalooga.Õppusi juhatab vanempioneerijuht A.Pihlakas.

Pioneeritarkuste süvendamiseks on läbi viidud rühmades matku,võistlusi ja igal kevadel ülekooliline 3-päevane telklaager Paralepa rannas.

Suvel töötasid Martna 8-kl.Kooli õpilased ja pioneerid kolhoosis ja sovhoosis 780 normipäeva;120 normipäeva lüpsjatena,68 normipäeva karjatalitajatena.Pioneeride šefluse alla võeti 3 ha peedipõldu, mis sügisel ka koristati.

Kõik see näitab , et viimastel aastatel praktiliste tundide sisseviimine kooli õppekavasse on kasvatanud õpilastes lugupidamist ja armastust töö vastu.

Tänu Kommunistliku Partei ja Nõukogude valitsuse pidevale hoolitsusele rahva heaolu eest on paranenud

---

8) Martna 8-kl. Kooli pioneerimaleva kroonika,lk.3o.

viimaseil aastail meie kooli materiaalne baas,kasvanud õpilaste raamatukogu(üle 2ooo raamatu) ja õppevahendite hulk,paranenud õpetajate korteritingimused.Näiteks olid eelarvelised kulutused 1958.a. 40.768.-rbl.,siis 1960.a. 80.5oo.-rbl. ja 1961.a. 200.563.-rbl.(vanas rahas).[9] Tagasihoidliku arvestusega planeeriti ka koolile uue ajakohase koolihoone ehitamist,mis peab valmima 1965.a. sügiseks.Sobiv koht selleks on juba leitud ja projekt valmis.Uus kool tuleb kaheksakomplektiline ja võib vastu võtta 240 õpilast.Ehitustööd uuel koolimajaplatsil algavad juba käesoleval kevadel.Uue koolimaja valmimiseni aga peab kool veel töötama vanas majas,selleks tehtigi 1962.a. mõningaid juurdeehitusi ja remonttöid.1962/63. õppeaastaks sai kool uue õppetöökoja,veel ühe õpetajate maja , remonditi klassiruumid ja internaat,kust said õpilased nägusad magalad,söökla ja köögi.

1.septembril 1962.a. keshtestati meie maal täielik 8-klassiline koolikohustus.Seega algas viimane ja otsustav etapp Nõukogudemaa haridussüsteemi reorganiseerimisel ja kooli elule lähendamise etapp.Etapp, kus põhilised organistasioonilised probleemid on juba lahendatud ning järjest määravamaks muutub kooli sisuline töö, õppe-ja kasvatustöö kvaliteedi järjekindel tõus.

1962/63.õppeaasta on järjekordne tähtis samm edasi Martna Kooli ajaloos.

---

9) M K A, Eelarved, a.1958-1961.

Seoses üldise 8-klassilise koolikohustuse kehtestamisega muutus kool nüüd 8-klassiliseks.

Praegu töötab Martna 8-kl.Kool 6 klassikomplektiga, 11.õppejõu ja 3.teenistujaga.Õppejõdude koosseis on järgmine; direktor-Aldur Paluste,õpetajad-Aino Hallop, Ruudi Jürjer,Elli Klementsov,Aliide Perten,Asta Pihlakas (vanempioneerijuht -õpetaja),Elgi Reiles,Ärni Saska,Karl Soodam , Vilma Soodam, Juuli Tiit.

Koolis õpib 96 õpilast,nendest oktoobrilapsi 20, pioneere 47,kommunistlikke noori 8.

Käesoleval momendil töötavad koolis tehnika-,käsitöö-,ajaloo-,rahvatantsu-,kirjanduse-ja näitering,kehakultuurikollektiiv, ALMAVÜ , Noorte Tuletõrje salk ja Punane Rist.Kooli ja elu sidemete tugevdamine on toonud palju uut meie igapäevasesse kooliellu.

Õpilased töötavad õppe-katseaias ,köögis ja töökojas, valmistudes ette tootvaks tööks.Noori tehnikahuvilisi 7., 8.kl. poisse võime alati leida töökojas,kus õpitakse automehhaanika tööoskusi. Noori juhendab töökoja meister õpetaja H.Soodam.

Kooli pargis rajasid õpilased ühiskondlik-kasuliku töö korras kiviktaimla,istutasid arvukalt puid ja põõsaid ning korrastasid spordiväljaku.

Paremad elutingimused on ka kooli internaadis.Kooli reorganiseerimisega kaheksaklassiliseks kooliks on suurenenud internaadi tähtsus veelgi. Pärast kapitaalremonti muutus internaat hoopis nägusamaks ja korralikumaks.

Internaat on saanud meie õpilastele teiseks koduks.Võitlus kõrge õppeedukuse eest on saanud kooli internaadi nõukogu ja kasvatajate põhitööks.Koduste ülesannete lahendamine toimub internaadis kindlal kellaajal.Õpilased saavad siin kasutada ka pilte ,kaarte, tabeleid,makette ja mulaaže, mida õpetaja on näidanud tunnis uue aine läbivõtmisel. Ettevalmistustunnid toimuvad kooli ruumides.

Kauniks traditsiooniks on saanud pidulikult tähistada esimest koolipäeva 1.klassi õpilastele õpilaspiletite piduliku kätteandmisega,kooli lõpetajate pidupäevad ja ärasaatmine,riiklike tähtpeävade ja püühade tähistamine jne.

Meie kooli töös esineb ka puudusi,sest meie pole veel kõiki võimalusi oma töö huvitavamaks muutmiseks ära kasutanud.Õppetöös on veel lünki,näiteks on algklassides nn."üleajateenijaid",kes kordavad klassi kursust teist või kolmandat aastat.Küllaldaselt ei tegele ka komsomoli- ja pioneeriorganisatsioon õppetööga.Viimasel ajal on komsomol ja malevanõukogu hakanud rohkem rõhku panema rühmade õppeedukusele ja selle parandamisele,teostades kontrollretki klassides,kontrollides õppeülesannete täitmist.Detsembrikuu kuulutati sotsialistliku võistluse kuuks klasside vahel.[1o)]

Kõige vähem märkusi sai 5.klass(klassijuhataja A. Perten) ja võitis võistluse.V klass annab oma klassis

---

1o) vt. Martna 8-kl.Kooli pioneerimaleva kroonika, lk.31.

välklehte "Ohakas" , kus mõjutatakse laisku ja lohakaid. Meie kooli pioneeridel on tihedad sõprussidemed Tšehhoslovakkia, Läti, Leedu ja Soome pioneeridega. Sellest annavad tunnistust postisaadetised , mis iga päev meie kooli saabuvad või siit teele saadetakse. Oma kirja-sõpradele lähetavad pioneerid albumeid ,fotosid,postmarke,omavalmistatud mälestusmärke jne. Nende kaudu õpivad teiste maade lapsed tundma noorte elu ja õppimistingimusi Nõukogude maal.

XIII

L A S T E K O O R (õp. E. Põldma).

M a n d o l i i n i a n s a b e l (õp.Västrik) .

TUTARLASTE KÄSITÖÖD

Tund köögis.

MARTNA KOOLI PARIMAD SPORTLASED
(A.T i i t ja L. U m d a l).

L õ p p s õ n a .

Praeguse Martna 8-kl.Kooli eelkäijateks on Kuluse, Putkaste, Ehmja luteri usu koolid ja hilisem Enivere õigeusu abikool.

Martna 8-kl.Kooli asutamise ajaks on 2.november 1836.a.,mil rajati Kuluse luteri usu kool.Putkaste kool asutati 18.oktoobril 1837.a.,Ehmja kool 7.novembril 1838.a. ja Enivere õigeusu abikool 1886.a.

XIX sajandi viiekümnendatel aastatel liitusid koolmeistrite puudusel Kuluse ja Putkaste koolid.

1887.a.suleti Kuluse-Putkaste kool majanduslike põhjuste tõttu ja õpilased siirdusid Ehmja luteri usu ja Enivere õigeusu abikooli.

1897.a. asutati Martnasse vallakool,mille tulemusena Ehmja kool suleti.1915.a.liitus Martna kooliga veel Enivere õigeusu abikool.

Tolleaegses koolitöös puudus ühtsus.Õppetöö kestis 1-3 aastat,kusjuures tavaliselt üksikute aastate vahel vahet ei tehtud.Õpetus seisis eeskätt usuõpetuse tuupimises,vähesel määral õpiti ka lugemist,kirjutamist ja aritmeetikat.Tavaliselt oli õpetajaks keegi kohalik talupoeg,kes iseõppimise teel teadmisi oli omandanud.Sageli pidi õpetaja lisateenistust otsima

mujalt (rehepapp,vallasekretär jm.),sest väike töötasu ei elatanud rahvavalgustajat.

Koolid töötasid rasketes majanduslikes tingimustes. Puudus oli õppevahenditest ja inventarist.Ruumideks oli enamasti suitsutare või kivipõrandaga rehetuba.

Martna vallakool asus Ristamäel uues koolimajas ja õpetajad olid pedagoogilise ettevalmistusega.Ent see 3-aastane vallakool oli samuti kiriku mõju all.Vene keeles teostatav õppetöö raskendas nendegi väheste teadmiste omandamist,mida õpetati.

Murrangu kooliellu tõi Suur Sotsialistlik Oktoobri-revolutsioon , mil haridus sai kättesaadavaks kõigile töötava rahva lastele. Kool muudeti emakeelseks ja usu-õpetus jäeti programmist välja. Eesti kodanlus aga reetis rahva ja haaras imperialistide abiga võimu enda kätte. Oktoobrirevolutsiooni võitu rahvahariduse alal ei õnnestunud kodanlusel kohe likvideerida, püsima jäi ühtluskool.

1921.aastal muudeti Martna algkool 6-klassiliseks. Sel ajal töötas kool juba kahe klassikomplekti ja kahe õpetajaga. Rahvahulkade vaesuse ja õpilaste puudumise tõttu alustas Martna algkoolis 6.klass tööd alles 1925.a. sügisel.Pidevalt kasvas koolis õpilaste ja õpetajate arv. 1925.a.töötas Martna 6-kl.algkoolis 3 õpetajat ja 3 klassikomplekti,1929.a.juba 5 õpetajat ja 5 klassikomplekti.

Kodanliku Eesti valitsuse aastail tuli Martna 6-kl. algkoolil kaasa teha ka kõik kodanliku koolireformi katsetused ja muudatused.Vaatamata progressiivsete õpetajate vastupanule muudeti Martna 6-kl.algkool 1932.a. 3-komplektiliseks.Reaktsioonilise koolireformi tulemusel lahkusid Martna 6-kl algkoolist igal aastal kümned õpilased koolikursust lõpetamata,õpetajad töötasid poole töökoormusega, toetussummad koolile vähenesid.Kogu õppe-ja kasvatustöö sisu muudeti militaristliku "noorkotkaste" ja "kodutütarde" organisatsioonide kaudu kodanlusele meelepäraseks. Kuigi kodanlusel õnnestus läbi viia koondamine,muuta programme ja õpikuid ,kuid ei õnnestunud paremate õpetajate head tahet hariduse andmisel lämmatada.

Nõukogude võimu taaskeshtestamisega Eestis 1940.a. suvel algas Martna koolis tõeline elu.Koolis loodi 7.klass, suurenes õpilaste ja õpetajate arv.Seoses sellega asutati kooli juurde internaat ja õpetajatele valmis uus ellamu. Moodustati esimesed pioneerisalgad ja kommunistlike noorte organisatsioon.Hoogustus õpilaste isetegevus ja klassiväline töö.

Sellele lõõmavale elule lõi aga oma pitseri fašistlik okupatsioon.Kaotati 7.klass,vähenes õpetajate ja õpilaste arv.Saksa okupatsiooniaastatel 1941-1944 oli kool suurtes majanduslikes raskustes.Õppetöö aega ja tundide pikkust vähendati. Suur puudus oli õpikutest ja õppetarvetest,valgustusest ja küttest.Fašistid läksid isegi niikaugele,et

paigutasid koolimajja sõjaväeosad,kes rüüstasid ruume, tassisid laialt ja lõhkusid mööbli ning õppevahendid.

Kohe pärast okupantide minema kihutamist asuti Martna koolis sõjahaavade parandamisele.Mõne aasta pärast töötas kool nõukogude korra tingimustes jälle normaalselt.

Suure Isamaasõja võiduka lõpu tulemusena algas Martna kooli elus uus nõukogulik etapp.

1945.a. taastati Martna kooli juures 7.klass.Pidevalt on tõusnud õpilaste klassikomplektide ja õpetajate arv.1949.a. oli koolis juba 5 klassikomplekti ja 7 õpetajat.1962.a. sügisel muudeti Martna kool 8-klassiliseks kooliks, mis on järjekordne samm kooli ajaloos.

Kool töötab praegu 6 klassikomplekti ja 11 õpetajaga. Kasvanud on ka õpilaste arv.

Nõukogude valitsuse ja kommunistliku partei suurest hoolitsusest hariduse eest räägivad kujukalt igal aastal koolile eraldatud eelarvelised summad ja ehitustööd kooli juures.Koolil on praegu 2 õpetajate maja ja 1 internaadihoone. Seoses Martna kooli reorganiseerimisega 8-kl.kooliks kerkis üles uue koolihoone ehitamise probleem.Praegune koolimaja ei vasta enam uue koolisüsteemi nõuetele.Juba käesoleval aastal alustatakse uue moodsa koolihoone ehitamist,mis mahutab 240 õpilast.

Veelgi ulatuslikumad muudatused on toimunud kooli õppe-kasvatustöö sisulisel ümberkorraldamisel.Õppetöö uute programmide ja õpikute alusel annab õpilastele

kindlaid teadmisi,teostab teooria ja praktika ühtsust ning valmistab neid ette tootvaks tööks põllumajanduses.

1950.a. rajati Martna kooli juurde õppekatseaed. Alates 1956.aastast võtavad Martna kooli õppekatseaed ja noorte naturalistide ring osa põllumajandusnäitustest, kusjuures 1956.a. arvati kool Haapsalu rajoonis parimate hulka. Noored tehnikahuvilised töötavad iga päev nii kooli kui ka sovhoosi töökojas.

Sõjajärgseil aastail taastai Martna koolis pioneeriorganisatsioon ja 1950.a. komsomoliorganisatsioon. Tõsist edasiliikumist on viimasel ajal näidanud organisatsiooniline töö.Mitmel korral om Martna kooli pioneerimalev arvatud rajooni paremate hulka.Koolis on praegu 20 oktoobrilast ja 47 pioneeri ning 8 kommunistlikku noort.

Suvevaheajad on muutunud õpilastele huvitavamaks ja mitmekülgsemaks.Noored võtavad osa tööst sovhoosi-ja kolhoosipõldudel,karjafarmis ,töökojas.Nii süvendavad nad omandatud teadmisi ning õpivad uusi töövõtteid.Igal suvel organiseeritakse koolinoortele laagreid ,matku, ekskursioone ja spordivõistlusi.

Klassivälises töös tuleb esile tõsta muusika-ja kehakultuuritööd.

1947.a.asutati Martna kooli lastekoor ja 1953.a. mandoliiniorkester,kelle tegevust edukalt edasi arendati ja kes 1954.a. arvati vabariigis paremate hulka. 1958.a. alustas tööd ka pukpilliorkester.Häid tulemusi

on näidanud laste-ja mudilaskoor,saavutades isetegevus-ülevaatustel esikohti.

Suuri saavutusi on ka Martna kooli kehakultuurikollektiivil, kes tegutseb alates 195o.aastast.Eriti edukalt töötas kehakultuurikollektiiv 5o-ndate aastate lõpul, saavutades rajooni võistlustel esikoha.

Tublid on veel käsitööringi liikmed,punaseristi algorganisatsiooni sanitaarsalgad ja ALMAVÜ organisatsioon.

Kooli õpilaste keskel on viimasel ajal hoogustunud kodu-uurimise töö.Kooli 125 . aastapäevaks koostati album Martna kooli ajaloost ja 1962.a.pandi alus pioneerimaleva kroonikale.

Kool, juhindudes partei ja valitsuse otsustest,on saavutanud mõningaid tulemusi õppe-ja kasvatustöös ning seab enda ülesandeks pühendada suuremat tähelepanu õpilastele põhjalike ja püsivate üldhariduslike teadmiste andmisele ning õpetuse tihedamale ühendamisele tööga. Kõik see on meie kooli vastutusrikas ja ülev ülesanne, mis nõuab kooli ja kogu ümbruskonna tihedat koostööd.

Nõukogude õpetajad,täites NLKP XXII kongressi otsuseid,on uhked , teades, et selle ülesande lahendamine on panuseks rahvaste ühisesse võitlusse kommunismi ülesehitamise eest.

K A S U T A T U D A L L I K A T E
JA K I R J A N D U S E N I M E S T I K

MARKSISMI - LENINISMI KLASSIKUD

Lenin , V.I.,Kõne I Ülevenemaalisel hariduskongressil 28.augustil 1918.Teosed,28.kd.,Tallinn 1955,lk.67-7o.

Lenin, V.I., Noorsooühingute ülesanded.Teosed,31.kd., Tallinn 1955,lk.252-268.

PARTEI JA VALITSUSE OTSUSED

Kooli ja elu sidemete tugevdamisest ning rahvahariduse süsteemi edasiarendamisest meie maal.Tallinn 1958.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kongresside, konverentside ja keskkomitee pleenumite resolutsioonid ja otsused,I osa ,Tallinn 1956.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm,Tallinn 1961.

ALLIKAD

1. A r h i i v i m a t e r j a l i d

Eesti NSV Riiklik Ajaloo Keskarhiiv(ENSV RAKA);

f.93 - Eestimaa kubermangu rahvakoolide direktoraat.

f.855- Estländische Oberschulkommission.

f.1187- Eestimaa Evangeeliumi Luteriusu Kiriku Konsistoorium.

f.1817- Haapsalu rahvakoolide inspektor.

f.1864- Eestimaa revisjonilehtede kollektsioon.

f.1246- Martna Evangeelium-Luteriusu Kirik.

Eesti NSV Oktoobrirevolutsiooni ja Sotsialistliku Ülesehituse Riiklik Keskarhiiv(ENSV ORKA):

f.R-14-Haridusrahvakomissariaat.

f.1108-Haridusministeerium.

Haapsalu Rajooni Riiklik Arhiiv(HRRA):

f.65- Lääne Maakonnavalitsus.Haridusosakond.

Haapsalu Rajooni TSN TK Haridusosakonna arhiiv.

Haridusosakonna juhataja käskkirjad,1954.a.nr.11.

Kirjavahetus koolidega , akt.7.

Martna 8-kl.Kooli arhiiv(MKA):

Aruanded 1944-1946.

Aruanded 1949-1950.

Eelarved 1958-1961.

Haridusministri käskkiri nr.2262-k.

nr.7540.

nr.7770.

Inventari raamat 1948-195o.

Martna kooli kroonika.

Martna 8-kl.Kooli pioneerimaleva kroonika.

125.aastapäeva pidustuste materjalid.

Sissetulnud kirjad 1948-1949.

Tarifikatsioonilehed 1949-1951.

Tarifikatsioonileht 1961.

Õpilaste raamat 1925-1941.

Õpilaste raamat 1941-1945.

Õpilaste raamat 1945-196o.

Õppenõukogu protokollid 194o-1945.

Õppenõukogu protokollid 1946-1949.

Õppenõukogu protokollid 195o-1956.

Õppenõukogu protokollid 1956-196o.

Õppenõukogu protokollid 1961-1963.

2.T r ü k i t u d a l l i k a d

Teaduslik kirjandus

Algkooli,keskkooli,gümnaasiumi õppekavad,Tallinn 1938.

Algkooli programmid 1944/45.õppeaastal,Tallinn 1944.

Eestlane ja tema isand,Tallinn 1959.

Haridusdirektooriumi Teataja,1942,nr.2,lk.19.

R T , 193o, nr. 56, lk. 135.

R T , 1934, nr. 46, lk. 891.

R T , 194o, nr. 63, lk. 976.

Muu kirjandus

Ader,K.,Emakeele lugemik.Tallinn 194o.

Eesti VIII , Läänemaa, Tartu 1938.

Eesti Maa Rahva Kultuur,Tartu 1926.

Esser, M.,Eesti kodanluse reaktsiooniline hariduspoliitika ja töörahva võitlus demokraatliku kooli eest,Tallinn 1962.

Haller,G.,Martna kirik."Ristirahva pühapäevaleht",1913, lk. 43.

Kruus,O., Jakob Mändmets,Tallinn 1961.

Kurm,H., Kooli klerikliseerimine kodanlikus Eestis. "Eesti Kommunist",1958,nr.6.

Kurm,H., Võitlus avalikkude algkoolide seaduse ümber Asutavas Kogus,lk.221-224,3o3-3o6."Nõukogude Kool",1961,nr.3,4.

Käis,J., Esimesed vaod,Tallinn 1941.

Liim,A., Rahvahariduse arengust Eestis Oktoobrirevolutsiooni - eelsel perioodil,lk.85-98. "Nõukogude Kool",196o,nr.2.

Martna algkooli loo.a. juubelipidustus."Päevaleht", 1936,nr.299,lk.7.

Martna kommunistlikud noored."Töötav Läänlane",1941, nr. 3. (10) , lk. 3.

Martnas peeti juubelit."Lääne Elu",1936,nr.84(784),lk.3.

Pedagoogika küsimusi,Tartu 1958.

Põld, P., Eesti kooli ajalugu,Tartu 1933.

Raadik,A., Kodanliku Eesti koolipoliitika fašistliku diktatuuri ajajärgul(1934-1940),lk.485-491. "Nõukogude Kool",1962,nr.7.

Ridala ja Martna kihelkonnas."Olevik",1887,nr.8.

Šestakov,A.V., NSV Liidu ajalugu, Tallinn 194o.

Talk,A., Marksistlike ideede levikust kodanliku Eesti koolinoorte hulgas,Tallinn 1959.

Ajaloolised ülevaated

Eesti NSV ajalugu I kd.,Tallinn 1955.

Eesti NSV ajalugu, Tallinn 1957.

Ülevaade Eestmaa Kommunistliku Partei ajaloost I osa, Tallinn 1961.

3. S u u l i s e d a n d m e d

Allikas, August -Martna sovhoosi autojuht,55.a.vana.

Ernemaa,Leena -Martna sovhoosi pensionär,87.a.vana.

Kiisajõe,Elisabet -Martna sovhoosi pensionär, 82.a.vana.

Kotkas , Arnold -Martna haigla raamatupidaja, 43.a.vana, keskharidus.

Kumari , Anne -Martna algkooli endine õpetaja, 55.a. vana.

Paluste, Aldur -Martna Algkooli endine õpilane,praegune Martna 8-kl.Kooli direktor,35.a. vana.

Rõõmus, Adeele -Martna algkooli endine õpetaja,7o.a.vana.

Sooba, Maria -Martna sovhoosi pensionär,63.a.vana.

Soodam, Karl -Martna 8-kl.Kooli õpetaja,4o.a.vana.

S I S U K O R D

S i s s e j u h a t u s ..... ~~lk.~~ 3

I ptk. Martna kool XIX ja XX sajandil kuni Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni-
ni(1836.-1917.a.)..... ~~lk.~~ 8

1. Martna kooli asutamine XIX sajandil.. ~~lk.~~ 8

Rahvaharidus Martna kihelkonnas XVII sajandi viimasel aastakümnel ja XVIII sajandil..... ~~lk.~~ 8

Kuluse-Putkaste luteriusu kool..... ~~lk.~~ 13

Ehmja luteriusu kool ..... ~~lk.~~ 23

Enivere õigeusu abikool ..... ~~lk.~~ 30

2. Martna vallakool XIX sajandi lõpul ja XX sajandi algul ..... ~~lk.~~ 34

II ptk.Martna algkool kodanlik-natsionalistliku diktatuuri tingimustes..... ~~lk.~~ 40

III ptk.Martna algkool nõukogude korra taastehtestamise ja Suure Isamaasõja ajal 1940.-1945.a. ..... ~~lk.~~ 64

1. Martna 7-kl.Kool nõukogude võimu esimesel aastal..... ~~lk.~~ 64

2. Martna algkool fašistliku okupatsiooni tingimustes 1941.-1944.a..... ~~lk.~~ 75

3. Martna algkooli olukord pärast Nõukogude Eesti vabastamist 1944.-1945.a..... ~~lk.~~ 80

IV ptk. Martna 7-kl. Kooli areng rahvamajanduse taastamise ja sotsialismi ülesehitamise perioodil 1945.-1958..... lk. 84

V ptk. Martna 8-kl. Kool hariduselu ümberkorraldamise perioodil 1958.-1963.a.. lk. 107

L õ p p s õ n a ..... lk. 121

Kasutatud allikate ja kirjanduse nimestik..... lk. 127